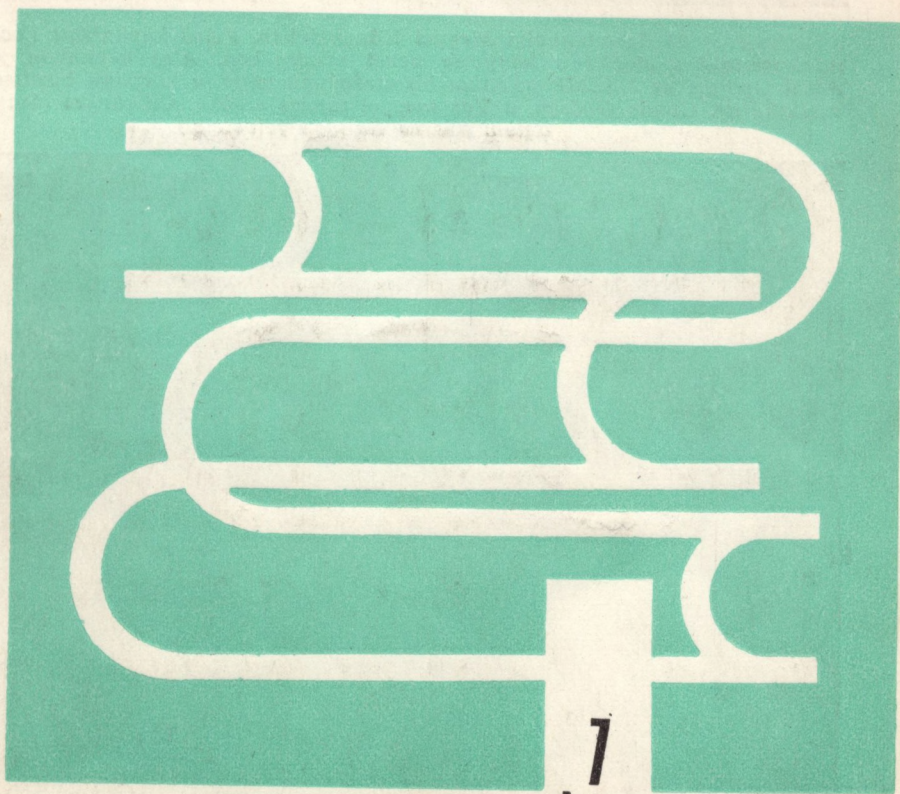
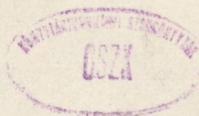

P 400 (2)

1973 JUL 20

Hat. kpl

KÖNYVTÁROS

7

JULIUS

1973

Vendégek az új Szombathelyi Megyei Könyvtárban. Felső képünkön: Fock Jenő, a minisztertanács elnöke a könyvtár zenei részlegében. Alsó képünkön jobboldalt: Aczél György, az MSZMP politikai bizottságának tagja, a központi bizottság titkára; mellette dr. Gonda György, a Vas megyei tanács elnöke. Cikkünket lásd a 389. oldalon. (Garas Kálmán felvételei)

TARTALOM

KONDOR ISTVÁNNÉ: A szocialista országok könyvtárügyi vezetőinek moszkvai tanácskozása	379
KOVÁCS DEZSŐ: A könyvtárosegyesület terveiből	382
ZIRCZ PÉTER: Gondolatok a közművelődési könyvtárban	386
TAKÁCS MIKLÓS: Egy új könyvtár első két éve	389
ADONYI MÁTÉ GYÖRGY: Az ipari munkások szakirodalmi ellátása	394
SZABÓ SÁNDOR: A könyvtárosképzési rendszer hiányosságai egy megyei vizsgálat alapján	397
A Hazafias Népfront gyermeknapi felhívása az iskolai könyvtárak támogatására	399
VÁRADY ÉVA: Terminológiai kérdések a Tudományos és Műszaki Tájékoztatásban	400
SZEPESVÁRY TAMÁS: A könnyűipari szakirodalmi tájékoztatás helyzete egy tanácskozás tükrében	402
Falusi tanácskozás az olvasásról (<i>pr</i>)	404
Könyvtár a szobor árnyékában (<i>Bozóky Éva</i>)	405
Petőfi-emlékkönyvtárak avatása Somogy megyében (<i>-ő -a</i>)	406
Iskola és könyvtár (<i>Kunráth Sándor, Nyilas György</i>)	407
Új könyvtár a Diósgyőri Papírgyárban (<i>Magyar András</i>)	410
Hírek	381, 385, 396, 405, 411

TÁJÉKOZTATÓ

P. TÓTH BÉLÁNÉ: Egy könyvtáros naplójából III.	413
KATONA JENŐ: Az ezeresztendős Esztergom	418
A magunk emberségéért. Beszélgetés RATKÓ JÓZSEFFEL (<i>Varga Csaba</i>)	422
P. BRESTYÁNSZKY ILONA: Erdélyi János könyvművész-tipográfus kiállítása Miskolcon	424
Navigare necesse est (<i>Neményi László</i>)	426
Miért volt sikeres a debreceni gyermekrajz-kiállítás? (<i>Kilián Istvánné</i>)	428
Könyvtári meghívók — a félévezredes jubileum jegyében	430

KÖNYVEKRŐL

A helyismereti irodalom felvirágzása (<i>Páldy Róbert</i>)	431
---	-----

BIBLIOGRÁFIÁK

A magyar sajtótörténet irodalmának válogatott bibliográfiája (1705—1944) (<i>Pál-völgyi Endre</i>) 434
BÉNYEI MIKLÓS: Ajánló bibliográfiák készítése (<i>Reguli Ernő</i>) 436
SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK 437
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK 439

A borító hátlapján Lipták Pál rajza

Из содержания

Иштванне Кондор: Московское совещание руководителей библиотечного дела социалистических стран (379);
Деже Ковач: Программа работы Общества венгерских библиотечарей (382);
Петер Зирц: „Public library” и венгерские массовые библиотеки (386);
Миклош Такач: Два года в новом здании библиотеки комитата Ваш (389);
Дердь Адони Матэ: Обеспеченность промышленных рабочих специальной литературой (394);
Шандор Сабо: Недостатки образования библиотечарей в свете изучения положения в одном из комитатов (397);
Эва Варადи: Вопросы терминологии в журнале „Tudományos és Műszaki Tájékoztatás” (Научная и Техническая Информация) (400).

From the contents

Mrs. István Kondor: Moscow conference of the Socialist countries' library heads (379);
Dezso Kovács: Program of the Hungarian Library Association (382);
Péter Zircz: "Public library" and Hungarian popular libraries (386);
Miklós Takács: Two years in the new building of Vas County Library (389);
György Adonyi Máté: Library services for industrial workers (394);
Sándor Szabó: Deficiencies in library training as reflected in a county survey (397);
Eva Várady: Terminological problems in the journal "Tudományos és Műszaki Tájékoztatás" (Scientific and Technical Information) (400).

Aus dem Inhalt

Frau I. Kondor: Die Beratung der Leiter des Bibliothekswesens der sozialistischen Länder in Moskau (379);
Dezso Kovács: Arbeitsprogram des Vereins Ungarischer Bibliothekare (382);

Péter Zircz: Die „public library” und die ungarischen allgemeinbildenden Bibliotheken (386);

Miklós Takács: Zwei Jahre im neuen Gebäude der Komitatsbibliothek von Vas (389);
György Adonyi Máté: Die Fachbuchversorgung der Industriearbeiter (394);
Sándor Szabó: Die Mängel des Bildungssystems der Bibliothekare im Spiegel einer Untersuchung in einem Komitate (397);
Eva Várady: Terminologische Fragen in der Zeitschrift "Tudományos és Műszaki Tájékoztatás" (Wissenschaftliche und Technische Information) (400).

Cikkeink szerzői

Adonyi Máté György, a Csepel Autógyár szakszervezeti könyvtárának vezetője; *Bozóky Éva*, a Könyvtáros rovatvezetője; *P. Bresztvánszky Ilona* művészettörténész; *Katona Jenő*, a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Kilián Istvánné*, a Debreceni Városi Könyvtár munkatársa; *Kondor Istvánné*, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának vezetője; *Kovács Dezso*, az Építéstügyi Tájékoztatási Központ könyvtárvezetője, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének főtitkára; *Magyar András*, a miskolci SZMT könyvtár vezetője; *Neményi László*, a Székesfehérvári Megyei Könyvtár munkatársa; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros szerkesztője; *Reguli Ernő*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Szabó Sándor*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Szepesváry Tamás*, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ munkatársa; *Takács Miklós*, a Szombathelyi Megyei Könyvtár igazgatója; *P. Tóth Béláné* könyvtáros, Budapest; *Várady Éva*, a Nehézvegyipari Kutatóintézet munkatársa; *Varga Csaba* író, *Zircz Péter*, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának helyettes vezetője.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM LAPJA

INDEX: 25 449

Szerkesztő bizottság: Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Györi Erzsébet, Karácsonyi Jánosné, Kéki Béla, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kovács Dezso, Papp István, Sallai István, Szóke Tiborné, Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 451-758, 664-805. Postal cím: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Siklósi Norbert. Kiadóhivatal: Budapest VII., Lenin krt. 9—11. Telefon: 221-293. Levélcím: 1906. Póstaírók 223.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint.

73.571 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

A szocialista országok könyvtárügyi vezetőinek moszkvai tanácskozása

A közelmúltban Moszkvában tanácskozásra jöttek össze az alábbi szocialista országok könyvtárügyi vezetői és nemzetikönyvtár-igazgatói: Bolgár Népköztársaság, Csehszlovák Szocialista Köztársaság, Lengyel Népköztársaság, Magyar Népköztársaság, Mongol Népköztársaság, Német Demokratikus Köztársaság, Román Szocialista Köztársaság, Szovjetunió és Vietnami Demokratikus Köztársaság. A könyvtárügyi vezetők és a nemzetikönyvtár-igazgatók ilyen közös tanácskozására most második ízben került sor. (Az elsőt pár évvel ezelőtt hazánkban rendezték.)

A tanácskozáson a könyvtárügyi osztályvezetők országuk könyvtárügyének fejlődési tendenciáiról, a szocialista országok könyvtárai közötti együttműködés kérdéseiről, a nemzetikönyvtár-igazgatók pedig a nemzeti könyvtár feladatköréről tartottak előadásokat. Az összejevetel jól érzékeltette azokat a könyvtárügyi *fejlesztési tendenciákat* is, amelyek a szocialista országokban az elkövetkezendő 10—15 évben érvényesülnek.

A tanácskozás legfontosabb megállapításából, illetve következtetéseiből hadd emeljek ki néhányat:

Az értekezleten teljes egyetértés alakult ki abban a tekintetben, hogy a szocialista országokban — a szocializmus és a kommunizmus építésének jelen szakaszában — *megnőtt a könyvtárak jelentősége*, mert ezek olyan társadalmi intézmények, amelyek tevélegesen hozzájárulnak a társadalmi, gazdasági fejlődéshez és a széles néptömegek kommunista neveléséhez. Ebből fakad, hogy azok a társadalmi, gazdasági és kulturális feladatok, amelyeknek megvalósítását a könyvtáraknak szolgálniuk kell, minden országban a párt- és állami határozatokból következnek. A feladatokból, illetve határozatokból kiindulva a könyvtárügy fejlesztésére mindenütt *távlati fejlesztési tervek* készülnek, melyek az adott ország tervezési periódusaihoz igazodnak. E terveknek — de már a mának is — központi gondolata, hogy a könyvtári szolgáltatásoknak *jobbann kell alkalmazkodniuk a társadalmi szükségletekhez*, s a lakosság igényeit fel kell kelteniük az így kialakított szolgáltatások igénybevételére. A szocialista országok könyvtárügyi vezetői a könyvtárak aktivitásának fokozását sürgették, és a közművelődési könyvtárak eddiginél nagyobb felelősségét hangsúlyozták a közvetlen ideológiai, politikai tevékenységben és a szocialista eszmeiségű irodalom propagálásában. Ugyancsak feltétlenül szükségesnek ítélték *az ifjúsággal való kiemelt foglalkozást*, mivel az olvasás nélkülözhetetlen a növekedés korszakának egészséges kibontakozásához, a tanuláshoz és a személyiség mindenirányú fejlődéséhez.

Minden szocialista ország *egységes könyvtári rendszerek* kialakítására törekszik, mert ezt követeli a könyvtárak által megoldandó feladatok nagysága, a bennük felhalmozódott szellemi értéknek az egész társadalom javára történő gyümölcsötése és a könyvtárügy fejlesztésére szolgáló anyagi javak leggazdaságosabb felhasználása. Ennek érdekében a kulturális minisztériumokat teszik felelőssé az egész könyvtárügy összehangolt fejlesztéséért. Az NDK-ban például az egész könyvtárügyet érintő feladatok megoldásáért a Kulturális Minisztérium a felelős, miközben a tudományos könyvtárügy továbbra is a Felsőoktatásügyi Államtitkársághoz, a közművelődési könyvtárügy pedig a Kulturális Minisztériumhoz tartozik. Bulgáriában a Művészeti és Kulturális Bizottság (ez a minisztérium) mellett létrehozták a „Tárcaközi Koordináló Tanácsot”, melyben a könyvtári hálózatokat irányító tárcák és szervezetek képviselői vesznek részt. A tanács határozatai a Művészeti és Kulturális Tanács elnökének jóváhagyása után az ország összes könyvtárait érintik.

Az értekezlet felszólalói hangsúlyozták, hogy az egységes könyvtári rendszeren belül tovább kell erősíteni a *nemzeti könyvtárak szerepét*. Egyrészt be kell tölteniük a koordinációs és kooperációs központ funkcióját, s bibliográfiai központ szerepet kell vállalniuk (ahol nincs erre külön intézmény), másrészt nyilván kell tartaniuk az egységes könyvtári rendszerben levő dokumentumvagyont, a könyvtárakban tárolt információkat, és ennek alapján tájékoztatást kell adniuk arról, hogy mihez hol lehet hozzájutni. Továbbá a szakirodalmi információ-csere érdekében szervezett világ-vállalkozások és regionális vállalkozások számára a nemzeti könyvtáraknak kell szolgáltatniuk a nemzeti publikációk bibliográfiai adatait. A fesoroltakból is világossá válik, hogy e központi funkciókat a nemzeti könyvtár *nemcsak a módszertani részlege* révén gyakorolja, hanem egész tevékenysége erre irányul.

Megjegyzendő, hogy a dokumentumáradat és a könyvtári szolgáltatások iránti igények növekedése az általános gyűjtőkörű nemzeti könyvtárakat, illetve azokat, melyek az egyes tudományok dokumentumait szakkönyvtári mélységig gyűjtik, arra kényszerítik, hogy *feladataikat újra fogalmazzák*. Például a Lenin Könyvtár, noha továbbra is ragaszkodik alapvető gyarapítási elvéhez, az egyetemességhez, nem tartja fenn a szakterületenkénti teljes mélységű gyűjtés hagyományos elvét. Bulgáriában az átfedések kiküszöbölése érdekében a Kirill és Metód nemzeti könyvtár és az országos könyvtárak (a tudományos akadémiai könyvtár, a központi műszaki, a mezőgazdasági, az orvosi könyvtár és a szófiai egyetemi könyvtár) egyetlen *könyvtári eggyüttesbe* tartoznak: olyannyira, hogy e könyvtárak igazgatói egyben a nemzeti könyvtár helyettes igazgatói is.

Egységes volt a vélemény abban a kérdésben, hogy a KGST keretében szervezett „Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer” már mindenütt kialakult nemzeti rendszereiben ki kell jelölni a nemzeti könyvtárak helyét és szerepét, továbbá a nemzeti ágazati alrendszerekben az illetékes szakkönyvtáraknak is részt kell venniük.

Minden szocialista országban előtérbe kerül a *számítástechnika*. Az automatizálás könyvtári alkalmazásának kétféle területe alakul ki: a hagyományos könyvtári munkák automatizálása, illetve annak az ellentmondásnak gépi eszközökkel való feloldása, hogy a rögzített és harmonosításra szánt információk száma rohamosan növekszik, s ezzel párhuzamosan nő az információk felhasználóinak információigénye is, viszont csökken — vagy legalábbis nem emelkedik — az az idő, amit az információk használói a számukra szükséges információk felkutatására fordíthatnak. Az értekezlet résztvevői egyetértettek abban is, hogy az automatizálást és a számítógépek alkalmazását megköveteli az egységes könyvtári rendszer továbbfejlesztése, valamint a nemzetközi vállalkozásokba való bekapcsolódás, illetve azok igénybevétele is.

Szinte minden szocialista országban *központosítási folyamat* megy végbe a területi közművelődési könyvtárak kiépítésében. A megyeszékhelyeken, illetve a területi központokban nagy könyvtárakat hoznak létre: pl. Csehországban egyesítik a megyeszékhelyen működő tudományos könyvtárakat a megyei könyvtárakkal — az NDK-ban ez már régebben megtörtént —, a bolgárok pedig azt tervezik, hogy az egyetemi városokban a megyei könyvtárakat az egyetemi könyvtárakkal vonják össze. A Szovjetunióban olyan, általános tájékozódásra alkalmas nagy könyvtárakat hoznak létre, amelyek bizonyos szakok tekintetében szakkönyvtári feladatokat látnak el. Ahol nincs műszaki könyvtár, ott ez a könyvtártípus a műszaki irodalommal való ellátást is vállalja. A centralizációs folyamat az egész hálózatépítési tevékenységben megnyilvánul. Például a Szovjetunióban városonként, illetve falusi körzetenként *egyetlen ellátó hálózatot* szerveznek, erős központi könyvtárakkal. Általános jelenség, hogy *önálló könyvtárat* az állam csak olyan nagyságú településeken hoz létre, ahol a település azt képes fenn is tartani.

Az értekezlet felszólalói hangsúlyozták, hogy országaink között szoros testvéri együttműködés, kapcsolat alakult ki a könyvtárügyben is. Ezt az együttműködést tovább kell fejleszteni: a már kialakult és bevált együttműködési formák (a könyvtártudományi és módszertani központok vezetőinek értekezletei, kétoldali szemináriumok, a szakemberek cseréje, a sajtóanyagok cseréje, együttműködés a nemzetközi könyvcsereben és a könyvtárközi kölcsönzésben, kétoldali megállapodások a könyvtárak közvetlen együttműködésére stb.) továbbfejlesztésén felül szükséges a könyvtárak és a könyvtári rendszerek közötti együttműködés további elmélyítése és az együttműködés szervezeti kereteinek megjavítása is. Ennek érdekében kívánatos, hogy

— szabályos időközökben kerüljön sor a könyvtárügyi vezetők és a nemzeti könyvtár-igazgatók értekezleteire;

— szélesedjék a szakértők cseréje; a könyvtárépítési szakemberek szokásos találkozóin kívül rendszeresen találkozzanak a korszerű információ-kereső rendszerek szakértői, a nemzeti könyvtárak állománygyarapítási szakemberei és a könyvtárügyi prognosztika szakemberei.

Több olyan kérdés van, amit a szocialista országok csak *közös erőfeszítéssel* tudnak megoldani. Ezek további együttműködésüket is befolyásolják. Ilyenek például:

— a bibliográfiai címleírás általános érvényű szabványának előkészítése és az *egységes információs nyelv* használatával kapcsolatos problémák megvitatása;

— egységes állásfoglalás kialakítása a nemzetközi vállalkozásokkal (UNISIST, megosztott katalógizálási programok stb.) kapcsolatban;

— javaslatok kidolgozása a nemzetközi csere és a könyvtárközi kölcsönzés jelenlegi rendszerének tökéletesítésére;

— javaslatok a nemzeti könyvtárak információs és referenz-munkájának koordinálására;

— közös, két- és sokoldalú kutatási programok készítése.

A tanácskozás résztvevői megállapodtak abban is, hogy a könyvtártudományi és módszertani központok vezetőinek soron következő (hetedik) találkozójára 1974-ben, Bukarestben kerül sor, ahol a szocialista országok könyvtárügyi modelljeinek problémáit vitatják meg. Ugyancsak 1974-ben *Budapest*en szakértői munkacsoport tanácskozik az *olvasáskutatás* közös programjának kidolgozásáról. A *német nemzeti könyvtár* tapasztalatai alapján 1974-ben, Lipcsében a bibliográfiák számítógépesítésének kérdéskörét tárgyalják meg. Szintén a jövő évben kerül sor, mégpedig Szófiában a különféle osztályozási rendszerek alkalmazásával kapcsolatos problémák megvitatására. Két év múlva, 1975-ben Prágában a központi katalógusok és a könyvtárközi kölcsönzés problémáiról tartanak értekezletet.

Végül meg kell emlékeznünk arról is, hogy a tanácskozás résztvevői nemcsak örömmel üdvözölték a VDK könyvtárosaibanak képviselőit, akik első ízben vettek részt ilyen jellegű értekezleten, hanem attól a szándéktól vezettetve, hogy a sok éves imperialista agresszió következményeinek felszámolása terén *segítséget nyújtsanak a VDK könyvtárainak*, elhatározták, hogy segítséget nyújtanak a vietnami könyvtárügy fejlesztéséhez mind az állomány, mind a berendezés és felszerelés terén, illetve a tapasztalatok átadásában.

Kondor Istvánné

Újjáalakult az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács

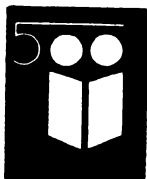
A III. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásainak végrehajtása szükségessé tette az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács (OKDT) átszervezését is. A tanács újjáalakítása az elfogadott új szervezeti szabályzat alapján befejeződött.

Az OKDT szervezetei a következők: *Teljes tanácsülés; Társadalomtudományi szakkönyvtári és tájékoztatási tagozat; Természettudományi, műszaki, mezőgazdasági, egészségügyi szakkönyvtári és tájékoztatási tagozat; Közművelődési és iskolai könyvtári tagozat.*

Ezekon kívül a tanácsnak négy szakbizottsága is van: *Kutatáspolitikai szakbizottság; Könyvtárigazgatási szakbizottság; Osztályozási szakbizottság; Képzési és továbbképzési szakbizottság.*

A tanács munkáját az elnökség irányítja. A tanács elnöke *dr. Jóború Magda*, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója, alelnökei: *dr. Dányi Dezső*, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárának igazgatója, a Társadalomtudományi szakkönyvtári és tájékoztatási tagozat vezetője; *dr. Kovács Zoltán*, a veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtárának igazgatója, a Természettudományi, műszaki, mezőgazdasági, egészségügyi szakkönyvtári és tájékoztatási tagozat vezetője. Az elnökség tagjai: *Kondor Istvánné*, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának vezetője; *dr. Székely Sándor*, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke; *Papp István*, a KMK igazgatója; *N. Rácz Aranka*, az OKDT titkára.

A tanács május 14-én tartott elnökségi ülésével, amely a munkatervvel foglalkozott, megkezdte működését. (R. A.)

A könyvtárosegyesület terveiből

A könyvtáros-társadalom előtt ismert az a tény, hogy a Magyar Könyvtárosok Egyesülete múlt év decemberi küldöttközgyűlésén nemcsak új vezetőséget választott, hanem jóváhagyta az egyesület alapszabálymódosításának tervezetét is, amely már az illetékes fórum elé került jóváhagyásra. A küldöttközgyűlés egyúttal kijelölte a legfontosabb feladatokat, ha azok nem mindig pontosan megfogalmazott határozatokban, hanem a felszólalók értő és kritikus, az egyesület további sorsáért tenni akaró mondanivalójában öltöttek is testet.

Ilyen útravalója az egyesület új vezetőségének az az egyöntetű állásfoglalása, hogy az alapszabály változásai, módosításai ne csupán formálisak legyenek, hanem lehetőséget teremtsenek mindazon törekvések megvalósítására is, amelyek az utóbbi években mind sürgetőbben követelték az *egyesületi élet tartalmasabbá, színesebbé, sőt demokratikusabbá* tételét.

Hangsúlyozni kívánom, hogy az alapszabály módosítása nem öncélú, magáért való lépés, a korábbi vezetőség egy munkatervi pontjának „kipipálása”, hanem az igények kielégítésére irányuló új folyamat megindítása, amelyet a szervezeti élet megszilárdítása és a tagság által kezdeményezett szervezeti formák „legalizálása”, vagyis a szekciók működési feltételeinek biztosítása követelt meg. A módosítás annak érdekében történt, hogy a megszilárdult szervezeti keretek között olyan programnak nyisson utat és engedjen teret, amely a szocialista demokrácia elvére alapozva mozgósítani tudja a tagok energiáit, tartalommal tölti meg az egyesület munkáját és azt eredményezi, hogy *az egész tagság magáénak érezze és vallja az egyesületet*.

Ennek a programnak kell biztosítania azt, hogy az egyesület és annak minden szerve szakmai, politikai és társadalmi vonatkozásban egyaránt betölthesse funkcióját a magyar könyvtárügyben, s azzá váljék, ami a már korábban megfogalmazott s a küldöttközgyűlésen kiegészített és megerősített célkitűzésekben szerepel: *szakmai továbbképző fórummá, a szocialista könyvtárügyet, könyvtárpolitikát alakító és fejlesztését elősegítő társadalmi szervvé, érdekvédelmi közösséggé és a magyar könyvtárügy külföldi kapcsolatainak ápolójává, fejlesztőjévé*.

A fejlődés keretei tehát adottak, a célkitűzések világosak. Nem vitás azonban, hogy megvalósításuk hosszabb időt vesz igénybe, nem megy máról holnapra, az egyesület és az egyesületi vezetés minden tagjának tevékeny közreműködése, kezdeményező készsége, kitartó munkája szükséges ahhoz, hogy a valamennyiünk által felállított mércét elérjük.

Munkaprogram 1973-ra

Mi történt a közgyűlés óta, mik az elképzelések erre az esztendőre és a jövőre?

Az egyesület elnöksége a küldöttközgyűlés határozatainak szellemében állította össze az 1973. év munkaprogramját, amely egyrészt célul tűzi ki az MKE szakmai és társadalmi szerepének és befolyásának növelését, az egyesületi élet fejlesztését, másrészt a szervezeti élet megszilárdításával, új szervezeti formák kialakításával meg kívánja alapozni a jövőbeni fejlődést.

Az elnökség igen fontosnak tartja, hogy a szakmai továbbképzést elősegítő központi, illetve szekció-előadások mellett már ebben az évben sor kerüljön több olyan kérdés megtárgyalására, vitájára, amely szorosan kapcsolódik könyvtárügyünk mai, időszerű problémáihoz. Így például nagy érdeklődés mellett zajlott le május közepén az *új könyvtári törvény tervezetének vitája*, amelyet felügyeleti szervünk kérésére tüztünk napirendre. Reméljük, hogy tagjaink elemző, értékelő észrevételei, javaslatai elősegítik a törvényalkotók további munkáját, és hozzájárulnak könyvtári életünk magasszintű szabályozásának korszerűsítéséhez.

Másik fontos és időszerű téma: *a munkásság könyvtári ellátása*, az abban való részvétel lehetőségeinek, módozatainak kimunkálása. Könyvtárpolitikai szempontból nem kisebb jelentőségű kérdés *a könyvtárosképzés reformjának* elősegítése és a főiskolai könyvtárak fejlesztési irányelveinek kidolgozásában való aktív részvétel. Terveink között szerepel a kérdések széles körű megvitatása, javaslatok, állásfoglalások kidolgozása.

Úgy vélem, hogy a felvetett problémák mindegyike olyan, amelynek alakítása, formálása mindannyiunk szakmai kötelessége, s amelyért sokan külön-külön is sokat tesznek, de együtt, közösen, a feladatokat megosztva, szélesebb társadalmi bázisra támaszkodva többet tehetünk az ügyért.

A szakmai továbbképzés, tájékoztatás színvonalának emelése az egyesületi élet egyik legfontosabb része, lényeges kérdése, amelytől sokat vár a tagság és amelyért az egyesületnek is sokat kell tennie.

A szakmai továbbképzés több szinten — központi előadások, a szekciók rendezvényei, a területi (megyei) szervek programjai, tapasztalatcsere látogatások stb. révén — és különböző formában valósul meg.

A központi előadások keretében már sor került *Horváth Tibor*: Könyvtári újdonságok az USA-ban és Angliában című tanulmányúti beszámolójára; *Haraszthy Gyula* „Hajszálgyökerek” és hungarica bibliográfia c. nagysikerű előadására (a Könyvtáros júniusi számában ismertette), valamint két külföldi könyvtáros érdekes beszámolójára. *J. E. Linford*, a Brit Nemzeti Bibliográfiai Intézet helyettes igazgatója a Brit Nemzeti Bibliográfia gépesítését (lásd a Könyvtáros áprilisi számát), *D. E. Davison* pedig az angol könyvtárosok képzésének rendszerét ismertette.

A központi előadások további programjában szerepel a *Halász László — Nagy Attila—Kamarás István szerzői* hármas Pszichológiai módszerek alkalmazása könyvtári területen; továbbá *Sonnevend Péter*: Irodalomellátottsági vizsgálati módszerek; *Bata Imre*: A 20. századi kéziratgyűjtemények és társadalmi szerepük; *Vajda Erik*: Mai osztályozási problémák c. előadása, valamint A száz éves Budapest és a Budapest-gyűjtemény c. előadás, a könyvtárközi kölcsönzésről szóló jelentés és az ezen a területen szerzett tapasztalatok megtagyargalása.

Igen gazdag a szekciók programja is: nagy sikerrel zajlott le a *zenei szekció* első vándorgyűlése Miskolcon, ahol több érdekes és magas színvonalú előadás hangzott el a zenei könyvtárak történetéről, jelenlegi feladatairól és a fejlesztés irányairól. A szekció további tervei között szerepel múzeumi zenei részlegek meglátogatása, valamint elektroakusztikai berendezéseket gyártó üzem megtekintése, hanglemez estek és további szakmai előadások rendezése.

Figyelmet érdemel a *műszaki könyvtáros szekció* gazdag éves munkaterve is, amelynek keretében eddig a könyvtári statisztikáról, a számítógéppel végzett közös katalogizálás hazai lehetőségeiről, a szabadalmi tájékoztatásról, a fizikai dolgozók szakirodalmi ellátásának kérdéseiről hangzottak el előadások. A további tervekben a szakmai továbbképzést elősegítő előadásokon kívül olyan figyelmet érdemlő beszámoló is szerepel, amelyek bizonyítják, hogy a könyvtárosok szakmai érdekeldése nem korlátozódik a szorosan vett napi feladatokkal kapcsolatos kérdésekre, hanem azok a könyvtári és tájékoztatási munkaterületekkel kapcsolatban levő, szélesebb horizontú kitekintés igényével fogalmazódnak és valósulnak meg a szekció munkájában. Ilyen témák egyebek között: a szakkönyvtáros személyisége, helyzete és hatása a könyvtári, illetve tájékoztató munka vállalati, intézeti szerepére; a szakirodalom használatának szociológiája, tájékoztatói szokások; területi információrendszer (adatbankok); a tudomány és technika jövője — a számítógépek alkalmazásának jövőbeni lehetőségeiből kiindulva.

A műszaki könyvtáros szekció egyik ülését vidéken, *Sopronban* rendezi meg, és amennyiben a feltételeket sikerül megteremteni, intenzív nyelvtanfolyam és közös NDK—magyar könyvtártechnikai tanfolyam megrendezésére is sor kerül.

A közelmúltban alakult ifjúsági könyvtárosi szekció már az indulás pillanatában színvonalas előadásokkal hívta fel magára a figyelmet, a szekció aktivitása eredményes folytatást sejtet.

A helyi szervezetek és a bizottságok szerepe; a vándorgyűlés; kiadványi tevékenység

Csak központi előadásokra, illetve a szekciók munkájára azonban nem lehet alapozni az egyesületi továbbképzést, tájékoztatást: az első tovább erősítene a „főváros-centrikusságot”, a második nem fogja át az egész tagságot, hiszen a távolság és az idő szabta korlátokon túl, amelyek nem teszik lehetővé a részvételt a központi előadások és a szekcióülések mindegyikén, ma még számos könyvtár típus munkatársai állnak „gazda” nélkül. Eppen ezért, a szervezeti elképzelésekkel összhangban a helyi, elsősorban a *megyei szervezeteknek* jut nagy szerepük abban, hogy a környezeti viszonyok és a helyi igények ismeretében olyan előadások, viták megtartására kerüljön sor, amelyek témájukban és színvonalukban túlnőnek a hagyományos és kötelező továbbképzési rendezvényeken.

A szekciók tevékenységének eredményessége, a helyi szervezetek mozgékony-ságában, helyismeretében rejlő lehetőségek további kiaknázása készíti az egyesület elnökségét arra, hogy egyrészt *további szekciók létesítésével* szakmai és szervezeti keretet teremtsen a ma még „gazda” nélküli könyvtárosok egyesületen belüli tevékenységének, másrészt a helyi, elsősorban megyei szervezetek munkájának erősítésével az eddigieknél szélesebb körű társadalmi bázisra támaszkodjék. Ter-

veink szerint a már működő zenei, műszaki és ifjúsági szekció mellé még ebben az évben megalakítjuk a társadalomtudományi, valamint a közművelődési könyvtárost szekciót, és célszerűnek látszik az orvosi könyvtárosok szekciójának létrehozása is. Úgy vélem, hogy az erős helyi szervezetek és a jól működő szekciók együtt biztosíthatják a szakmai tartalom, az egyesületen belüli továbbképzés színvonalát és eredményességét, ezért nem kell félni attól — mint ezt többen is vélik —, hogy a helyi szervezetek megerősödése a szekciókat gyengíti, vagy fordítva.

A szakmai kérdések tanulmányozásának, vitáinak jó formái, sőt *kutatóműhelyei* lehetnek a könyvtári munkanemek szerint létrehozandó bizottságok. Már megalakult — és igen élénk érdeklődést váltott ki — az osztályozási bizottság, és további létrehozását is tervezzük. A közeljövőben sor kerül a statisztikai és szabványosítási, a könyvtártechnikai és gépesítési, a képzési és továbbképzési, valamint a *könyv- és könyvtártörténeti* bizottságok megalakítására és — időszerűsége miatt — megfontolandónak tartjuk egy ideiglenes katalogizálási bizottság létrehozását is.

Az „azonos munkaterület — azonos problémák és feladatok” elv alapján működő bizottságok minden bizonnyal érdekes és értékes tényezői lesznek egyesületi életünknek.

A jól bevált és immár hagyományos, sorrendben ötödik vándorgyűlésünket októberben *Zalaegerszegen* rendezzük meg „A könyv szerepe a magyar művelődés történetében” címmel, a hazai könyvnyomtatás jubileumi évfordulójához kapcsolódva. A kétnapos szakmai programban szerepel *Borsa Gedeon*: 500 éves a magyarországi könyvnyomtatás. A könyvtörténeti kutatások mai problematikája, *Kéki Béla*: A mai magyar könyvművészet és *Fülöp Géza*: Eredmények és feladatok a magyar könyvtörténeti kutatásban c. előadása, valamint ezekhez kapcsolódva több ismert szakember: *Tarnai Andor*, *Németh Lajos*, *Makkai László*, *Berlász Jenő* és *Remete László* korreferátuma. A mai magyar könyvművészet eredményeit kiállítás mutatja be. A központi előadások mellett lehetőséget kívánunk teremteni az önálló helytörténeti kutatások ismertetésére is.

A vándorgyűlés harmadik napján egésznapos kirándulást szervezünk Zala megye művelődéstörténeti és néprajzi nevezetességeinek megtekintésére.

Az elmúlt időszakban számos bírálat célpontja volt az egyesület *kiadványi tevékenysége*. Sajnos, ezen a téren mutatkozik meg legjobban anyagi helyzetünk szűkös volta, ennek ellenére reméljük, hogy ebben az évben már nem lesz akadálya az előkészületben levő *egyesületi évkönyv* kiadásának, amely számos tanulmány mellett végre — nyomtatásban — képet ad az MKE teljes tagságáról is. Ugyanakkor — a Könyvtártudományi és Módszertani Központ segítségével — megindítjuk a legjobb előadások mintegy egy—másfél iv terjedelmű összefoglalóinak sorozati kiadását is, és folyamatosan jelentetjük meg, részben bővített tartalommal, a *havi tájékoztatót*. Szerény kezdeményezések ezek, de továbblépést, fejlődést jelentenek.

Szervezeti kérdések

Az előzőkben néhányszor már érintettem szervezeti kérdéseket, amelyek problematikusak vagy megoldásra várnak. E vonatkozásban az 1973-as év célkitűzései nagyok: meg kell szilárdítanunk az eddigi szervezeteket, illetve újakat kell létrehozunk, ki kell alakítanunk a működési kereteket, szabályoznunk kell tagnyilvántartási, pénzgazdálkodási rendszerünket.

A fentiek közül leglényegesebb, hogy az alapszabály szerint meghatározott formák figyelembevételével a szervezeteket úgy alakítsuk ki, hogy minden tag valamely működő szervezethez tartozzék. Ez olyan alapvető követelmény, amely nélkül véleményem szerint jó egyesületi élet nem alakulhat ki. Kell, hogy mindenki úgy érezze: egy közösséghez tartozik, amely konkrét és megfogható, és ne csak „általában” legyen az egyesület tagja. Budapesten erre a célra a szekciók látszanak a legalkalmasabbnak, vagy ahol a könyvtártípusnak megfelelő szekció nem jön létre, az intézményközi szervezet megerősítése a cél. Vidéken a területi (megyei vagy regionális) szervezeti forma megtartása, illetve kialakítása a megoldás. Természetesen az egyik forma nem zárja ki a másikat, hiszen a megyei szervezethez tartozó tag részt vehet a szekció munkájában is, sőt lehetőség van mind a központi, mind a szekció-előadásoknak a területi szervezeteknél történő megismétlésére, közös rendezésre is. Általában az a célunk, hogy az erős területi szervezetek és szekciók kialakításával egységes és átfogó rendszer alakuljon ki, amelyet az elnökség tagjaiból „patronálók” támogatnak, segítenek. A patronálói hálózat egyúttal a kölcsönös tájékoztatás céljait is szolgálja, de nem helyettesítheti a szekciók és területi szervek, valamint az elnökség között az eddigieknél hatékonyabb munkakapcsolat és kétoldali tájékoztatás kialakítását.

A szervezeti élet megerősödése, demokratizmusának kibontakozása egyúttal az egyesület *érdekvédelmi* munkájának erősítését is jelenti. Eddig is voltak már hagyományai annak, hogy jeles ünnepek alkalmából az egyesület kitüntetésre terjesztett fel tagjai sorából kiemelkedő munkát végző személyeket, de ez talán nem volt eléggé rendszeres. Szélesebb körű tájékozottság, megfontolt és megalapozott javaslatok alapján könyvtárosaink méltán kapják meg egyesületi javaslatra az elismerést.

A külföldi kapcsolatok további erősítése a hivatalos kapcsolatok ápolásán és fejlesztésén kívül az MKE tagjaiban is múlik. Éppen ezért kívánjuk a jövőben is minden rendelkezésünkre álló eszközzel segíteni azokat, akik szakmai céllal külföldre utaznak, illetve szervezzük a hazánkba látogató külföldi könyvtárosok programját, találkozósaikat magyar kollégáikkal.

Lehetőségünk van arra is, hogy a jövőben fiatal könyvtárosokat a Művelődésügyi Minisztérium támogatásával külföldi ösztöndíjra javasoljunk, amely a szakmai tapasztalatok, ismeretek bővítésén túl, nyelvtanulási célokat is szolgál. Úgy vélem, ez is további ösztönzést adhat tagságunk aktivizálásához.

*

Az MKE 1973. évi terveiről, célkitűzéseiről ezeket a gondolatokat kívántam elmondani, és törekvéseink főbb irányait felvázolni. Úgy gondolom, hogy terveink mértékértartóak, és megvalósításuk előbbre viszi az egyesületet. Ehhez a közös ügyünkhöz kéri az elnökség az egyesület tagjainak támogatását, tevékeny, áldozatkész közreműködését.

Kovács Dezső

Tanácskozás a könyvtárközi együttműködésről

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ immár hagyományos negyedévi értekezletét május 29—30-án Nyíregyháza-Sóstófürdőn tartották meg a Szabolcs-Szatmár megyei Könyvtár rendezésében. A tanácskozás napirendjén a könyvtárközi együttműködés kérdései szerepeltek. A megyei könyvtárak igazgatóin kívül részt vettek az értekezleten a megyei városok, valamint a részleges felsőfokú szerepkörrel felruházott városok könyvtárigazgatói, s képviseltette magát a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztálya, valamint a rendező könyvtár fenntartó szerve, a megyei tanács művelődésügyi osztálya is.

Csoboth Attila a főiskolai és a megyei könyvtárak kooperációs lehetőségei című előadásában lényegében a főiskolák (főiskolai jellegű intézmények) könyvtárainak távlati fejlesztési tervzetével foglalkozott. Hubay László miskolci megyei könyvtárigazgató az együttműködés bővítésének és érdemivé tételének szükségességéről beszélt. Orosz Bertalanné, a Heves megyei Tanács könyvtárügyi előadója az iskolai és a tanácsi közművelődési könyvtárak, Mónus Imre, a Győr-Sopron megyei SZMT Központi Könyvtár vezetője pedig a

szakszervezeti és a tanácsi közművelődési könyvtár kapcsolatáról, összehangolt tevékenységéről szolt. Tóth Gyula, a Szombathelyi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese a vállalati szakkönyvtárak egymást segítő munkájának fontosságát hangsúlyozta. Az előadásokat követő vitában a felszólalók kiemelték a megyei könyvtáraknak, mint jobban ellátott, „olajozottabban” működő intézményeknek elsődleges szerepét az együttműködésben.

A résztvevők meglátogatták a helyi Tanárképző Főiskola új épületcsoportját és könyvtárát. Ez alkalommal Hársfalvi Péter, a főiskola rektorhelyettese beszélt a főiskola szervezetéről és tevékenységéről, majd Merkovszky Pál főiskolai könyvtárvezető adott tájékoztatást a könyvtár felszereltségéről, működéséről, és végigkialauzolta a vendégeket a könyvtár kellemes benyomást keltő helyiségein.

A továbbiakban a KMK munkatársai időszerű kérdésekről (az új könyvtári szabványok, a „Kiváló könyvtár” pályázat, a Petőfi-emlékkönyvtári pályázat, könyvtárárpítési és -tervezési ügyek) tájékoztatták a jól sikerült értekezlet résztvevőit. (Cs. A.)

Gondolatok a közművelődési könyvtárban

Elnézést kell kérnem a Vörösmarty-vers címének szentségtörő „adaptálásáért”, de a minap, egy közművelődési könyvtári tanácskozáson a költemény egyik sora („De hát hol a könyv, mely célhoz vezet?”) jutott eszembe. Eltorzulva, ekként:

De hát hol a könyvtár, mely célhoz vezet?

Az ott támadt gondolatföredékek kerekedtek cikké, melynek itt közölt első részében mai közművelődési könyvtári koncepciók néhány kérdéséhez szeretnék megjegyzéseket fűzni, azzal a mindig táplált — és sokszor hiú — reménnyel, hogy *hasznos vitára* adok vele alkalmat. Épp ezért tartom hangsúlyozandónak, hogy mondanivalóm a magam véleménye, s a legkevésbé sem tekinthető hivatalos álláspontnak.

Public Library = korszerű magyar közművelődési könyvtár?

Nincs szándékomban felmelegíteni a „public library vitát”, manapság azonban minden valamirevaló magyar közművelődési könyvtáros unos-untalan a public library-vel (a továbbiakban, az egyszerűség kedvéért: PL) érvel, így hát nem állhatom meg, hogy ne próbáljam meg szembesíteni PL-álmainkat valóságos lehetőségeinkkel.

Megérdemli a figyelmet a PL azért is, mert típusában, szolgáltatásaiban és szemléletében olyan újszerű könyvtárt testesít meg, amelynek különböző — sok tekintetben egyező, némely, de lényeges vonásában különböző — változatai nemcsak a polgári, hanem a szocialista államokban, mindenekelőtt az újjászerveződő szovjet könyvtárügyben is mind nagyobb tért hódítanak. Az egyezések és a különbségek után szeretnék most kutatni, abból a nyilvánvaló alaptól kiindulva, amit hazai társadalmi-gazdasági viszonyaink határoznak meg.

De mit is értünk a sokat emlegetett PL-en? *Sallai István* értelmezése szerint a PL „olyan általános tudományos könyvtár, amely a tudományos kutatási igények bizonyos fokú kielégítésére törekszik és a szakirodalmi és tájékoztatási igények kielégítése mellett az állományra vonatkozó bizonyos minőségi korlátozással minden irányú igénynek helyet ad. Természetes megjelenési formája a *nagy könyvtár*”.¹

A továbbiak előtt szeretném előrebocsátani, hogy jómagam mind több ilyenféle, *Sallai István* által megálmodott könyvtárat szeretnék hazámban látni. Ez azonban nemcsak a szándékon, hanem az objektív feltételeken is múlik. A *nagykönyvtár természetes helye ugyanis a nagyváros*, és általában: minél nagyobb a befogadó város, annál nagyobb PL-je is. Aminthogy New York-ban — és nem mástult — nőtt 8 millió kötetes állományú és több ezer főt foglalkoztató könyvtárrá a New York Public Library. Am a világon mindenütt nem csupán óriáskönyvtárak működnek, hanem kisebbek is. Ha nem így volna, nem panaszkodnának az USA könyvtárosai sem a beszerzési keretek elégtelenségéről, arról, hogy jószerivel csak az amerikai kiadású irodalmat képesek gyűjteni.²

Mindebből a következők, hogy a PL gyűjtőfogalom, amely különböző lélekszámú, kiterjedésű és társadalmi-gazdasági jelentőségű nagyvárosok eltérő nagyságrendű állományokkal és létszámmal rendelkező közművelődési könyvtárait egyaránt alkalmazhatja. Az általános tudományos könyvtári színvonal elérésének követelménye azonban olyan, valóban *nagy könyvtárat* tételez fel, melynek kifejlesztésére és fenntartására csak valóban *nagy városok* vállalkozhatnak eredménnyel.

Hazánk városszerkezete — mint ismeretes — e szempontból sem a legkedvezőbb: a túlságosan megduzzadt főváros mellett csak viszonylagosan „nagy” városaink vannak, amelyek közül az ezredfordulóig is csak legfeljebb néhány válhat igazibb (nemzetközi mértékkel: közepes méretű) várossá. Ezek, a kormány településfejlesztési koncepciójában kiemelt és megyei rangra emelt városok azok, amelyek hazai viszonyaink között belátható időn belül több-kevesebb reménnyel a *Sallai* által megfogalmazott PL funkcióknak megfelelhetnek. A valódi fejlődés körüket némileg esetleg kibővítheti, több mint valószínű azonban, hogy Dunaujváros, Nagykanizsa, sőt Zalaegerszeg óhatatlanul más fejlődési dimenzióhoz tartozik, nem önhibájából, hanem más adottságai és fejlesztési kilátásai miatt.

Mindezzel szembesítható, hogy nem csupán az adott város, hanem a vonzáskörzetében élő lakosság számát, igényeit is figyelembe kell venni a könyvtár távlati státusának megfogalmazásakor. Ilyen értelemben nem egy középfokú központ is joggal tarthatna igényt PL-re.³ Ennek az okfejtésnek viszont az a gyengéje, hogy a város egészen és egyes intézményeinek a vonzáskörzete (az utóbbi voltaképpen részvonzáskörzet) két különböző dolog, amelyek nem feltétlenül — sőt,

bizonyosan nem — esnek egybe. Összefüggéseiket ugyan már kutatják, megnyugtató választ azonban rohamosan fejlődő településtudományunk sem tudott még adni.

A vonzáskörzet lakosságának közvetlen ellátásán kívül persze fennáll az a lehetőség, sőt követelmény (amit Sallai egyébként nyomatékosan hangsúlyozott) is, hogy a PL a területi ellátás központjaként is működjék. Ebben az esetben funkciójához tartozik a területi ellátási szervezet létrehozása, működtetése: „...a kis könyvtárak olyan részei a rendszernek, amelyben az általános tudományos szintű könyvtár a magáéval lehetőleg azonos szintű szolgáltatást kíván létrehozni, ill. lépészetes funkciómegosztást biztosítani.”⁴

Nagyobb közművelődési könyvtáraink fejlődési trendjei

A III. országos könyvtárügyi konferenciának — egyéb vívmányai mellett — talán legnagyobb fegyverténye, hogy módot adott közművelődési könyvtárügyünk korszerű elveket tükröző követelményrendszerének a rögzítésére. Ennek hivatalos rangra emelt dokumentuma (a „Szakmai irányelvek...”) hazai viszonyainkra alkalmazza a nemzetközi fejlődés élvonalának eredményeit, ennek megfelelően egyes elemei — lényegüket tekintve — a *Sallai István* által meghatározott PL-konceptióra vezethetők vissza.

A dokumentum irányelv-jellegéből következik, hogy általános, csupán tágan meghatározott fejlesztési feladatokat tartalmaz, amelyeknek keret jellegű követelmények felelnek meg. Olyan eszközről van tehát szó, amelynek hatékonysága differenciált alkalmazásmódján is múlik. Az irányelvek mechanikus érvényesítése azonban kétségtelen veszélyekkel fenyegethet.

Közülük az első, a magyar városi könyvtárügy egyfajta uniformizált fejlesztése, ismerős; csak míg egykor a város közigazgatási rangja volt ennek alapja (ennek nyomán kapott azonos megyei könyvtári szervezetet a különböző nagyságrendű és jelentőségű városokat jelentő 19 megyeszékhely), most a felsőfokú szerepkör betöltése kezd az egyetlen elbírálás okává válni, tekintet nélkül arra a nem jelentéktelen mellékkörülményre, hogy „kiemelt” (Miskolc) vagy pedig csupán „részleges” felsőfokú központról van-e szó. Ez a különféle megnyilvánulásokból kikövetkeztethető tendencia azzal fenyeget, hogy míg „lefelé” — a részleges felsőfokú központok vonatkozásában — esetleg feleslegesen nagy fejlesztésre készítünk, addig felfelé — épp a megyei városok tekintetében — leszűkíthetjük a fejlődési távlatokat.

Más jellegű, de szintén elgondolkodtató problémák kapcsolódnak a Sallai-konceptióban előirányzott általános tudományos könyvtári színvonalhoz. Az irányelvek ugyan csak a tudományos tájékoztatói igények kielégítésének követelményeiről szólnak, de minthogy a köztudatban a kettő azonosul, erre is érdemes néhány sort vesztegetni.

Mellékvágányra vezetne, ha az általános tudományos könyvtár fogalom vitá-sába bonyolódna, ezért csupán hangoztatott eszközének — a referenz-szint elérésének — realitása iránti gyakorlati kételyeimnek adok hangot. Ugyanis — s ezt a gyakorló tájékoztatói szakemberek igen jól tudják — a műszaki és a természet-tudományos területeken, de mindinkább bizonyos társadalomtudományi diszciplínákban is a viszonylag leghasználhatóbb tájékoztatói munkaeszközt a különféle indexekkel ellátott kurrens információs szolgáltatások nyújtják, mert a leggyorsabbak, praktikusak stb. Ezek viszont közismerten drágák, olyannyira, hogy egy Chemical Abstracts sorozat — a kémiai tájékoztatás alfája és omegája — évi előfizetési ára elvinné a legjobban dotált megyei közművelődési könyvtár beszerzési keretének a java részét.

Pedig a megyei könyvtárak túlnyomó része nemhogy a Chemical Abstracts-re nem tud előfizetni, hanem a hazai információs intézmények előfizetési szolgáltatásait is alig veszi igénybe (mert nincs pénze?).

Ennél is nagyobb baj azonban, hogy a dokumentum-áradat előidézte szakirodalom-használati válság világszerte a szakirodalmi információs szolgáltatások válságává kezd mélyülni, amiből kiutat egvedül az automatizálás, valamint a nemzetközi világméretű és regionális együttműködési vállalkozásokba való bekapcsolódás nyújthat. Többféle tényező miatt egyik sem gyors folyamat (és várhatólag termékeik sem lesznek olcsók).

A szakirodalmi tájékoztatás válsága a főprofilú információs intézmények munkáját is rendkívül megnehezíti. Pedig ők legfeljebb néhány tudományágazat, terület gazdái... Mindennek a tükrében az általános tudományos könyvtári ambíciók — az önhibájukon kívül gyakorta hiányos állományú, szakképzett munkaerővel, technikai berendezésekkel és beszerzési keretekkel nem mindig a legjobban ellátott megyei könyvtárak vonatkozásában — még kissé utópisztikusak.

Kétségtelen, hogy alacsonyabb színvonalon is nyújthatók szolgáltatások (például: a hazai tudományos könyvtermés bázisán), ezzel a tevékenységével azonban a közművelődési könyvtár aligha üti meg a tudományos szintű tájékozódásra alkalmas könyvtár mértékét.

Azt jelentené mindez, hogy kétségbe vonom a tudományos funkciók létjogosultságát?

Semmiképpen, sőt azt vallom, hogy megyei városainkban (és esetleg még egy-néhány nagyobb városban) a városi könyvtárugy fejlődése e felé halad. A lehetőségeket azonban józan szemmel kell mérlegelni és a fejlődést ennek megfelelően a *realitások figyelembe vételével* befolyásolni. Ezért a *jelenleginél árnyaltabban* kellene követelményeinket városaink könyvtárugyével kapcsolatban érvényesítenünk, amelyek kapcsán nemcsak a városok pontos településhálózati szerepkörét lenne célszerű az eddigieknél differenciáltabban figyelembe venni, hanem a *könyvtári környezetet* is.

Ha a könyvtárugy egységét, a közművelődési és a tudományos-szakkönyvtárak közötti távolság csökkentését nem tartjuk üres jelszónak, akkor érthetetlennek tűnik, hogy némely közművelődési könyvtár miért próbálkozik ma is olyan feladatok átvállalásával, amelyek könyvtári bázisa — egyetemi, főiskolai vagy intézeti vállalati szakkönyvtár képében — helyben vagy a környéken már létezik. Ez a fajta *ri-valizálási szándék* a magyar közművelődési könyvtárugy dinamikus fejlődésre valló gyermekbetegsége, amelyet azonban az anyagi eszközök célszerűbb kihasználása érdekében mielőbb le kellene küzdeni.

Úgy érzem, nem árt hangsúlyozni, hogy a különféle típusú könyvtárak *egyike sem előbbre való a másiknál*, a maga helyén mindegyik egyformán fontos. Funkcióik zöme azonban másféle: a tudományos és szakkönyvtár főként a kutatás és fejlesztés, a közművelődési könyvtár pedig főként a közművelődés szolgálatában áll. Lényeges azonban, hogy — mint ez reményünk szerint az új könyvtári alap-jogszabályok tervezetében világosan tükröződik is — a kétféle funkció nem zárja ki egymást, hanem bizonyos esetekben — meghatározott működési szinten és adottságok mellett — egymásba fonódhat: a legfejlettebb közművelődési könyvtárak szakkönyvtári, az egyetemi, főiskolai könyvtárak közművelődési funkciót is betölthetnek.

Az elmondottakból következik, hogy a tudományos tájékozódásra való alkalmasság színvonalát nem annyira az általános tudományos könyvtári funkció betöltésével, hanem olyan *szakkönyvtári feladatkörök elvállalásával* érhetik el az erre potenciálisan alkalmas közművelődési könyvtárak, amelyek iránt az adott város társadalmi-gazdasági fejlődése szempontjából objektív igény nyilvánul meg, és amelynek helyileg nincs könyvtári bázisuk. Helyi — s a távolabbi jövőben: országos — tudományos rangját a közművelődési könyvtár elsősorban a helyi szakkönyvtárspektrum *hiányait kiküszöbölő szakkönyvtári-információs feladatok ellátásával* teremtheti meg. Ez egyáltalában nem zárja ki, sőt a kutatások transzdiszciplináris jellegének erősödése miatt feltételezi, hogy lehetőségeihez képest más szakterületek irodalmát is gyűjtse.

Mindez a legkevésbé sem mond ellent az irányelvek célkitűzéseinek. Hiszen arról van szó, hogy a korábbi általános — és éppen ezért a tudományos színvonalat legfeljebb megközelítő — funkció a város szükségletének leginkább megfelelő szakterület(ek) vonatkozásában a tudományos kutatás szerves részévé — információs szakkönyvtári feladattá — lépjen elő.

Ez azonban nemcsak színvonalában több az előzőnél, hanem — és valódi rangját ez adja meg — *számol a város könyvtári, sőt társadalmi-gazdasági adottságaival is*. Az ország különböző pontjain kezdeményezett közigazgatási, helytörténeti, helyismereti könyvtári-információs szolgáltatások arra látszanak utalni, hogy némely könyvtárunk kimondatlanul, esetleg még bátortalanul, de mindenképpen ezt az utat választja.

(Folytatjuk)

Zircz Péter

Irodalom

1. Sallai István: A közművelődési könyvtárugy fejlődési iránya, különös tekintettel a magyar közművelődési könyvtárugyre. 2. átdolg. változat. Bp. 1988. KMK, 6. p.
2. Philip J. McNiff: Book selection and provision in the urban library. = Libr. Quart. 38. vol. 1988. 1. sz. 58–59. p. Ref.: A gyűjtőköri együttműködés kérdése. II. A külföldi helyzet. Összeáll. Kondor Imréné. Bp. 1972. Népműv. Prop. Iroda, 38. p.
3. Sallai: i. m. 38. p.
4. I. m. 32. p.

Egy új könyvtár első két éve

Vas megye az elmúlt két évben — a negyedik ötéves terv célkitűzéseivel összhangban — eredményesen fejlődött. A fejlődésben szerepet játszó társadalmi tényezők közül nem egy közvetlenül hatott a megye lakosságának általános könyvtári ellátását végző tanácsai könyvtári intézményhálózatra is.

A megye ipari termelése növekedett és hatékonyabbá vált. A népesség átrétegződése tovább folytatódott: nőtt az iparban és a szolgáltatások területén foglalkoztatottak száma, viszont csökkent a mezőgazdasági dolgozók aránya. A megyeszékhely és a városok lakossága tovább gyarapodott, és ezzel együtt gyors ütemben változott, illetve változik a különféle lakosságcsoportok, rétegek életmódja, s a nagyobb szabad idő birtokában folytatódott a művelődési, tájékoztatói szokások átalakulása. A közművelődés területén — akárcsak országosan — Vas megyében is csökkent az öntevékeny együttesek száma, viszont nőtt a színházi előadások, hangversenyek, múzeumok látogatottsága. A *kultúrát nagyvonalúan ápoló helyi politika* lehetővé tette, hogy tovább erősödjék a közművelődési intézményrendszer. A megyei könyvtár új épületének átadásán kívül erre az időszakra esik a *cellőmölki járási művelődési ház és könyvtár* felavatása, a Smidt Múzeum műkincsekben gazdag gyűjteményének megnyitása Szombathelyen és ugyanitt új, korszerű filmszínház felépítése is; *Sárvárott* az új művelődési központ és könyvtár várbeli elhelyezésének megtervezése, valamint a kivitelezés elkezdése; *Kőszegen* pedig az új városi könyvtár terveinek elfogadása stb. Minderről a megye tanácselnöke összefoglalóan így ír az Állam és Igazgatás c. folyóiratban: „Az elmúlt években néhány nagyon szép intézmény kezdte meg működését új feltételek között. Ide tartozik pl. a megyei könyvtár, amelynek 1972-ben több mint 10 000 beiratkozott olvasója volt. Ennek az intézménynek a léte, kulturáltsága, *kisugárzó ereje* segít abban, hogy tízezrek kezébe kerüljenek hasznos és szép könyvek.” (Gonda György: Vas megye két éve 1973. 4. sz.)

A gazdasági és kulturális fejlődés, a tudományos és technikai forradalom a megyében is ösztönzőleg hat *az önképzés, az önálló tájékozódás* eddig kevésbé kihasznált forrásainak igénybevételére, és fokozza a szakemberképzéssel és a továbbképzéssel szemben támasztott követelményeket. Mindez a megyei könyvtárban és hálózatában az olvasómozgalmi adatok alakulásában éppúgy kimutatható, mint a kölcsönvett és a helyben használt dokumentumok tartalmi megoszlásában.

Amikor két évvel ezelőtt — a könyvtárvatást követően — tennivalóinkat meghatároztuk, az új fejlődési szakasz lelkesítő lehetőségeit mérlegelve arra törekedtünk, hogy az új épületben végzett munka szervezésben épüljön bele a város és a megye kulturális életébe, és a célkitűzések megvalósításával hatékonyabban járuljunk hozzá a megye színvonalas könyvtári ellátásához. Sikerült-e megvalósítanunk ezeket a terveket? Igazolják-e a mindennapi használat tapasztalatai a hatvanas évek könyvtárpolitikai elképzeléseire alapozott *tervezés helyességét*? Ki tudtuk-e használni az új épület nyújtotta lehetőségeket, sikerült-e a szolgáltatások megszervezésével kivívni a *város szellemi életében azt a helyet*, amelyet korunk követelményei megkívánnak egy régió legnagyobb általános nyilvános könyvtárától? Az új megyei könyvtár teljesítőképességét, hatását és szerepét természetesen csak hosszabb időszak tapasztalatai alapján lehet véglegesen megítélni, de *az eddigi gyakorlat számbavétele*, a fejlődés mérhető tényeinek összegezése máris szolgálat néhány figyelemre méltó tanulságot.

A gyűjtemény fejlődése

Az 1963-ban készült tervezési program a gyarapodás (törlésekkel csökkentett) mértékét évi 5000 kötetben határozta meg. Ezzel szemben a helyi állomány csak a könyveket és a folyóirat-köteteket tekintve 1971-ben 17 000, 1972-ben 15 000 kötettel gyarapodott. Ugyanezen években az állományból kivont kötetek száma évi 3000 és 5000 között váltakozott. A tiszta gyarapodás mértéke tehát mindkét évben meghaladta a 10 000 kötetet, azaz a tervezettnek kétszeresét. Várható, hogy 1973-ban is ilyen mértékű lesz a növekedés üteme.

Miben tévedtünk a tervezés során? Abban mindenképp, hogy a legnagyobb olvasólétszámot — évi 10 000 olvasó beiratkozását — csak az üzembe helyezés után 10–15 évre vártuk. Valójában viszont *már a működés második évében* 10 435 olvasó iratkozott be. Tudjuk, hogy ennek a tízezer olvasónak egy jelentékeny hányada a beiratkozás évében csak egyszer-kétszer keresi fel a könyvtárat, mert valamely adatra, esetleg egy-két, máshol nehezebben megszerezhető könyvre van szüksége,

A klubövezet

de folyamatosan és rendszeresen vagy nem olvas, vagy ha olvas is, olvasnivalóit megvásárolja, illetve más könyvtárból kölcsönzi ki.

De a többség mégiscsak rendszeres olvasó, gyakran jár a könyvtárba, és minél szebb a könyvtár, minél vonzóbb a berendezése, annál türelmetlenebbül keresi az új könyveket, a friss információt, a jó olvasnivalót, amelyet csak akkor kap meg, ha a példányszámot nem az év eleji könyvbeszerzési keret alapján, hanem a *szükségletek szerint* állapítjuk meg. Természetesen a nagyobb forgalom a könyvek kényszerű kivonásának mértékét is megnöveli. A szakirodalom tartalmi elavulása sem lesz lassúbb ütemű a jövőben. De a felduzzadt olvasótábor az irodalom egy részéből olyan nagy példányszám beszerzését követeli meg, hogy az *állománynövekedés szinte viharosan felgyorsul*. Mindezt az új könyvtárat építő megyéknek érdemes figyelembe venniük mind a gyarapítás és feldolgozás létszámszükségletének megállapításakor, mind a raktári alapterület meghatározásakor.

Az olvasók nagy száma és a könyvek példányszáma közötti összefüggésről érdemes megemlíteni még egy dolgot. A tervezés során azzal számoltunk — ez még nem következett be —, hogy a város területén helyi jelentőségű — azaz a város egy-egy körzetére, területére kiterjedő hatáskörű — városi könyvtári hálózat fejlődik ki, amely a lakosság közművelődési könyvtári szükségleteinek kielégítésében a városi szakszervezeti könyvtárakkal együtt vesz részt. A városi fiókhálózat jelenlegi állapota, tárgyi és személyi ellátottsága azonban ma még olyan, hogy a város távolabbi pontjain élő, a fiókkönyvtári vonzáskörzetbe tartozó és alapfokú igényekkel jelentkező olvasók ellátásában *alig-alig tudja a megyei könyvtárat tehermentesíteni*. Nyilvánvaló, hogy ezen a területen a központi (megyei) könyvtárnak és a városi tanácsnak igen sürgető fejlesztési feladatai vannak.

A gyűjtemény növekedésében nem kis szerepet játszik a folyóiratok iránti érdeklődés erősödése: 1969-ben 589-féle folyóiratot 764 példányban fizettünk elő, 1972-ben pedig már 699 bel- és külföldi folyóirat járt a könyvtárunkba 1043 példányban. Ezek egy részét az év végén természetesen nem köttetjük be, de a gyakorlat figyelembevételével megőrzésre kijelölt folyóiratok száma mégis igen nagy. Azt az elképzelésünket, hogy a mikrofilmtechnika célszerű alkalmazásával a megőrző funkció teljesítőképességét tekintélyes mértékben növelni lehet, eddig még nem sikerült megvalósítanunk. Tervünkről persze nem mondtunk le. Abból indulunk ki, hogy az

esetek nagy részében a kutatónak teljesen mindegy, hogy a keresett információhoz eredetiben, vagy pedig mikrofilmen jut hozzá. Számára az a fontos, hogy gyorsan kapja meg azt, amire szüksége van. A megőrzésre szánt kurrens folyóiratok év végi mikrofilmezése azonban „háziagos” kivitelben ma még nagyon költséges, a nagy teljesítményű berendezés üzembehelyezése ugyancsak drága, ráadásul kapacitását esetleg ki sem tudnánk használni. Ezért célszerű lenne központi, országos megoldásra törekedni. Ahogy az Országos Széchényi Könyvtár a felszabadulás előtti periodikák mikrofilm-másolatait nagyon kedvező áron bocsátja a vidéki nagykönyvtárak rendelkezésére, talán meg lehetne azt is szervezni, hogy meghatározott folyóiratok egy-egy évfolyama az év végén térítés ellenében mikrofilmen megrendelhető legyen. Ez annál is inkább szükséges, mert a könyvtárközi kölcsönzésre itt alig lehet számítani. Sok könyvtár ugyanis nem kölcsönöz folyóiratot. A xerox vagy a mikrofilm-másolat pedig csak akkor jön szóba, ha az olvasónak pontosan meghatározott lelőhelyű cikkekre, tanulmányra van szüksége.

Az olvasók száma

Kétségtelen, hogy egy-egy új könyvtár sikere és népszerűsége legjobban az olvasók számának növekedésén mérhető le. 1970-ben 5835, 1971-ben — a működés első teljes évében — 9788, 1972-ben pedig 10 435 olvasó iratkozott be a Szombathelyi Megyei Könyvtárba. Az olvasók számának növelése érdekében semmiféle kampányt, toborzást nem szerveztünk. Az emelkedés kizárólag a könyvtári környezet vonzó hatásának, a bőséges nyitvatartási időnek, a szolgáltatásoknak és a lakosság érdeklődésének köszönhető.

Az 1972. évben beiratkozott 10 435 olvasóból 2480 14 éven aluli volt. (A gyermekkönyvtár eredményeivel külön nem foglalkozunk, mivel erről Kovács Mária: A Szombathelyi Megyei Könyvtár gyermekszolgáltatásainak fejlődése című cikkében már beszámolt a Könyvtáros 1973. évi 3. számában.)

A 7955 felnőtt olvasóból 1308 (16,4 százalék) nem szombathelyi lakos volt. (1971-ben arányuk 16,2 százalék volt.) A hálózatban elfoglalt helyünkben adódó vonzás jellegének megismerésére tavaly vizsgálódást végeztünk a megyeszékhelyen kívül lakó olvasók körében. A kérdéseinkre adott válaszokból kétségtelenül megállapítható, hogy többségük nem a szombathelyi munkahely mindennapi megközelítését köti össze a könyvtárlátogatással, hanem olyan olvasók, akiket a tanulóhoz, a továbbtanuláshoz, a pályamunkák írásához, illetve az egyéni kutatáshoz szükséges szakirodalommal nem tud kielégíteni a lakóhelyükön működő könyvtár.

A jövő szempontjából öröndetes, hogy az összes olvasók több mint 70 százaléka a huszonöt éven aluli korosztályból kerül ki. A rétegekhez szülő szolgáltatásaink, rendezvényeink tervezésében és megszervezésében ennek a ténynek nyilvánvaló következményei vannak.

Szakemberek és a szakirodalmi igények

Az olvasók összetételét vizsgálva külön figyelmet érdemel az a tény, hogy a beiratkozott felnőtt olvasók közül minden hetedik szellemi dolgozó. Az ebbe a kategóriába tartozó 1132 olvasó közül 550 pedagógus, vagy a művelődésügy valamely irányító posztján dolgozik, az agrár- és műszaki értelmiségiek száma 143, orvos és egészségügyi szakember 119, közgazdasági, jogi, államigazgatási területen pedig 66 dolgozik. Sokszor hangoztatjuk, hogy a könyvtári szolgáltatásokon belül évről évre nő a szakirodalmi tájékoztatás iránti társadalmi igény. Nos, ennek a növekedésnek éppen a fenti olvasói réteg jelenlétéből fakadóan mi minden nap tanúi lehetünk. Ellátásukban — de általában a szakirodalmi ellátásban — feladatainkat és szerepünk lényegét több tényező közül az határozza meg legerősebben, hogy a megye iparára a sok kis üzem, a szétszórtság jellemző. (2000 dolgozónál többet foglalkoztató üzem mindössze 5 van; az iparban foglalkoztatott 45 000 ember csaknem 300 ipari telephelyen dolgozik stb.) Ebből következik, hogy a vonzókörzetünkben működő termelő üzemek, kutatóintézetek szakkönyvtárainak felkészültsége, teljesítőképesége nagyon eltérő. Nem kevésbé befolyásoló tényező az sem, hogy területünkön nincs országos, illetve regionális feladatokat vállaló szakkönyvtár vagy egyetemi könyvtár.

Annak a követelménynek, hogy a megye szellemi és tudományos életében méltó helyet kapjon a megyei könyvtár — úgy gondoljuk — ezeknek a feladatoknak a szakszerű teljesítésével felelhetünk meg leginkább. Az új épületben szerzett eddigi tapasztalataink azt mutatják, hogy ilyen vonatkozásban akkor végzünk jó munkát, ha a saját gyűjteményünkben kielégítően van képviselve az alaptudományok és az interdiszciplináris területek szakirodalma, ha sikerül a központi szolgáltatások és

az országos szakkönyvtári szolgáltatások közvetítésében gyorsan és megbízhatóan eljárunk, és ha képesek leszünk kezdeményezni és hatékonyan irányítani a területünkön működő szakkönyvtárak munkájának összehangolását, a koordináció megszervezését. Lényegében minden feltétel megvan ehhez — kivéve a személyi feltételeket.

A *szaktájékoztatói állásokat* ugyanis évek óta képtelenek vagyunk tartósan betölteni. Ennek okát nemcsak a könyvtárosképzés csődjében látjuk, hanem az alacsony fizetésekben is. Féltő, hogy a szakirodalmi ellátásban vállalt szerepünk ezen a ponton fullad kudarcba.

Az igénybevétel mértéke

Könyvtárunknak 1971-ben 109 958, 1972-ben 127 111 látogatója volt. Ezekben a számokban nem szerepelnek sem a rendezvényeinken részt vevő hallgatók, sem a klubvezetőket felkereső látogatók. Az utóbbiakról — bár számuk igen jelentékeny — statisztika sem készül. Az egy hétköznapra jutó látogatási átlag 1971-ben 369, 1972-ben 409, 1973 első negyedévében 429 volt. A látogatottság összefügg a *nyitvatartási idővel* is. 1971-ben a heti nyitvatartási idő a felnőttek olvasószolgálatában 61 óra volt, 1972-ben a kétműszakos munkaszervezés, valamint bizonyos belső munkák időigénye miatt ezt heti 4 órával csökkentettük. (Csütörtökönként 10 óra helyett 14 órakor nyitunk.) A könyvtár vasárnap is nyitvatart — délelőtt 9—13 óra között —, de kölcsönzés nélkül. A vasárnapi igénybevétel azonban olyan csekély, hogy foglalkoztunk — elsősorban gazdaságossági megfontolásból — a nyitvatartás megszüntetésének gondolatával.

Olvasóink 1972-ben 307 567 kötet könyvet kölcsönöztek ki. Az egy olvasóra jutó kölcsönzési átlag 29,4, az egy lakosra jutó forgalom 5,5 kötet. A napi kölcsönzési átlag 1008 kötet volt. A felnőtt olvasószolgálatban kikölcsönzött könyvek 30,5 százaléka szakirodalom. Igen lényeges körülmény — és ez az otthonos, kellemes környezettel függ össze —, hogy a látogatók között magas a csak helyben olvasók száma. 1972-ben minden negyedik látogató nem kölcsönzött, hanem csak a helyben igénybe vehető szolgáltatásainkkal élt. Természetesen a kölcsönző látogatók egy része is leült az olvasói térben: tanult, olvasott vagy kutatót, de róluk nincs külön kimutatás. A helybenolvasási igény növekedése nem közömbös a könyvtárosok meg-

Kamarazene-est az előadóteremben (Garas Kálmán felvételei)

terhelése tekintetében, hiszen legtöbbször a helybenolvasók közül veszik igénybe a könyvtáros segítségét, ők várnak tájékoztatást, s kérnek olyan irodalmat, amely nem az olvasószolgálati térben van.

Orvendetes, hogy az új szolgáltatásaink iránti érdeklődés felülmúlta várakozásainkat is. Elsősorban a *zenei könyvtár* igénybevételét kell megemlíteni, ahol 1971-ben a hallgatók száma 1229, 1972-ben 4491 volt. A helyben hallgatott lemezek száma 1971-ben 1651, 1972-ben már 5969 volt. Hozott magnószalagra 1971-ben 268, 1972-ben 346 zenei, nyelvi illetve irodalmi tárgyú művet játszottunk át. Lemeztárunk összetétele még korántsem kielégítő, annak viszont örülünk, hogy feltárását a legkedvezőbb hozzáférhetőség érdekében a lehető legrészletesebben, a nemzetközi céldulaméretnél nagyobb kartonokon végezték el feldolgozónk.

A reprográfiai szolgáltatás is polgárjogot nyert az új könyvtár gyakorlatában. 1971-ben 3186, 1972-ben 4170 oldalnyi másolat készült olvasóink kérésére. Igénybevételének határt szab, hogy a birtokunkban levő xerox-gép lassú és teljesítőképessége sem nagy. Folyamatban van egy új, korszerűbb berendezés vásárlása.

A gépesítéssel kapcsolatban említjük meg: örülünk annak, hogy a könyvtár megnyitásokor telegépet is kapott, de ezt igazából csak akkor tudjuk kihasználni, ha majd azok a könyvtárak is rendelkeznek vele, amelyektől a legtöbb könyvtárközi kölcsönzést kérjük. A mozdulatlanság ezen a téren elkeserítő és kiábrándító.

Közönség-kapcsolataink alakulásában igen jó szolgálatot tesz előadótérünk, amelyet esetenként reprezentatív kiállítások rendezésére is felhasználunk. Nemcsak saját rendezvényeink kapnak itt helyet, hanem szívesen szövetkezünk a TIT-tel, a Hazafias Népfronttal, tudományos egyesületekkel, iskolákkal, különféle előadások, tudományos ülések, előadássorozatok, politikai rendezvények megtartására is. Ezek a közös akciók nemcsak a költségek viselésében előnyösek, de jó irányban befolyásolják a város közéletében a könyvtár társadalmi szerepének megítélését is.

A könyvtár épülete

Az új épület — tapasztalataink szerint — jól állja a gyakorlat próbáját. A kivitelezést dicséri, hogy — a homlokzati csempeburkolat lehullásán kívül, amelyet más technológiával újra kellett felrakni — építési hiányosságra visszavezethető gondunk a két és fél év alatt alig-alig akadt. Ami hiányzik, arról már a tervezés idején tudtuk, hogy hiányozni fog. Hiányzik a büfé a látogatók számára, szűk a ruhatár és a személyzeti öltöző, elégtelen a raktár befogadóképessége, igen gyatra az épületgépeszeti felszereltség, megoldatlan a raktár, az előadóterem mesterséges szellőztetése, kánikulai napokon elégtelen az olvasószolgálati terek árnyékolása stb.

A belső térkiképzésre vonatkozó elképzelésünk viszont a gyakorlatban is bevált. Bel- és külföldi könyvtárosok körében az épület éppen azzal keltett osztatlan elismerést, hogy a vállalt funkciók ellátásához szükséges terek és övezetek kialakítása az épületen belül igen gazdaságosan és racionálisan sikerült. A beérkező könyv útja — amíg a csomagbontástól az állománybavétel, a katalógizálás, a könyvkötészet, raktáron keresztül az olvasóig eljut — a lehető legrövidebb; *a könyv és az olvasó útja egymást nem keresztezi*; a szolgálati helyek, valamint a munkaszobák sorrendje, egymáshoz való kapcsolódása jól átgondolt és logikus. Ha az épületbővítés anyagi feltételei megérnek, jó alapról léphetünk tovább.

Takács Miklós

PETŐFI-1823-1973-A NEGYÖKRÖS SZEKER: JÁSZBERENYI VÁROSI KÖNYVTÁR.

Perei Zoltán metszete

Az ipari munkások szakirodalmi ellátása

Ha javítani kívánjuk a munkások könyvtári ellátását, az eddigieknél sokkal több gondot kell fordítanunk — az általános könyvtári ellátás keretében — a munkások szakirodalmi ellátására. Ahhoz, hogy munkánk hatékony és körülhatároltabb legyen, a fizikai munkásnak tekintett dolgozó rétegen belül is különös figyelemmel kell lennünk a szakmunkásokra. Talán nem szorul külön bizonyításra, milyen nagy szerepe van a szakmunkások szakismeretének a mindennapi termelőmunkában. Mégis, ha valaki egy kicsit is alaposabb vizsgálódásra szánja magát, rájön, hogy milyen *nagy az adósságunk* a szakmunkások szakirodalmi ellátása terén.

Kinek a feladata?

Tapasztalataim szerint a kérdéssel a tanácsi közművelődési könyvtárak érdemben nem foglalkoznak. Még a kifejezetten ipari településeken is elenyésző a szakmunkások által kikölcsönzött alap- és középfokú szakkönyvek száma. A könyvtárosoknak csak nagyon általános ismereteik vannak arról, hogy a településen hány szakma fordul elő, s egy-egy szakmát hány szakmunkás képvisel. Jellemzőnek találtam például, hogy egy városi-járási könyvtár a mezőgazdasági könyvnap rendezvényeit tevékenyen szervezi, viszont a műszaki könyvnapok megrendezésében nem vesz részt. Az pedig egyenesen mehökkentett, hogy *egy városi könyvtár igazgatója* a városában működő üzemi szakszervezeti könyvtárak tevékenységéről csak a „megyén” keresztül, az SZMT központi könyvtárának tájékoztatásából értesül.

Szerintem ez azt bizonyítja, hogy az egy településre vonatkozó helyi szemlélet sok helyen még kezdetleges formában sem érvényesül. Igaz viszont az is, hogy a szakmunkások szakkönyvellátása talán nem elsősorban a tanácsi könyvtárak feladata.

Köztudomású, hogy a vállalati műszaki könyvtárak elsősorban a felső- és középszintű tevékenységet végző műszaki dolgozók könyvtári ellátását tekintik feladatuknak. Statisztikai adataikból az derül ki, hogy *a szakmunkásoknak igen alacsony hányada veszi igénybe a műszaki könyvtárakat*, noha ezek alap- és középfokú szakkönyvvállománya kielégítő. Hosszan lehetne bogozgatni az okokat, hogy a szakmunkások nagy része miért nem jut be a műszaki könyvtárakba. A körülmények talán nem mindenütt egyformák, de azt hiszem, az okok általánosak és közismertek.

Az előbbiekből is következik, hogy milyen *nagy feladat hárul a szakszervezeti könyvtárakra*. Annál is inkább, mert olvasóik igen jelentékeny hányada szakmunkás. Amióta rendszeressé és elterjedté vált az olvasási szerződés-kötés a szocialista brigádokkal, különösen jó kapcsolat alakult ki a munkások és a szakszervezeti könyvtárak között. Igen ám, de a szakszervezeti könyvtárak alap- és középfokú *szakkönyvvállománya messze elmarad* a mai szükségletek mögött is.

Véleményem szerint a szakmunkások szakirodalmi ellátásának javítása, mint cél, jó alapot teremtene az *egy településen működő tanácsi, műszaki, szakszervezeti könyvtárak és — hadt tegyem hozzá — szakmunkásképző intézeti könyvtárak tartalmas együttműködésére*. A műszaki és a szakszervezeti könyvtárak együttműködésének rendezése pedig különösen eredményesen javíthatná meg az ellátást.

Ehhez azonban egyértelműen tisztázni kellene az említett könyvtárak szerepét, úgy, ahogyan azt a szakszervezeti könyvtárhálózat tette az Alapelvek és követelmények...-ben.

A szakirodalomhasználat és a könyvtárosok tájékozottsága

Már abból is, hogy e cikk megírására vállalkoztam, kiderül: azon a nézetem vagyok, hogy a munkásoknak jelenleg szükségük van és még nagyon hosszú ideig szükségük is lesz arra, hogy szakismereteiket a szakirodalom-használat révén felfrissítsék, növeljék, kiegészítsék. Korainak tartom ugyanis arról elmélkedni — bármennyire is forradalmi az ipar változása —, hogy az automatizáltság bizonyos fókán már nem lesz szükség szakmunkásra, megszűnik ez a kategória, és a munka elvégzéséhez vagy csak betanított munkásra, vagy pedig már mérnökre, technikusra lesz szükség. Mindezt azért tartom szükségesnek megjegyezni, mert nem egy könyvtárossal találkoztam, aki a távoli jövőt közelinek látva, már *ma sem tartja nagyon fontosnak* a szakmunkásokkal való törődést.

A jövőt körvonalazó „ismeretterjesztő” olvasmányaim rég meggyőztek arról, hogy be fog következni az a korszak, amelyet például *Déry Tibor* „technetronikus” korszaknak nevez. Azt is tudom, ennek a csírái már fellelhetők nálunk is. Hogy mást

ne mondják, például a Gelka-szervezetekben is többnyire technikusok dolgoznak és nem szakmunkások. De addig is, amíg ez általánossá válik, nem árt, ha körülményünk saját házunk táján.

Vajon hány könyvtáros tudja, hogy milyen a gyártástechnológia színvonalára vállalatnál, a vállalat különféle üzemszéleiben? Vagy mennyire ösztönzi alkotómunkára a vállalati újítási feladatterv a szakmunkásokat? A szakirodalomhasználati igény ugyanis ott jelentkezik elsősorban, ahol rendszeresen foglalkoznak a gyártástechnológia korszerűsítésével.

Vajon a könyvtárosok tudják-e pontosan, hogy hány szakma van a vállalatuknál, s mik egy szakma rokonszakmái? Ismerik-e a szakmák jellegét abban a tekintetben, hogy gyakorlásuk mennyire kívánja meg a szakirodalom használatát? Ismerik-e eléggé az adott szakmák alap- és középfokú szakirodalmát?

A szakirodalomhasználat mértéke azonban nemcsak üzemtől és szakmától, hanem az embertől is függ. Az előbbi két tényezőtől kívül — amit a mi szempontunkból objektív tényezőnek is nevezhetnénk — egy harmadik, a szubjektív tényező is erősen befolyásolja. Ez a munkás személye.

Vajon ismerjük-e eléggé a szakmunkásokat, tudjuk-e, hogy közülük ki végzi munkáját csak rutinból, melyik szereti szakmáját, melyik töpreng újításon (még akkor is, ha már volt újítása, amit nem fogadtak el, vagy elfogadtak, de nem vettek be) és szívesen fogadja a szakirodalom segítségét? Hány fiatal betanított munkás olvasónkat kérdeztük meg, foglalkozik-e azzal a gondolattal, hogy megszerzi a szakmunkás képesítést? Vagy hány szakmunkástól tudakoltuk kölcsönzés közben, miért nem vizsgálja a szakmájával kapcsolatos irodalmat is? Kiről tudjuk, hogy esetleg már a technikusai képzés megszerzésén fáradozik?

Egyszer egy újságíróval felváltottam dolgozóink és olvasótáborunk összetételét. Könyvtárunkról készített riportjában „valóságos szociológus”-ként jellemezte, s én ezt a jelzőt akkor egészen természetesnek vettem. Ma már nem. Nagyon hiányosak az ismereteim, mert csak azt tudom, hogy mit gyártunk, és hogy autószerelők, motorszerezők, esztergályosok, marósok stb. dolgoznak nálunk...

A legsűrűsebb tennivalók

Ha az ember eljut bizonyos felismerésekig, a problémák megoldási lehetőségei is foglalkoztatják. Távolról sem a teljesség igényével, máris fel tudok sorolni néhány tennivalót.

Jó lenne, ha a könyvtárosok legalább úgy ismernék a szakmákat, a rokonszakmákat, ágazati csoportosításukat, mint a tizedes osztályozási rendszert. A vállalati munkaügyi osztálytól szerzett adatok alapján egyébként éppen úgy számoltathatnák a szakmákat és a szakmunkások számát, mint pl. a csoportos leltárkönyvvel könyvvállományuk összetételét. Tájékozottságuk bizonyára tükröződnék a könyvtár szakkönyvvállományán is!

Ervényt kellene szerezni a műszaki és a szakszervezeti könyvtárak együttműködéséről szóló állásfoglalásoknak is. Új szabályozás esetén határozottabban ki kellene mondani, hogy az együttműködés célja elsősorban a munkásság szakirodalmi ellátása legyen. Ma még nem minden műszaki könyvtár tudja, hogy például a műszaki fejlesztési alaphoz beszerezhet alap- és középfokú szakkönyveket is. Lehetséges állapot az is, hogy nem egy műszaki könyvtár, amely ezeknek a könyveknek egy részét forgalmazás céljából átadja a szakszervezeti könyvtárnak, diszkréciót kér „nem egészen szabályos” gesztusáért.

Nagy kár, hogy nem egységes a tanácsi, a szakszervezeti és a műszaki könyvtáraknak az állomány megoszlását, az olvasók összetételét és a kölcsönzési forgalmat mérő nyilvántartása. Ma szinte lehetetlen egy-egy üzemben teljes képet nyerni a szakmunkások szakkönyvhasználatáról. Nem is beszélve azokról a nehézségekről, amelyekkel az találja magát szemben, aki egész településről akar képet nyerni.

Egy vizsgálatból, mely 80 vállalatra terjedt ki, kiderült, hogy a szakszervezeti könyvtár vezetője 18 helyen, a műszaki könyvtár vezetője pedig csak 15 helyen vesz részt a vállalati oktatási és ismeretterjesztő tanács munkájában. Egyebek közt ebből is arra lehet következtetni, hogy a munkások könyvtári szakirodalmi ellátása vajmi kevésbé kapcsolódik a vállalati szakmunkásképzés rendszeréhez. És fordítva: az üzemi szakmunkásképzés alig támaszkodik a szakirodalomra, nem kelti fel az érdeklődést a könyvtárak iránt. A szakmunkásképzésről szóló új rendelet bizonyára sok lehetőséget nyújt majd a probléma megoldására.

Tulajdonképpen már a szakmunkásképző intézetekben meg kellene tanítani a szakmunkástanulókat a szakirodalom használatára. Már tanulmányaik során ki kellene fejleszteni bennük a szakirodalom iránti érdeklődést. A szakszervezeti

könyvtárakról elmondható, hogy jó a kapcsolatuk a szakmunkásképző intézetekkel. Mivel az intézetek nem tartoznak a vállalatokhoz, ugyanez a műszaki könyvtárakra már nem jellemző. A szakmunkásképző intézeti könyvtárakkal foglalkozó új rendelet szintén lehetőséget ad alap- és középfokú szakkönyvállományuk kialakítására.

Fel kellene hívni mindazoknak a figyelmét, akik a *szocialista brigádmozgalommal* foglalkoznak, hogy szenteljenek több figyelmet a brigádtagok szakkönyvgyűjtésének. Például kérjék számon a fölajánlásokban. Sajnos, lehet találni a szocialista brigádvezetők feladatait összefoglaló olyan kézikönyvet is, amelyben egy szó sem esik szakkönyvről vagy szakmai műveltségről. [Fábri Tibor: A szocialista brigádvezetők feladatai és munkamódszerei c. munkájára gondolok, amely a Tánccsics Kiadónál jelent meg 1972-ben.]

Továbbá milyen jó lenne a *technikusokat, mérnököket, üzemvezetőket és más termelésirányítókat* bevonni a munkásoknak szóló szakirodalom propagálásába! Felmérhetetlen haszonnal járna, ha ezt politikai, társadalmi munkaként vállalnák. Tudom, mindenütt akad egy-két lelkes, megszállott műszaki dolgozó, aki csinálja, de számuk elenyészően csekély.

Hasznos lenne az is, ha a könyvtárosokat valamilyen módon arra ösztönöznék, hogy vizsgálják meg a *munkások szakirodalmi ellátásának üzemi és városi helyzetét*. Erdemes lenne ehhez részükre egységes szempontokat kidolgozni.

Nem tudom, van-e minden szakmában elég alap- és középfokú szakkönyv. Több szakmukkal beszéltem, aki még ma sem tudta nyomtatásban megszerezni a korábban elvégzett szaktanfolyam anyagát. Mások azt mondják, van könyv, csak nagyon tájékozatlanok az emberek. Akárhogyan is van, szerintem az alap- és középfokú szakkönyvkiadás, -kereskedelem és -propaganda terén is akad mindnyájunk számára elég tennivaló.

Tisztázásuk azonban már külön vizsgáldást igényel.

Adonyi Máté György

A középfokú települések könyvtárügye

Négy megye (Borsod, Heves, Pest és Szolnok) 15 ezer lélekszámon felüli városainak könyvtárigazgatói május 23–24-én a Könyvtártudományi és Módszertani Központ által a Hatvani Városi Könyvtárban szervezett értekezlet keretében megtárgyalták a Szakmai irányelvek-ből a „B” típusú könyvtárakra vonatkozó gyűjtésművelési és szolgáltatás-szervezési feladatokat.

A házigazdák nevében felszólaló Tóth János, a városi tanács elnökhelyettese kiemelte a könyvtár elsődleges szerepét a közművelődés rendszerében. Békés György hatvani könyvtárigazgató vita-indítójában azt fejtegette, hogy a kisvárosi könyvtárak fejlődése nincs arányban a gazdasági és társadalmi fejlődéssel. Noha nem vonta kétségbe az eddigi eredményeket, felhívta a figyelmet bizonyos torzulásokra, szemléletli zavarokra: a mennyiségi tényezők túlzott hangsúlyára az állománygyarapításban, továbbá a megyei, valamint a kis- és középvárosi könyvtárak fejlesztése közötti aránytalanságokra. Arató Antal jászberényi könyvtárigazgató kiegészítő referátuma a fenntartókkal való jó kapcsolat kiépítését, a döntés-előkészítésben való részvétel fontosságát hangsúlyozta.

Az igen élénk, számos hozzászólást „provokáló” értekezlet résztvevői kötelezték magukat, hogy rövid határidőn belül kidolgozzák az adott könyvtártípus modelljét előkészítő távlati fejlesztési terveket.

Az ország valamennyi középfokú településére kiterjedő könyvtári értekezlet-sorozat következő tanácskozására a tervek szerint ez év őszén kerül sor *Kis-kunhalason*. (Cs. A.)

A könyvtárosképzési rendszer hiányosságai egy megyei vizsgálat alapján

A veszprémi megyei tanács művelődésügyi osztálya 1972 őszén megvizsgálta a megye területén közművelődési munkakörben, így többek között a tanácsi könyvtárakban működő főfoglalkozású dolgozók iskolai végzettségét és szakképzettségét, valamint szociális helyzetét.

E felmérés adatainak ismeretében, és személyes beszélgetésekre is támaszkodva képzési rendszerünk néhány *vitatható jelenségével* kívánok foglalkozni.

Szakképesítés és munkakörök

Veszprém megye közművelődési könyvtáraiban 1972-ben 76 főfoglalkozású könyvtáros dolgozott, közülük 23 a megyei könyvtárban, 53 pedig a hálózatban. A megyei könyvtárban dolgozók közül 10-nek felsőfokú, 6-nak középfokú képesítése van, 6-an tettek alapfokú vizsgát, egy munkatárs pedig ezzel sem rendelkezik.

A szakképesítés és az ellátandó munkakörök összevetéséből kiderül, hogy a vezető beosztásúak valamennyien felsőfokú képesítéssel rendelkeznek, az érdemi könyvtárosi feladatokat ellátók közül 5-nek van felsőfokú, 2-nek pedig középfokú képesítése. A technikus szintű munkát végzők közül 3 rendelkezik középfokú képesítéssel, 7-nek pedig nincs szakképesítése. A szakképzettségi megoszlás kb. megfelel az igényeknek.

A hálózatban dolgozó 53 könyvtáros közül felsőfokú képesítéssel rendelkezik 6, középfokúval 17, 1 pedig felmentést kapott a szakképzettség megszerzése alól. A 29 szakképzetlen közül 4 jelenleg tanul, 4-nek pedig egyéb, felső szintű szakképesítése van.

A felsőfokú képzettségű könyvtárosok igazgatói és módszertani könyvtárosi munkakörben dolgoznak. A már végzett és a jelenleg középfokon tanulók munkaköri megoszlása: 2 városi könyvtárigazgató, 7 körzeti, illetve községi könyvtárvezető; 5-en olvasószolgálatban, elsősorban kölcsönzői munkakörben, 4-en módszertani munkatársként működnek, 2 gyermekkönyvtáros, egy pedig feldolgozó. A szakképzetlenek között 1 községi és 2 körzeti könyvtárvezetőt találunk, 13-an kölcsönzői munkakörben, továbbá feldolgozóként és gyermekkönyvtárosként dolgoznak.

Ezek az adatok a munkakörök erős differenciáltságát is tanúsítják. Ezt bizonyítja egy átlagos nagyságú városi-járású könyvtár, a pápai Jókai Könyvtár munkaköri tagozódása is. A nyolc főfoglalkozású könyvtárossal működő intézmény munkaköri megoszlása: igazgató (felsőfokú végzettséggel), módszertani csoportvezető (jelenleg betöltetlen), módszertani munkatárs (középfokú képesítéssel), olvasószolgálati csoportvezető (középfokú képesítéssel), feldolgozó csoportvezető (felsőfokú képesítéssel), gyermekkönyvtáros (középfokú képesítéssel) és olvasószolgálati, kölcsönzési feladatokat ellátó könyvtárosok képesítés nélkül.

A szakképzettségi adatok azt is sejtetik, hogy *baj van a képzett könyvtárosi utánpótlással*, hiszen érdemi, sőt mint láttuk, kisebb vezetői posztokra sem tudnak kellő szakképzettségű munkaerőt állítani. A munkaerőhiányt jól példázza, hogy a Pápai Városi Könyvtárnak a Művelődésügyi Közlönyben közzétett könyvtárosi álláshirdetésére három pályázó jelentkezett: egy könyvtáros, aki egyidejűleg lakást is kért, továbbá egy adminisztrátor és egy jelenleg laboránsként dolgozó pedagógus. Sajnos, az egyéb művelődési intézmények, igazgatási szervek szívo hatása is érvényesül, s így több könyvtárban rendkívül nagy a cserélődés. Várpalotán, a városi könyvtárban pl. az elmúlt tíz évben 18 személycseré történt! (A felméréssel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy a kérdőív összeállítói megelégedtek az 1959 óta működő *könyvtárosi szaktanfolyamokról*. Az adatlap 12. kérdése ugyanis a szakképzettséget tudakolva az alábbi válasz-lehetőséget adta meg: felsőfokú; tanítóképző intézeti népművelés-könyvtár szak; szakképesítéssel nem rendelkezik; a szakképesítés megszerzése alól felmentve; jelenleg tanul, és pedig... A megye tanácsi könyvtárhálózatában a felmérés időpontjában 12 főfoglalkozású könyvtáros dolgozott ezzel a szakképesítéssel, mely az érvényes rendeletek szerint a könyvtárosi szakképesítés szempontjából azonos értékű a tanítóképzők népművelő-könyvtáros szakán szerzett képesítéssel. Remélhető, hogy a kérdőív összeállítói valóban csak megelégedtek a tanfolyamot végzettekéről, akik komoly áldozatokat vállalva, nehéz körülmények között tettek eleget a magas igényeket támasztó szakmai követelményeknek. A könyvtárosképzés reformjával e tanfolyamoknak át kell adniok a helyet újabb, a megváltozott követelményekhez jobban igazodó képzési formáknak,

de az itt végzett több mint kétezer könyvtáros még hosszú éveikig, esetleg 20—30 évig is ezzel a képzéssel fog dolgozni. Velük szemben a könyvtárügynek etikai kötelezettségei vannak, hiszen nem ők tehetnek arról, hogy ez a képzés kívülrekedt az iskolarendszereken, s azt sem szabad elfelejteni, hogy főleg a hatvanas években ők képezték a könyvtárosok „derékhadát”).

A középfokú képzés problémái

A közölt adatok árulkodnak képzési rendszerünk *legvitatottabb szintjének*, a középfokú képzésnek a problémáiról is. Középfokú képzéssel rendelkező munkatársak, mint láthattuk, dolgoznak igazgatói munkakörben is, de viszonylag kevés szakismeretet igénylő feladatokat is ellátnak. Ugyanaz a képzési forma viszont nem tudhat megfelelően felkészíteni egymástól ennyire távol eső munkakörökre.

Az előbbiekre részére a jelenlegi középfokúnak nevezett képzés keveset nyújt, hiszen önállóan dolgoznak, irányítanak, így kívánatos volna, hogy a könyvtáros szakmát és még egy, az általa közvetített ismeretkörök egyikét magas színvonalon ismerjék. A magasabb szintű főiskolai képzést indokolja a szakma presztízse is, hiszen rangos könyvtári tevékenység — a szakmai kívánalmakon túl — csak úgy képzelhető el, ha a *könyvtáros azonos képzettségi fokon áll a település egyéb kulturális és oktatási intézményeinek munkatársi gárdájával*. Ilyen megfontolások alapján a *vezető szakképzettségének hiánya* még az egy fővel működő könyvtár esetében is kifogásolható. Természetesen, ez nem feltétlenül az egyén hibája, hiszen a jelenlegi könyvtárosképző intézményeinkben eléggé korlátozott a felvehetőik száma. Ha a szakképzettséget megkívánó munkaköröket megfelelő végzettségű könyvtárosokkal akarjuk betölteni, növelni kell a kiképzendők számát. Ilyen következtetések levonására pedig Veszprém megye nem is jó példa, mivel nála *sokkal rosszabbul ellátott megyék* is vannak.

Bizonyos munkakörökben, mint például a kölcsönzési ügyvitel, a leltározás, azonban célszerűtlen továbbra is ragaszkodni a rendeletben előírt képesítés megszerzéséhez. Tudomásul kell vennünk, hogy a könyvtári munkának vannak olyan területei — mint láttuk, még a közepes nagyságú, sőt a kisebb könyvtárakban is — amelyek *nem igényelnek magasabb szintű képzettséget*. A képesítési rendelet ilyen munkakörökre is középfokú képesítést ír elő, holott ezek ennél alacsonyabb szintű ismeretek birtokában is jól elláthatók. Rutin feladatokat gazdaságtalan magasabban képzett munkaerővel végeztetni, az egyénnek pedig csalódást és elégedetlenséget okoz. Visszatérve Veszprém megyére: a képzésben az egyik legnagyobb gondot éppen ennek a kategóriának a hiánya okozza. Ez a probléma húzódik meg a szakképzetlenek magas aránya mögött, s nyilván erősen közrejátszik az ezen a szinten tapasztalt nagyméretű cserélődésben is. A megyei könyvtár vezetőinek, saját bevallásuk szerint, súlyos gondot okoz, hogy a jelenlegi középfokú képzettségű könyvtárosokat, képzésük megszerzése után teljesen érthetően, nem elégíti ki a mechanikus feladatok ellátása.

A könyvtárak, különösen a közművelődési könyvtárak az utóbbi években erőteljes változáson mentek át. A nagyságukban bekövetkezett növekedés, a szolgáltatások körének bővítése mind differenciáltabb munkaszervezetet eredményez. Ez a változás értelemszerűen megkívánja a *munkakörök fokozottabb differenciálását*, az érdemi könyvtárosi és a rutin jellegű, technikus szintű munkák *szétválasztását*.

Könyvtárosképzés — középiskolában

A munkaköri differenciálódást követnie kell képzési rendszerünknek is. A könyvtárosok főiskolai képzése Szombathelyen elkezdődött, s a következő években remélhetően lényegesen bővülni fog. A technikusok (segédkönyvtárosok) képzését kézenfekvőnek látszik középiskolai keretben megoldani. A *középiskolában* a könyvtárosi ismereteket legcélszerűbben *fakultatív tárgyként* oktathatnák, valamint ezzel párhuzamosan, az igényekhez alkalmazkodó rugalmas tematikával utóképző jellegű tanfolyamok szervezésével. A képzésnek középiskolába való telepítése egyértelművé tenné e kategória „középkáder” voltát, feloldaná a jelenlegi középfokú munkakört ellátó könyvtárosok besorolása és az ennél magasabb, középszintre épült végzettsége közötti ellentmondást. Ezzel megszűnne a képzés zsákutca jellege, a középfok után a kiválóbbak rendszeres utánpótlást jelenthetnének a felsőoktatás számára, de közvetlenül a középiskola elvégzése után, s nem pedig két és fél—három éves kerülővel, ami nem ritka napjainkban.

A könyvtárosi ismereteket igénylő feladatoknak könyvtárosi és technikus (segédkönyvtárosi) munkákra való szétválasztásával eddig is több könyvtár próbálkozott. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár már 1969/70-ben három kerületi könyvtárban

folytatott kísérletet az új munkaszervezési formával, amit azóta a hálózatban be is vezettek. A veszprémiek még ennél is tovább mentek. A hálózatba bekerülő új, szakképzetlen főfoglalkozású munkatársaknak az utóbbi években ún. felemelt szintű alapfokú tanfolyamot, illetve vizsgát szerveznek. A könyvtárak kénytelenek a fejlődésből adódó változásokat tudomásul venni, s ésszerűen ehhez igazítani munkaszervezetüket. Kívánatos, hogy e változások a jogszabályokban is tükröződjenek, s képzésünket is ennek megfelelően alakítsuk.

Szabó Sándor

A Hazafias Népfront gyermeknapi felhívása az iskolai könyvtárak támogatására

Jó könyvet minden gyermek kezébe! Ezzel a program-megjelölő címmel tett közzé felhívást a Hazafias Népfront Országos Tanácsa napilapjának, a Magyar Nemzetnek május 27-i, vasárnapi számában, de a felhívásról a többi napilapunk is hírt adott.

A felhívás az olvasás jellem- és személyiségformáló szerepét hangsúlyozza, s azt, hogy a legtöbb esetben már a gyermekkorban eldől, olvasó emberré válik-e a felnövő gyermek. A nemes cél elérésére megtörtént az alapok lerakása: a nyolcosztályos általános iskolai képzés megteremtése, a közművelődési könyvtárhálózat kiépítése, s ezen belül a korszerű gyermekkönyvtári hálózat kialakítására tett fontos lépések a tényleges lehetőségeket jelentik a műveltség közkinccsé válásához. A könyvtárak gyermekolvasóinak száma meghaladja a fél milliót, miközben gyarapodnak a családi könyvtárak is, ahol ugyancsak olvasnivalóhoz jutnak a gyermekek.

Mégis sok még a tennivaló — ezt erőteljesen hangsúlyozza a felhívás. Mindekelőtt az iskolákat kell alkalmassá tenni ahhoz, hogy önálló ismeretszerzésre és önművelésre kész fiatalokat képezzenek, akiknek elemi szükségletükké vált az olvasás. Ehhez nélkülözhetetlen, hogy minden iskola „jól megalapozott és állandóan fejlődő-gyarapodó” iskolai könyvtárral rendelkezzen. „Az általános iskolai könyvtárak jelenlegi elmaradottsága hatással van minden iskolás nevelésére, de leginkább a középiskolákban tovább nem tanuló gyermekeket sújtja” — állapítja meg és rámutat a megoldásra is: a hatalmas állami erőfeszítéseken kívül „gyors és hatékony társadalmi akcióra is szükség van ahhoz, hogy az iskolai könyvtárak néhány év leforgása alatt korszerű, élő könyvtárakká váljanak”.

A sajtó, a rádió, a televízió különféle híradásai nyomán támadt önkéntes kezdeményezések bizonyítják, hogy megvan a társadalomban a szándék az iskolai könyvtárügy gondjainak megoldására. Ezt a készséget kívánja kibontakoztatni, hatását megsokszorozni a Hazafias Népfront felhívása azzal, hogy javasolja: a magyarországi könyvnyomtatás félezer éves jubileuma tiszteletére „korszerűsítsünk 500 általános iskolai, kollégiumi könyvtárat!”

A kezdeményezés sikeres megvalósításához kéri a népfrontba tömörült társadalmi és tömegszervezetek segítségét. Kéri továbbá, hogy az Olvasó népért mozgalom — e sorok megjelenésekor már lezajlott — országos tanácskozása legyen az ügy szószólója. Kéri a szülőket, a kultúra alkotó munkásait, az üzemi, szövetkezeti, munkahelyi közösségeket is, hogy csatlakozzanak a kezdeményezéshez, s társadalmi munkával teremtsék elő a szükséges anyagi eszközöket, „amelyek pénz vagy könyvutalvány formájában gyarapítják az iskolai könyvtárakat”.

„Fogjunk össze! Gyermekeink, a holnap művelt nemzedéke, a jövő érdekében cselekszünk!” — fejeződik be a Hazafias Népfront Országos Tanácsának felhívása.

*

A felajánlott pénzbeli adományt a 235—90 172—5507 szám alatt postai utalványon, vagy borítékba helyezett, a könyvesboltokban kapható könyvutalvány formájában lehet eljuttatni a Hazafias Népfront Országos Tanácsának címére (1860 Budapest, Pf. 6.). Ertesüléseink szerint már a felhívás megjelenését követő napokban megérkeztek a Népfront címére az első adományok.

Terminológiai kérdések a Tudományos és Műszaki Tájékoztatásban

A *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* c. folyóirat múlt év augusztus—szeptemberi (8—9.) számában terminológiai rovatot indított az informatika (könyvtártn és tudományos tájékoztatás) egységes nyelvének megteremtésére. Az előző szerzője, *Vajda Erik* bevezető helyett néhány — vásárokon, kiállításokon, konferenciákon elhangzott beszélgetésekből, vizsgadolgozatokból, prospektusokból kiragadott — mondatokkal figyelmeztet arra, miért kell foglalkoznunk *szaknyelvünk rendezésével* és „tisztántartásával”. A továbbiakban kifejti, hogy a nehézséget egyrészt a terminológia dinamikus fejlődése, másrészt a *használatban statikussá merevedett*, vagy már elterjedésük idején sem helytálló kifejezések használata okozza.

A könyvtári és tájékoztató munka határterületei, segédeszközei és technikai eljárásai gazdagítják a szaknyelvet, ugyanakkor a tévesen átvett, helytelenül használt terminusok, a rokon- és segédterületek tolvajnyelvi kifejezései rontják a szakterület nyelvhasználatát.

A gyakorlati nyelvhasználat néhány *jellegzetes hibája*: különböző kifejezések használata azonos fogalomra (különösen olyan esetben, amikor a „használók” a fogalommal sincsenek egyértelműen tisztában); rokonértelmű kifejezések használata akkor, ha ezek egyikének-másikának több jelentése is van; rossz, szó szerinti fordításokból adódó tartalmi pontatlanságok; idegen nyelvű kifejezések halmozása és következetlen használata; valamely eljárás vagy eszköz márkájának általános terminusként való használata; végül a helytelen szóképzés, szóhasználat, sőt, ide sorolhatók a helyesírási hibák is.

A szaknyelv rendezése, „tisztántartása” és érthetősége a könyvtári és tájékoztató szakembereket oktatókra, a közlemények szerzőire, a lektorokra, a szerkesztőkre, a dokumentációs feldolgozást végző szakemberekre és a szakfordítókra egyaránt *felelősséget ró*. A terminológiai rovat célja, hogy a szakmai közvélemény hozzájáruljon a létrehozandó terminológia elveivel. Helyt ad a szaknyelvünkkel kapcsolatos észrevételeknek, cikkeknek, glosszáknak, s „kérdezz—felelek” szolgálatot kíván ellátni az olvasók szaknyelvi problémáival kapcsolatban. A „szaknyelvőr” feladatának ellátásához a rovat gondozói kérik a *nyelvtudományok segítségét* is. Végül híreket és beszámolókat kívánnak közölni a terminológia rendezését érintő hazai és külföldi intézkedésekről, a megjelent kiadványokról, szabványokról, szótárakról stb.

A továbbiakban röviden ismertetjük a terminológiai rovat múlt évi közleményeit.

A *terminológia hazai szabványosításának eredményei és további tervei* címmel a 8—9. számban megjelent cikk megállapítja, hogy a könyvtári terminológia rendezését jelenleg néhány szótár szolgálja, de ezek nem tartalmazznak a terminológiai szótár követelményeit kielégítő értelmezéseket. Ide kell sorolni a tankönyveket, kézikönyveket, ám terminológiailag ezek sem egységesek, továbbá a *könyvtári szabványt*, amely megadja ugyan a fogalmak tartalmi összefüggéseit és rövid magyarázatát, de néhány szakkifejezése már a szabvány megalkotásakor sem volt helytálló, és természetesen az újabb kifejezések sem kaphattak helyet benne.

A tudományos tájékoztatás terminológiájának rendezésére tankönyvek tették meg az első lépéseket. A VINITI (Vszeszjoznuj Intsztitut Naucsnoj i Tehncicseszkaj Informaticii — Össz-szövetségi Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Intézet) gondozásában megjelent *A tudományos tájékoztatás értelmező szótára* 1281 orosz nyelvű szakkifejezést tartalmazott, ezek orosz nyelvű általános értelmezésével, és kiegészítve a szakkifejezések bolgár, magyar, német, lengyel, román, szlovák és cseh nyelvű megfelelőivel. A szótár kifejezésállománya, a tájékoztatósi terminusokat háttérbe szorítva, túlzott mértékben tartalmazta a rokon- és segéd tudományok szókincsét. Magyar kifejezései sok esetben nem alkalmazkodtak a gyakorlatban helyesen kialakult hazai szaknyelvi kifejezésekhez. Az említett problémák miatt a szótár *nem váltotta be* a hozzá fűzött reményeket. 1972-ben jelent meg a *Fogalomgyűjtemény az informatika válogatott területeiről* c. kézirat, amely az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ által szervezett könyvtárosképző szaktanfolyam tudományos tájékoztatósi, könyvtárügyi, illetve informatikai tananyagának fogalomkörét dolgozta fel. Szerkesztési elveiben és szerkezeti felépítésében az értelmező szótárak és a tezauruszok jellegzetességeit egyesítette.

Az informatika terminológiájával kapcsolatban számos nemzetközi szervezetben, pl. az UNESCO, a FID (Fédération International de Documentation = Nemzetközi Dokumentációs Szövetség), az ISO (International Organization for Standardiza-

tion = Nemzetközi Szabványügyi Szervezet) stb. keretében folynak munkálatok. A közeljövőben jelenik meg a Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központ kiadásában *Az informatika értelmező szótára*, tizennégy — egybekötött magyar — nyelven, amely kiindulópontja lehet a terminológia szabványosításának. A további tervek között szerepel az említett szótár fő részének kiadása a magyar szakkifejezések betűrendjében, magyar nyelvű értelmezésekkel.

A 10. számban Györe Pál írt cikket *A kommunikáció kapujában: megjegyzések a „gatekeeper”-ről* címmel. A „gatekeeper” kifejezés — írja — Kurt Lewin pszichológustól származik: ő az élelmzési szokások példáján határozta meg a valamely folyamatban kiemelkedő szerepet játszó gatekeeper (kapus, kapuőr) fogalmát, akin keresztül befolyásolni lehet a folyamatot. Elméletét minden olyan társadalmi helyzetre vonatkoztatta, amelyben a „csatorna” — amelyen keresztül a folyamat lezajlik —, továbbá a „kapu” és a „gatekeeper” jellegzetes szerepet játszik. Ez vonatkozik egyebek közt a kommunikáció folyamatára is, melyben az információ adóinak és vevőinek láncolata alkotja a csatornát. Az első és az utolsó tagot leszámítva a lánc tagjai a gatekeeperek, akiknek fontos szerepük van a kommunikáció alakulásában, az információ helyességében vagy torzulásában, teljességében vagy esetleges hiányosságában.

A gatekeeper fogalomra a *kulcsszemély* szó használatát javasolják.

A későbbiekben kialakult vita résztvevői, Nagy Guido, Lengyel Lajosné és Fülpő Agnes szerzőtársak: *Kapuőr, kulcsszemély, vagy ajtónálló?* címmel a 11—12. számban megjelent írásukban elvetik a javasolt kifejezést, helyette az „ajtónálló”-t, többen az „információ-irányító”-t ajánlják. A vita még nem zárult le. Ugyanebben a számban a *Szerendip hercegei és a tudományos kutatás* [Rövid vizsgálódás a „serendipity” körül] c. írásból megtudjuk, hogy ezzel a kifejezéssel, H. Walpole nyomán, az embernek azt a tehetségét (képességét, adottságát) illetik, amelynek birtokában váratlan körülmények által kiváltott szerencsés felfedezésekre, meglátásokra képes. A tudományos kutatások történetének elemzése azt mutatja, hogy a felfedezések létrejöttében, az új feltevésekben nem kis szerepe van a serendipity-nek. Kifejlesztését, illetve kiaknázhatóságát nagymértékben előmozdítja, ha a tudományos tájékoztatásban megfelelő helyet kap a böngészés.

Magyar kifejezésként a „szerendipitás”, „szerencsés felfedezés”, „véletlen találat”-ot javasolja a cikk. A 11—12. számban Haraszthy Ágnes Leonov, V. P.: *Az informativitás problémájának néhány szempontja* c. cikkét ismerteti, melyben a szerző leszögezi, hogy az *informativitás* meghatározása nem egyértelmű, mivel fogalma meghaladja az egyedi dolog kereteit, és más fogalmakkal való kölcsönhatást tételez fel. Lényegét általában kétféleképpen közelítik meg: valamely dokumentum informativitását azzal mérik, hogy mennyiben járul hozzá a tudomány teljes ismeretanyagának bővítéséhez, vagy azzal, hogy mennyiben szolgáltat új, illetve helyes információt a kifejtett kérdéstről. Leonov álláspontja szerint a informativitás az adott jelrendszerben közölt vagy közvetített információ lényege, belső logikai tartalma. A másodlagos dokumentum esetében az informativitást az határozza meg, hogy mennyire híven adja vissza az elsődleges dokumentum tartalmi és formai szerkezetének lényeges elemeit.

Ugyanebben a számban a rovat szerkesztői szintén megkísérlik az informativitás fogalmának értelmezését, és a *Terminológiai megjegyzés az informativitásról* c. írásban megvizsgálják, hogy ilyen vagy változott formában kell-e, és egyáltalán be kell-e vezetni a magyar szakkifejezések közé. Egyetértének fogalmának meghatározásával, miszerint az informativitás azt fejezi ki, hogy valamely dokumentum milyen mértékig képes információk közvetítésére. Értelmezésében viszont megkülönböztetést tesznek aszerint, hogy elsődleges vagy másodlagos dokumentum informativitását vizsgálják-e, és hogy ezen belül a dokumentum abszolút vagy viszonylagos informativitásáról van-e szó. Az első esetben a dokumentum a társadalom, a másodikban csak egy felhasználó, vagy felhasználó csoport részére közöl új ismeretet.

Az informativitás fogalma viszonylag kevés gyakorlati szerepet játszik a tájékoztatásügy fejlesztésében, használata ritka; ha mégis szükséges, magyar kifejezésként is az informativitást ajánlják.

Várady Éva

A könnyűipari szakirodalmi tájékoztatás helyzete egy tanácskozás tükrében

„A műszaki-gazdasági tájékoztatás a vállalatvezetés eszköze” — így hangzott annak a tanácskozásnak a témája, amelyet a *Bőripari Tudományos Egyesület Szombathelyi Cipőgyári csoportja* és a *Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár* 1973. március 14—15-én Szombathelyen szervezett. A téma körül azonban sokkal szélesebb vita bontakozott ki: milyen a könnyűipari szakirodalmi tájékoztatás helyzete, különösen a bőr- és cipőipar vonatkozásában.

Az utóbbi években sok kezdeményezés indult ki a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztálya, a Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ és a központi tájékoztatási szakintézmények, nagykönyvtárak részéről a gyűjtőköri kooperáció, az azonos szakterületen működő könyvtárak, tájékoztatási részlegek közötti együttműködés megvalósítására. Most „fordított” kezdeményezésnek lehettünk tanúi. *Karsai János*, a Szombathelyi Cipőgyár műszaki dokumentációjának vezetője a hazai cipőgyárak információ-ellátásának megjavítása érdekében levélben megkereste a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége, az OMKDK, a KMK, a Szombathelyi Megyei Könyvtár és természetesen a hazai cipőgyárak, sőt cipőipari szövetkezetek munkatársait és felvetette a gondolatot, hogy helyes lenne, ha „a műszaki-gazdasági tájékoztatás és információ-szolgáltatás tökéletesítése érdekében... mindenekelőtt a magyar ci-

pőipar illetékesei szakmai tanácskozást tartanának, véleményüket és gyakorlati tapasztalataikat kicserélnék, esetleg egy későbbi kooperációt előkészítenének.”

Érdekesen alakult ezek után a tanácskozás résztvevőinek összetétele: a tájékoztatási szakembereken, könyvtárosokon kívül ott voltak a felhasználók, a vállalatok, a gyárak vezető munkatársai, műszaki szakemberei is.

A tanácskozást *dr. Vermes Lászlóné*, a Bőripari Tudományos Egyesület elnöke nyitotta meg, aki maga is több bőripari szakkönyv, tankönyv és szakkikk szerzője, így egyszerre a szakirodalmi információ „termelője”, de felhasználója is. Megnyitó beszédének alap gondolata, hogy csak a szabályozott információ-áramlás megvalósításával lehet a felhasználót, a vezetőt a „túl sok” vagy „túl kevés” információ gondjától mentesíteni, érdekesen találkozott *Horváth Tibor* KMK-osztályvezető „Dokumentációs irányzatok és trendek” c. előadásának gondolatával, aki hangsúlyozta, hogy az információ-szolgáltatások rendszerének kialakítása képviseli az új irányzatot.

A hazai műszaki-gazdasági tájékoztatás helyzetéről *Szepesváry Tamás*, az OMKDK munkatársa számolt be. Elmondta, hogy hazánkban a könnyűipari tárcának a többi ipari tárcáktól eltérően nem alakult ki önálló tájékoztatási szakintézménye. Bizonyos szakágazati — vagy bázis — információ-szolgáltatásokat a szakágazatok kutatóintézeteinek dokumentációs osztályai látnak el. Ez önmagában véve lehet helyes gyakorlat, azonban jelenleg eléggé korlátozott a bázisintézmények által nyújtott információ-szolgáltatások köre. 1972-ben a Bőr-, Műbőr-, Cipőipari Kutatóintézet, mint a könnyűipari információ-szolgáltatás tájékoztatási bázisa, csupán egyetlen szemletanulmányt adott ki bőr- és cipőipari témakörben. Ez a helyzet viszont azt eredményezte, hogy nem alakult ki olyan differenciált ágazati szolgáltatási rendszer, mint amelyet például az Építészeti Tájékoztatási Központ vagy a Nehézipari Minisztérium dokumentációs szerve, a NIMDOK nyújt saját iparágazatának. Ennek következtében igen nagy felelősség hárul a könnyűipari vállalatok helyi szakkönyvtáira, dokumentációs részlegeire. Erre jó példákat hozott *Karsai János* „A vállalati dokumentációs munka gyakorlata” című előadásában. A Szombathelyi Cipőgyár dokumentációs csoportjának három munkatársa kom-

Felvétel a tanácskozásról. Szepesváry Tamás beszámol a műszaki-gazdasági tájékoztatás helyzetéről

lex vállalati tájékoztatási tevékenységet alakított ki:

Megszervezték a vállalati műszaki könyvtárat, amelyet tájékoztatási tevékenységük „lényeges alkotórészé”-nek tekintenek.

Szerkesztik a vállalati „Műszaki Gazdasági Tájékoztató” kiadványt 70 példányban. (Ebben a szakirodalmi referátumok, bibliográfiai adatok mellett export-import híreket is közölnek, de egy-egy célszámot is megjelentetnek, mint például a nyugatnémet Spiegelben közzét, a cipőiparral kapcsolatos vita fordítását.)

Angol, német, francia, orosz és cseh nyelvből fordításokat készítenek vállalati használatra, s e téren csaknem „ön-ellátóak”, inkább az a gondjuk, hogy a lefordított dokumentumokat a többi cipőgyárral együttműködve hogyan hasznosítsák.

Előkészítik a gyári szakemberek külföldi tanulmányútjait, s tolmács-szolgálatlaltal segítik a gyárba érkező külföldi szakembereket, szerelőket. Így nem csoda, ha a dokumentációs csoport *minden szakmai újdonságról tud*, ami a gyárral, piaccal kapcsolatos.

Kifejlesztették a vállalati fotódokumentációt, a nehezen megszerezhető dokumentumokról, a vállalati termékekről, cipőkről stb. felvételeket készítenek, s azokat fénykép, illetve mikrofilm formában használják fel, illetve a képekből archívumot állítanak össze.

A szakirodalmi és a képinformáción kívül fontosnak tartják a szóbeli információt is: tevékeny tagjai a BTE helyi csoportjának, mert „a vállalati műszaki dokumentátornak minden szakmai tanácskozásról is tudnia kell”, s azon, ha lehet, részt is vesznek.

Különös szeretettel gondozzák a gyári cipőműzeumot, és a múlt, illetve a jelen tárgyi információival teszik teljessé az információ-hordozók körét.

Problémáik mégis adódnak: „az ilyen, vállalaton belüli tájékoztatás pénzügyi lehetőségei... kisebbek, mint az e célra alapított nagy tájékoztató intézményeké. Ebből adódik, hogy sok forrásból és rugalmasan kell... az információkat megszerezni.” Ezért is fordultak a hazai cipőgyárokhoz, ágazati és országos intézetekhez, hogy az információ-ellátás terén még jobb együttműködést keressenek.

Dr. Tóth B. Zoltán, a Könnyűipari Minisztérium munkatársa előadásában kifejtette, hogy a könnyűipari műszaki információ rendszere jelenleg a bázisok elvére épül. Kapcsolódása az országos rendszerhez, valamint az ipari gyártó vállalatokhoz biztosított, de nem problé-

mamentes. Továbbfejlesztése indokolt és szükségyszerű.

Két előadás tárgyalta a szakmai információ speciális kérdéseit. *Terebessy Ákos* (ETK) „A vezetői tájékoztatás problémái” című előadásában elsősorban a vezetői információ igényekkel, a döntéselőkészítő tájékoztatás kérdéseivel foglalkozott, *Szabó Sándor*, a KMK munkatársa pedig a kézi lyukkártyák alkalmazásáról tartott előadást, elsősorban a felhasználó szempontjából.

A befejező előadást *Takács Miklós*, a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár igazgatója, a tanácskozás házigazdája tartotta: „Az általános nyilvános könyvtárak helye a szakirodalmi tájékoztatásban” címmel. A megyei könyvtárak saját gyűjteményüket tervszerűen s a területükön működő termelő üzemek, kutatóintézetek profiljának figyelembevételével fejleszthetik; feladatuk lehet a központi információ szolgáltatások „közvetítése” a megye szakembereihez, s végül szerepet vállalnak a megye területén dolgozó könyvtárak munkájának összehangolásában, a koordináció megszervezésében a jobb információ-ellátás érdekében.

Serdült Gyulának, a Szombathelyi Cipőgyár igazgatójának zárszavával ért véget a tanácskozás, amely lehetőséget adott arra, hogy a cipőgyárak műszaki és tájékoztatási szakemberei, valamint könyvtárosai megismerjék egymás üzemait, dokumentációs részlegeit és könyvtárait; véleményt cseréljenek az országos és az ágazati információ-ellátás problémáiról. A következő szakmai tanácskozás megszervezését a Divattervező Vállalat képviselője vállalta.

Szepesváry Tamás

Falusi tanácskozás az olvasásról

Az Olvasó népért mozgalom nyíregyházi országos tanácskozására készített ajánlásokat (megjelentek a Könyvtáros múlt havi számában) falusi anketon vitatta meg a dömsödi művelődési munkaközösség. *Dömsödön* Petőfi tiszteletére 1971. március 15-én alakult a munkaközösség, mely egyesíti a nagyközség valamennyi művelődési munkását.

Elsőként *dr. Bólya Lajos* ny. egyetemi tanár elemezte az ajánlásokat. Szerinte az ajánlások jó távlat felé mutatnak. Az olvasást nem lehet kiemelni a művelődés egészéből, olvasómozgalmat nem lehet általános művelődési mozgalom nélkül szervezni. Az Olvasó népért mozgalom — az ajánlások szerint — beágyazódott az egységes művelődésbe. Az a feladat, hogy mindenütt állapítsák meg az indulási helyzetet, a közművelődés helyi állapotát, hogy ahhoz lehessen szabni a terveket. Különösen fontos az iskola és a közművelődés kapcsolata. A dömsödi általános iskolában kísérleti osztályok működnek, amelyek már tanulási közösségekké alakultak, s bennük kibontakozhat a gyermekek érdeklődési és alkotási vágya. A községi és az iskolai könyvtár elválaszthatatlan egységet alkot, amelyben a gyerekek megtalálják a tananyaghoz kapcsolódó műveket. Ehhez az szükséges, hogy a *könyvtár naprakész legyen*, ami azt jelenti, hogy a gyermekek, az olvasók valóban férjenek is hozzá minden szükséges műhöz.

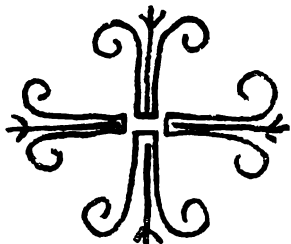
Tokaji György, a Hazafias Népfront községi elnöke elmondotta, hogy sajnos, a községi könyvtárban nincs helybenolvasási lehetőség, s ez nagyon hiányzik. A ráckevei gimnázium igazgatója, *dr. Losonci Miklós* szerint a klasszikus nemzeti kultúra most keresi klasszikus közönségét. Jó úton, az élet humanizálásának útján vagyunk. Ő fiatal korában romantikus, boldog indíttatást kapott művelődéséhez egy szemüveges könyvtáros-tól — nevét nem tudja már — a Királyi Pál utcai Szabó Ervin könyvtárban. A mai magyar könyvtárosok nagy része

érzi, hogy mit kell tennie. Például *Thernesz Gyuláné* a Ráckevei Járási Könyvtárban, vagy *A. Máté György* Szigetszentmiklóson a Csepel Autógyár könyvtárában igyekeztek megteremteni könyvtárunk otthon jellegét. Ilyen környezetben kialakulhatnak a könyvtári élet kedves és kellemes szertartásai. Minden könyvtárban legyen néhány értékes műtárgy; vegyék elő és tegyék ki a közönség szeme elé a múzeumi raktárakban őrzött műtárgyakat, hogy ezzel is segítsék megteremteni a művelődési műhelyek jó légkörét. Nagyszerű dolog, hogy az iskola és a könyvtár újabban elindult az együttműködés útján. Ezt fejleszteni kell.

Decsov Lajos iskolaigazgató, a pártbizottság titkára arról beszélt, hogy milyen szerepe lehet az iskolában a modern könyvtárosnak. *Dékány Lajosnak*, a Hazafias Népfront járási titkáranak véleménye szerint az iskola elvégzése után nem folytatódik szervesen a fiatalok művelődése. Ehhez jobb közszellem kell. Olyasféle, amilyent Losonci Miklós igazgató alakított ki, aki ha fiatalokkal beszélget, a harmadik mondata már ez: most mit olvasol? Minden kis közösségben meg kell teremteni az olvasás kedvező légkörét. Az adott lehetőségeket is jobban ki kell használni a kulturálódásra. *Fejérdi Győző*, a TIT járási titkára szerint elsősorban azokat kell megbecsülni, akiknek helyszíni munkáján múlik minden. Miért nem lehet beszámítani például a pedagógus könyvtáros nyugdíjába a munkájáért kapott tiszteletdíjat? Javasolja, hogy a könyvtárak az Új Könyvec c. könyvtári beszerzési tanácsadó alapján készítsenek évenként a nagyközönség számára szóló népszerű ajánló jegyzékeket. Nézete szerint az olvasásnak az a szerepe, hogy tanítson meg a világos, érthető, igaz gondolatok szabatos kifejezésére.

Aranyosy László az MSZMP megyei bizottsága, *Vörös Géza* pedig a megyei tanács művelődésügyi osztálya nevében szólalt fel az anketon, amelynek résztvevői a közös problémákról egy nyelven beszéltek, s éppen ezért meg is értették egymást. Egyetlen embernek, a járási művelődésügyi osztály vezetőjének felszólalása ütött el a többitől, aki kijelentette, hogy „nemhogy könyvtárra nincs épület a járásban, hanem még művelődési házra, klubkönyvtárra sem, pedig azok az elsők”. Ez a kijelentés azt mutatja, hogy néhány helyen még mindig csak ilyen bürokratikus módon képesek szemlélni és kezelni a művelődés ügyét.

(pr)

Könyvtár a szobor árnyékában

Ha a holtak hazajárnának — József Attila árnya a balatonszárszói könyvtárba betérve azt sóhajtaná: „...nagyon fáj”. Es borzongva menekülne innen. Pedig az árnyak nem fájnak.

Az élők azonban igen. Következésképpen nem járnak a könyvtárba. Különbözik is mit találnának ott? A falon a nedvesség mely foltjai embermagasságig nőnek, a könyv ázik, az olvasó fázik, miközben vacogva cseréli ki a köteteket — míg lehet —, mert a könyveket elborítja a penész, aztán kiselejtezés a sorsuk. „Habent sua fata libelli”. A könyv is meghal, ha nem féltik, nem óvják.

A könyvtáros meg reumát kap. Kár érte, viruló fiatal teremtés. Úgy lép be a fojtogató levegőjű, szűk kamrába, mintha a holtak házába lépne, nyáron is vacogva, állig felöltözve. Hetenként kétszer teszi, nem is teheti többször, sem védőételt, sem gázálarcot nem kap, pedig a dohos levegő fojtogatja. Igaz, az olvasó

sem kap, merő csoda, hogy akad száz elszánt lélek a 2000 lakosú községben, aki mégiscsak eljön néha. Csak cserélni persze, hiszen itt leülni akkor sem lehetne, ha volna hely számára, de miért is kockáztatná egészségét, amikor az Ország-Világ-on, s a Polgári védelem c. folyóiraton kívül más periodikát úgysem talál? Előbbit megveszi — ha akarja — az újságárusnál, utóbbi iránti heves vágyódását pedig erős akarattal leküzdözi. És ez a könyvtár tulajdonképpen „emlék-könyvtár”. Ugyanis József Attilára emlékezve 1951-ben itt avatták fel a 2000. magyar népkönyvtárát. Még szerencse, hogy nem viseli a költő nevét. És az is szerencse, hogy a Balatont kerülgető külföldi és hazai turisták még nem fedezték föl, mint valami mélyen elszüllyedt múlt rekvizitumát, amely éppen a nevezetes irodalmi emlékhelyként számon tartott településünk kellős közepén „pompázik”; a szárszói tanácsháza hátsó fertályán, néhány lépésre

József Attila emlékmű-akad száz elszánt lélek a 2000 lakosú községben, aki mégiscsak eljön néha. Csak cserélni persze, hiszen itt leülni akkor sem lehetne, ha volna hely számára, de miért is kockáztatná egészségét, amikor az Ország-Világ-on, s a Polgári védelem c. folyóiraton kívül más periodikát úgysem talál? Előbbit megveszi — ha akarja — az újságárusnál, utóbbi iránti heves vágyódását pedig erős akarattal leküzdözi. És ez a könyvtár tulajdonképpen „emlék-könyvtár”. Ugyanis József Attilára emlékezve 1951-ben itt avatták fel a 2000. magyar népkönyvtárát. Még szerencse, hogy nem viseli a költő nevét. És az is szerencse, hogy a Balatont kerülgető külföldi és hazai turisták még nem fedezték föl, mint valami mélyen elszüllyedt múlt rekvizitumát, amely éppen a nevezetes irodalmi emlékhelyként számon tartott településünk kellős közepén „pompázik”; a szárszói tanácsháza hátsó fertályán, néhány lépésre

zeumától. A községben művelődési munkaközösség is alakult, tagjai tervbe vették a község szépítését, a József Attila múzeum kertjének szabadtéri színházzá történő átalakítását; a nevezetes szárszói írókonferencia 30 éves jubileumának megünneplését; csak éppen a könyvtár gondjának megoldására nincs pénz, erő, akarat, mert senki sem gondol rá, hogy ez a könyvtár így, ahogy van, pusztá léteivel valóságos kultúrbotrány, mely látványával kétséget ébreszt minden művelődési jószándék őszintesége iránt. Ahol a könyvet nem becsülik, ott a költő emléke sem élhet elevenen: a szobor csak kőbe-dermesztését szolgálja, mert a költő a szóban él, ha él, és semmi másban.

Ennek a könyvtárnak mostoha sorsát már másodszor tesszük szóvá. Nyolc évvel ezelőtt is irtunk róla. Azóta a könyvtár még rosszabb körülmények közé került.

Bozók y E v a

A KÖNYVTÁRI SZEMLE, a Bukarestben megjelenő magyar nyelvű könyvtári és bibliográfiai szaklap elmúlt évi 4. számában cikksorozatot indított „A könyvtáros helye és szerepe a község társadalmi életében” címmel. Elsőként *Keresztes Levente* csikszentsimoni községi könyvtáros mondotta el véleményét, s a szerkesztőség felszólította a községi könyvtárosokat és a pedagógusokat, hogy vegyenek részt az eszmecsereben. — Az évente négyszer megjelenő folyóirat bibliográfiai rovatát a nemrég elhunyt *Réthy Andor* bibliográfus emlékének szentelte. *Mózes Júlia* áttekintést közöl a romániai magyar irodalom köréből megjelent személyi bibliográfiákról, *Jordáky Lajos* a tudományos bibliográfiák fontosságáról, *Dr. Büchl Antal* a román nyelvű enciklopédia-irodalomról, *Székely László* az 1944 és 1964 között Romániában megjelent néprajzi bibliográfiákról ír. A rovatot a *José Toribio Medinának*, Latin-Amerika bibliográfusának munkásságáról közölt tanulmány zárja.

Tonk Sándor folytatja a reformkori Marosvásárhelyi könyvtári kultúrájával foglalkozó tanulmányát, *Arvay Árpád* bemutatja a Világkönyvtárt, az ENSZ genfi könyvtárát, *I. Tóth Zoltán* pedig Varga Katalinról, a zalatnai bányász jobbágyokat védő hős asszonyról rajzol arcképet. A lap közli *Emil Isac* érdekes, 1922-ben írt levelét a román—magyar demokratikus erők egymásra utaltságáról. A Petőfiről szóló írások után a folyóirat *Kovács Mátét* búcsúztatja, s válogatást közöl munkásságából.

Petőfi-emlékkönyvtárak avatása Somogy megyében

Az ünnepi könyvhét Somogy megyei nyitányaként június 3-án *Kuntelepen* a megyei tanács elnökének, *Böhm József-nek* jelenlétében könyvtárat avattak, mely méltán nyerte el a „Petőfi-emlékkönyvtár” címet. A 740 lakosú község Görgeteghez (880 lakos) tartozik, mely-lyel teljesen egybeépült, csak a vasút választja el a két települést. A *Görgeteg* székhelyű közös tanácshoz harmadikként *Rinyaszentkirály* (720 lakos) tartozik. Mindhárom községben eddig csupán kis hatókörű, heti 6–8 óra nyitvatartású, csekély alapterületű könyvtár működött, egymástól függetlenül.

A közelmúltban azonban a megyei tanács segítségével 110 000 Ft-ért megvásárolták azt az egykori gazdatiszti lakot, amelyben a kuntelepi könyvtár addig is működött, egyetlen, 20 m²-es alapterületű helyiségében. E házat alakította át a megyei könyvtár javaslatai alapján a görgetegi tanács kb. 120 000 Ft-ért. A kívül-belül rendbehozott épületben 87 m²-es szabadpolcos teret képeztek ki, amelyen belül a gyermekek elkülönített részt kaptak. (Lásd a *fényképet*.) A szabadpolcos térbe a mostani, 4500 kötetes állomány növelésével 8000 kötetet

fognak telepíteni. Mögötte helyezkedik el az iroda és egy raktár is. A két helyiség összesen 16 m²-t foglal el. A raktárra azért is szükség volt, mert 2000 kötetet helyeznek el benne a két másik könyvtár táplálására. Ugyanis a három faluból álló együttes központi könyvtára lesz a kuntelepi, a görgetegi tanácsházán levő 28 m² és a rinyaszentkirályi művelődési otthonban elhelyezett 4×4 m² alapterületű könyvtár a kuntelepi fiókjaként fog működni, továbbra is tiszteletdíjas könyvtárosok kezelésében. Az új könyvtárt pedig előbb félműszakos, majd főhivatású könyvtáros vezette intézménnyé kívánják fejleszteni. A szorosan vett könyvtári rendeltetésű helyiségeket még a 24 m²-es, helyismereti kiállítás rendezésére alkalmas előtér és a *közműves mosdótömb* egészíti ki úgy, hogy az *egész könyvtár 130 m² alapterületű*, sőt esetleg a maradék területen (30 m²) később még klub is kialakítható.

A szép könyvtár berendezésére a Művelődésügyi Minisztérium a Petőfi-emlékkönyvtári alapból 30 000 Ft-ot, állományának fejlesztésére pedig 25 000 Ft-ot juttatott. A berendezési költségek többi részét (25 000 Ft) a Kaposvári Me-

A gyerekrészleg egyik sárka az új kuntelepi könyvtárban (Gerő Gyula felvétele)

gyei Könyvtár fedezte abból a félmillió forintos alapból, amelyet ebben az évben a megyei tanácstól fejlesztésre kapott. Ebből a megyei alapból két olyan Petőfi-könyvtárt is létesítenek az év folyamán, amelyhez nem kértek központi támogatást, csupán az emlékkönyvtár cím engedélyezését. Közülük az egyiket

az ünnepi könyvhét idején, június 6-án már fel is avatták *Balatonmária* községben. A Művelődésügyi Minisztérium méltányolva a megye és a 870 lakosú kis település áldozatvállalását, 10 000 Ft könyvbeszerezési támogatással járult hozzá a balatonmáriai könyvtár állománygyarapításához. (-ó -a)

iskola és könyvtár

A kitűnő rendű tanulók és az olvasás

A kitűnő tanulók között, különösen az általános iskola alsó tagozatában, sok olyan gyerek van, aki csak keveset, vagy egyáltalán nem olvas. Ezek csupán akkor keresik fel a könyvtárt, ha kötelező olvasmányt kénytelenek kikölcsönözni. Különbözők ezt sem olvasnák el, ha nem kellene felelniök belőle az iskolában. Egyébként is alig olvasnak, csupán a tankönyv anyagára, olvasmányaira szorítkoznak.

Iskolánk jelenlegi 39 nyolcadik osztályosa közül az első osztályban 9 kitűnő, illetve jeles tanuló volt. Ezekből a tanulókból az általános iskola negyedik osztályában 5 kitűnő vagy jelesrendű maradt. Ez a szám évről évre tovább csökkent, s most a nyolcadik osztályban már csak 2 maradt belőlük (félévi eredmény!). Viszont 3 olyan tanuló csatlakozott hozzájuk, akik évről évre fokozatosan javították átlageredményüket, s közben lelkes olvasói lettek az ifjúsági könyvtárnak. Érdemes megjegyezni még azt is, hogy a régiek közül megmaradt kitűnőek is a legjobb olvasók közé számíthatnak.

Mint ifjúsági könyvtárosnak alkalmam volt megfigyelni ezeknek a tanulóknak olvasási igényeit, figyelemmel kísérhettem, mit és mennyit olvasnak, s ebből következtetni tudtam arra, *hogyan alapozzák meg tudásukat, miért maradt meg, vagy miért romlott tanulmányi átlageredményük.*

Megállapítottam, hogy *a rendszeresen és válogatva olvasó tanulók a leggyakrabban megtartják kitűnő rendiségüket, s hozzájuk felzárkóznak azok is, akik csak későbbben váltak hasonló olvasóvá.*

Természetesen nem egyszer előfordul, hogy egy-egy szülő azért keresi fel a könyvtárost, mert szeretné, ha gyermeke többet olvasna. Mind többen vannak ugyanis, akik helyesen látják, hogy az olvasás és a tudás közé egyenlőségelet

kell tenni. Sajnos, nem kevés olyan szülő is akad, aki úgy véli, hogy gyermeke *jobb tanuló lehetne, ha nem olvasna annyit.*

Ezért szükséges, hogy legalább évenként egyszer az iskolai *szülői értekezletre az igazgatók hívják meg a könyvtárost is*, aki a szülők előtt kifejtheti az olvasás szükségességét, azt, hogyan segítheti elő a helyesen megválasztott könyv a gyermek eredményes tanulását.

Az olvasó gyermek szüleit pedig megnyugtathatja a könyvtáros — s a pedagógus is alátámaszthatja érveit —, hogy ma, amikor a tudomány hatalmas léptekkel halad előre, a néhány évvel ezelőtt tanultak elavulnak, s csak azokból lesznek igazi szakemberek, akik e rohanással lépést tudnak tartani. Az iskola csak részben tudja hozzájuttatni az ismeretekhez a tanulót, aki a hiányzó tudást olvasással, megfelelő szakkönyvekből sajátíthatja el.

Ezért maradnak el tanulmányaikban azok, akik ismereteiket nem egészítik ki eléggé az olvasással, s lesznek kitűnőből gyengébb tanulók. Annak, hogy a kitűnőnek indult tanulók közül néhányan nem szoknak rá az olvasásra, nem válnak olvasókká, több oka lehet.

Talán ezek közé sorolhatnám, hogy legtöbbjüknek nagyon meg kell küzdenie a „kitűnőségért”. Minden percüket lefoglalja a tanulás, s az olvasásra már alig marad idejük.

Egy másik esetleg azért nem olvas, mert szabad idejében ezer és egy elfoglaltsága van. Őt bízzák meg tanárai az iskolai és iskolán kívüli munkák ezer apró dolgainak intézésével. Nem egy olyan tanuló akad, akit szülei terhelnek meg különféle magánórák hallgatásával: zenét, nyelvet kell tanulniuk, tornászni, úszniuk kell, s estére a holtfáradt gyerek kezéből kihull a könyv.

Sokszor elhangzott már, mégsem lehet eleget hangsúlyozni: az olvasásra nevelést szinte óvodás korban kell megkezdnie a szülőknek. *A könyv sohase hiányozzék a születésnapj vagy a karácsonyi ajándékok közül.* Érezze a gyerekek, hogy a könyv nélkülözhetetlen szellemi táplálékot nyújt, ami nélkül élni nem lehet, mert a könyv hozzátartozik mindennapi életünkhöz.

A rendszeresen olvasó tanuló tanárának magyarázatát összeegyezteti saját olvasmányaival, kombinál, koncentrálnak, s az így felhalmozott ismeretanyagból meg tudja tartani kitűnőségét.

Mi történik azokkal a jó eszű tanulókkal, akik nem olvasnak?

A magasabb osztályokban egy darabig csak a kitűnőség tekintélye alapján tudnak fennmaradni, aztán fokozatosan lejjebb csúsznak. Nem tudnak megkapaszkodni az ismereteikben; mert azok túlságosan egysíkúak. Mivel nem tudnak kapcsolatot teremteni más-más ismeretágakkal, kedvüket veszítik. Érzik a fehér foltokat tudásukban, s a tanár az egykor kitűnő tanuló helyett csak a kétségbeesetten kapkodó tanítványát látja maga előtt.

De élre törnek mindjobban azok a kezdetben gyengébb tanulmányi eredménnyel induló tanulók, akik időközben megszerették a könyvet, rendszeres ol-

vasókká váltak, s most már messze *maguk között hagyják a nem olvasó volt kitűnő tanulókat.*

Most, hogy az osztályzatok mindenhatósága ellen hadat üzent a pedagógia, meg fog szűnni az a *kitűnő-jegy hajhászás*, mely tulajdonképpen *elterelte a mélyebb érdeklődésről, az elmélyülésről is a figyelmet*, s felszabadítja a tanulókat azoktól a gátlásoktól, melyek megakadályozták abban, hogy még több figyelmet és időt szenteljenek az olvasásnak. A tanulók túlterhelésének megszüntével, valamivel több szabad idővel fog rendelkezni a gyerekek. E szabad időnek egy részét hasznos olvasással kell kitölteniük azoknak is, akik eddig azért nem olvastak rendszeresen, mert időhiánnyal küzdöttek.

A szülőnek, pedagógusnak, könyvtárosnak együttesen kell munkálkodniuk annak érdekében, hogy minél több gyerekek válhasson olvasó tanulóvá. *A rendszeres és válogatott olvasás* soha sem lesz a tanulás hátrányára, ellenkezőleg: alaposabbá, szélesebbé teszi a gyerekek tudását. Nem utolsó sorban biztosítja a kitűnő tanulók megmaradását az élvonalban, a gyengébbeket pedig segíti a feltörekvésben.

Kunráth Sándor
iskolai könyvtáros, Jászszentandrás
(Szolnok m.)

A debreceni szakmunkásképző iskolák könyvtárai

A három legnagyobb debreceni szakmunkásképzőbe majdnem 5000 tanuló jár. Közülük 2000 debreceni, 536 kollégiumban, 244 albérleti lakásban lakik, 2034 pedig bejáró Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár megyéből. A számokból világosan kitűnik a kollégiumi férőhelyek elégtelensége, s ennek a helyzetnek javulására a közeljövőben sem lehet számítani. Különösebben nem szükséges bizonyítani a kollégiumi bentlakás előnyös voltát a szakmunkástanulók esetében, hiszen a képzés jellege még indokoltabbá teszi ezt.

A szakmunkásképző iskolák tanulói

A pedagógusoknak ebben az iskolatípusban nehezebb az osztályokat közösséggé formálniuk, mert a tanulók a hét meghatározott napjain több *munkahelyről* (üzem, ktsz, kisipar), a bejárók pedig több helységről érkeznek. Ennek könyvtári következménye, hogy a kollégista fiatalok jóval nagyobb mértékben

veszik igénybe a könyvtár által nyújtott, pillanatnyilag igen szerény lehetőségeket. De olvasási kultúrájuk is magasabb. Amikor ugyanis 277 másodéves tanulóól azon olvasmányok iránt érdeklődünk, amelyek valamilyen módon hatottak gondolkodásukra, életvitelükre, vagy egyszerűen megnyerték tetszésüket, a kapott válaszokból kitűnik, hogy a helyben lakók (debreceniek), az albérletben élők, továbbá a bejárók és a kollégisták között nagyjából azonos arányban voltak akik pontosan meg tudtak nevezni ilyen műveket. De már azok arányát tekintve, akik csak körvonalakban tudtak megjelölni ilyeneket, s még inkább azok csoportjában, akik egyetlen rájuk különösebb hatást gyakorló művet sem voltak képesek említeni, a legkedvezőbb arányokat a *kollégisták csoportja* szolgáltatja.

Még súlyosabb probléma, hogy egy-két divatos szakma kivételével azok „kényszerülnek” szakmunkásképzőbe járni, akiket máshova nem vettek fel. (A legtöbben 2,6, 2,8-as tanulmányi átlaggal

fejleszték be az általános iskolát.) Ezek a tanulók az oktatás legnagyobb erőfeszítése ellenére sem tudják a középiskolások szintjét megközelíteni. (Az elmúlt fél év tanulmányi átlaga 2,8 volt.) Ezek után nem meglepő, hogy a megkérdezett tanulók 75 százaléka semmilyen könyvtárnak sem tagja, s a 277 másodéves tanuló 26 százaléka nem olvasott eddig, vagy nem tudott megnevezni, illetve körvonalazni olyan könyvet, amelyet valaha olvasott volna. Sajnos, az olvasók zöme is csak a lektűrök, bestsellerek vagy egyéb, igen kétértékű könyvek forgatásáig jutott el, s értékebb szépirodalmi műveket mindössze 5 százaléka olvasott. Mindez már önmagában is jelzi a szakmunkásképző iskolák könyvtárügyének fontosságát.

A szakmunkásképző iskolák könyvtárai

A megvizsgált szakmunkásképző intézetek könyvtárait a legutóbbi időkig csak erős fenntartással lehetett könyvtárnak tekinteni. 3000—4000 kötet könyv volt összeűfolyva kis tantermekben, ahol még a legegyszerűbb kölcsönzést sem lehetett rendesen ellátni. Az említett kötetszám tanulónként legfeljebb 2 könyvet jelent, hozzászámítva azt, hogy bizonyos művekből 4—5, sőt a kötelező olvasmányokból vagy a népszerűbb könyvekből 15—20 példány is található az állományban. Még ezt a szegényes átlagot is rontja a *nagyszámú elavult* tankönyv és szépirodalmi mű. A szépirodalom és az ismeretterjesztő irodalom közötti arány 80:20, holott a tanulók talán a legnagyobb érdeklődéssel a szakmájukhoz szükséges irodalmat forgatják. A három intézetben csaknem 50 szakmát tanulnak, s ezek feléhe nincs egyetlen szakkönyv sem. Az ismeretterjesztő irodalom is igen szegényes, például összesen 8 csillagászati és 20 matematikai könyv van benne; az egyik intézetben 8 szótár található, míg a másik kettőben egy sincs.

Ilyen összetételű állománnyal még a meglévő igényeket sem lehetett maradéktalanul kielégíteni. Tudjuk, hogy a könyvtáraknak milyen nagy segítséget nyújthatnak az olvasótábor kiszélesítésében a napilapok és a folyóiratok. Ezekben a könyvtárakban a mai napig nem lehetett elérni azt sem, hogy legalább a legszükségesebb *sajtótermékek*hez hozzájussanak a tanulók.

A könyvtárosi teendőket pedagógusok végezték társadalmi munkában, vagy csekély tiszteletdíj ellenében, s így tőlük nem is lehetett elvárni, hogy a tanítás mellett igazán komoly könyvtári munkát végezzenek.

1972-ben a Munkaügyi Minisztérium

nagyobb pénzüsszegeket adott arra a célra, hogy a könyvtárak szerezzék be a legszükségesebb könyveket. (Lásd Szabó Sándorné cikkét a Könyvtáros 1973/1. számában.)

A könyvtárak *tágasabb helyiségbe* költöztek, vagy költöznek, s így lehetőség nyílik olvasóterem kialakítására is. Az elmúlt év folyamán *mindhárom intézetben főhivatású könyvtárost* alkalmaztak.

A jövő feladatai

A jövőt illetően a legfontosabb, hogy a fenntartó szervek *folyamatosan* elegendő pénzt szánjanak *az állomány gyarapítására*. Ugyancsak fontos kapcsolatot teremteni a Pedagógus Továbbképző Intézet könyvtárával, amely a Hajdú-Bihar megyei iskolák és iskolai könyvtárak módszertani és szakmai felügyeleti központja. Jellemző, hogy eddig nem is tudtak az ipari szakmunkásképző intézetek erről az intézményről, ahonnan módszertani útmutatást és a lehetőségek szerinti tényleges segítséget is (könyv, folyóirat, propagandaanyag) kaphatnak. Mivel mindhárom szakmunkásképző iskola azonos problémákkal küszködik, és végeredményben azonos jellegű feladatokat kíván megoldani, célszerűnek látszik, hogy *tájékoztató munkájukat összehangolják*. (Pl. a tantárgyi és a szépirodalmi ajánló bibliográfiák; az osztályfőnöki órák anyagához való irodalom beszerzése, kicserélése.)

Nagyon fontos a pedagógusokkal való jó viszony fenntartása, mert ők sokat tehetnek a könyvtárak népszerűsítéséért, a tanulók olvasóvá neveléséért.

Külön gond az albérlésben lakó és a vidékről bejáró tanulók könyvellátása. A bejárók sok időt töltenek utazással, emiatt a velük való erőteljes foglalkozás a legsürgősebb feladatok egyike. A vidékről bejáró tanulók 67 százaléka napi 2 óránál több időt veszít el az utazással és a várakozással.

Feladat még a különféle szakkörök szakirodalommal való ellátása is, mert pillanatnyilag csak a helyismereti szakkör tudja felhasználni azokat a régi könyveket, amelyek rendelkezésre állnak.

Mindezekhez nagy, tartalmában is értékes könyvállományt kell kialakítani. Nyilvánvaló, hogy a könyvtár önmagában nem tudja a szakmunkástanulók hátrányos helyzetét felszámolni, de *hozzájárulhat ahhoz*, hogy műveltebb szakmunkásokká váljanak.

Nyilas György

a debreceni 127. sz. szakmunkásképző intézet könyvtárosa

Bucsi Jenő felvétele

Új könyvtár a Diósgyőri Papírgyárban

A Diósgyőri Papírgyár az ország legrégibb és egyben a legérdekesebb múlt-ra visszatekintő papíripari üzeme. Egy évtized híján kétszáz éve gyárt minőségi papírokat. Megérdemli tehát, hogy a szakszervezeti könyvtár közelmúltban történt megújulása kapcsán néhány érdekes adatot megemlítsünk múltjából. *Bogdán István* a „Diósgyőri Papírmalom 1773-ban” című tanulmányában ismerteti a gyár alapításának körülményeit, s arról is ír, hogyan foglalkozott *Mária Terézia* a Diósgyőri Papírmalom létesítésének kérdésével. A gyár történetében az igazi nagy dátum valójában az 1870. év. Az üzem ekkor csaknem nyolc évtizedre az iglói Kolba papírgyáros család tulajdonába került, s az első világháború végén ez volt az egyetlen működő papírgyár Magyarországon. („175 év a minőség szolgálatában.” Diósgyőr, 1957.) A második világháború idején a gyár gépei teljesen elöregedtek. Napirendre került a gyár felszámolásának gondolata is. Ez a bizonytalanság egészen 1947-ig tartott. Az üzem dolgozói arra törekedtek, hogy a gyár továbbra is fennmaradjon. Az 1956-ban elkezdett rekonstrukció eredményeként jelentős fellendülés következett be.

Az üzem művelődési háza és étterme

még 1948-ban épült. Itt kapott helyet a gyár néhány száz kötetes könyvtára is. Ez a könyvtár 1964-ig önálló üzemi szakszervezeti könyvtárként működött. Szegényes berendezés, gyér forgalom volt jellemző működésének erre az időszakára. Ezen az állapoton változtatott a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei SZMT Központi Könyvtár, amikor 1964-ben hálózatába szervezte a papírgyári könyvtárat, s megnyitotta kapuit a település lakosai számára is. A korábbi helyiség azonban hamarosan szűknek bizonyult, ezért a gyár vezetőinek segítő támogatásával, a SZOT és az SZMT Központi Könyvtárának segítségével ez év áprilisában a nagymúltú gyár új, korszerűen berendezett könyvtárat kapott, amelyet *Belley Imre*, a gyár igazgatója adott át az olvasóknak és *Kohulák Albina* részfoglalkozású könyvtárosnak.

A Diósgyőri Papírgyár igazgatójának szobája kis múzeumhoz hasonlít. A sok oklevél és emlékérem között ereklyeként őriznek egyet, amely *Kossuth Lajos*nak és az első független magyar kormány miniszterelnökének, *Batthyány Lajos*nak kezevonását őrzi.

Magyar András

A SZLOVÁK NEMZETI-SÉGŰ lakosság anyanyelvi könyvtári ellátásáról tájékoztatlan tanácskoztak Bács-Kiskun, Békés, valamint Csongrád megye szlovák lakta településeinek könyvtárosai a Békéscsabai Megyei Könyvtárban. A három megyében élő mintegy 40—45 ezer szlovák lakos többsége, 20—25 ezer Békésben található, s anyanyelvi könyvtári ellátottságukról — a nemzetiségi községek könyvtári adatai alapján — tájékoztatást készített a tanácskozásra a vendéglátó megyei könyvtár, amely a három megye nemzetiségi báziskönyvtára. A tájékoztató szerint az érintett községekben átlagosan 0,2 szlovák nyelvű könyv jut minden szlovák lakosra. Ezt az arányt a következő négy évben központi támogatás igénybevételeivel fel akarják emelni lakosonként 1 kötetre, ami kerek számmal 9 ezer könyv beszerzését jelenti, 264 ezer forint értékben. El akarják érni azt is, hogy minden érdekelt könyvtárba legalább három szlovák nyelvű újság és képeslap járjon.

A TOLNA MEGYEI Gyöng község tanácsa megvásárolta a helyi művelődési ház addig magáncélra használt épületszárnyát, és könyvtárt alakított ki benne. A belső munkákat a községi tanács végeztette el, a berendezést a megyei tanács által juttatott 100 000 Ft körüli összegből vásárolták. A könyvtár 44 négyzetméteres szabadpolcos téréből, ezenkívül olvasóteremből és zenehallgató szobából áll. Az együtttest a két könyvtáros munkahelyeül szolgáló iroda és raktár egészíti ki, a hét egységet magába foglaló körzet könyvtárainak ellátására. A gyöngyi könyvtárnak jelenleg 10 000 kötet van, és az olvasók 60 periodika között válogathatnak. (P. L.)

Hírek

AZ YBL-DÍJ harmadik fokozatát nyerte el Dézsi János építészmérnök (Miskolci Tervező Vállalat) a Miskolci Megyei Könyvtár új székházának tervezéséért.

A LENGYEL BIBLIOTEKARZ (Könyvtáros) idei második számában a lap szerkesztője, *Jadwiga Kłodziejska* tollából három oldal terjedelemben fényképes beszámolót közöl a budapesti IFLA konferenciáról. A román könyvtárosok folyóirata, a *Revista Bibliotecilor* januári számában tájékoztatja olvasóit a könyvtárosok múlt évi világkonferenciájáról. A fényképekkel illusztrált kéthasábos beszámolót a lap főszerkesztője, *Stefan Gruia* írta.

A PETŐFI-EMLEK-KÖNYVTÁRI akció keretében közös összefogással új könyvtár létesült a Tolna megyei Sárszentlőrincen az egykori Hittig-házban, ahol a költő gimnazista korában lakott. Az épület többi szobájában tájmúzeumot létesítettek. Ezekben a régi használati tárgyakat helyezték el. A hangulatos, izlésezen kialakított könyvtárnak Kisfaludi Stróbl Zsigmond Petőfi-portré szobrot ajánlódokozott. Korszerű könyvtárat alakított ki községében az iregszemcsei tanács is. (P. L.)

SZOCIALISTA SZERZŐ-DÉST kötött a Tiszafüredi Nagyközségi és Járási Könyvtár a tanács építővállalatának Ybl Miklós szocialista brigádjával. A Könyvtár segít a brigád tagjainak kulturális munkatervük összeállításában és teljesítésében, a brigád pedig újjáalakítja a 104 négyzetméter alapterületű, a felnöttek kölcsönzőjének és raktárának egyaránt szolgáló könyvtárhelyiséget. Ezen felül a volt gyermekkönyvtár termét parkettburkolattal látja el: ide kerül majd a raktár, enyhítve ezzel a kölcsönző zsúfoltságát. A munkát augusztus 20-ra befejezik.

ÖNÁLLÓ HELYISÉGET KAPOTT a szombathelyi 405. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet könyvtára. Az avatásra a pedagógusnapon került sor; ez volt az 500 éves magyar könyvnyomtatás s az ünnepi könyvhét iskolán belüli „eseménye”.

A vonzó könyvtárhelyiség kialakításában részt vettek az itt tanuló építőipari szakmunkásjelöltek. Berendezésében segített az iskolavezetőség, a tanári és szakoktatói kar és a diákság is. A utóbbi időben az iskola 140 ezer forintot fordított a könyvvállomány fejlesztésére. A 6000 kötetes állomány nagyrésze szabadpolcon várja ifjú olvasót. A könyvanyagot harmonikusan kiegészíti a komolyzenei hanglemesztár, a folyóiratolvasó, továbbá a fiatalok által gyűjtött néprajzi tárgyak éppennygy, mint a szellemesen összeválogatott alkalmi kiállítások. Az előtérben a könyvtár legszebb új és régi magyar könyvei díszítik a folyosót. Székely Akos könyvtárvezető-tanár a meglevő, nagy értékű állományt most különösen a szakmák elsajátítását közvetlenül támogató könyvekkel szeretné bővíteni. (D. J.)

GYERMEKKÖNYVHETET rendezett — immár harmadizben — járásában a Paksi Járási Könyvtár. A rendezvénysorozat költségeit a helyi AFÉSZ vállalta. Új kísérletként a könyvesboltok vételkényszer nélkül kiadták a gyermekeknek a községükbe látogató írók könyveit előzetes olvasásra. A különféle íróolvasó találkozókra, vetélkedőkre, irodalmi rendezvényekre többek között *Osztát Erzsébet, Hunyady József, Janikovszky Éva, Rónaszegi Miklós, Varga Domokos* látogatott el a járás községeibe. *Szepes Béla*, az ismert karikaturista, egykori kiváló sportoló műveiből kiállítást rendeztek a paksi járási, valamint a dunaföldvári községi könyvtárban. Mindkét helyre ellátogatott a művész is, hogy találkozzék gyermekközönségével, s minden tizedik látogatót lerajzolta. Az itt közölt karikatúrát a paksi könyvtár igazgatójának, *Szederkényi Lászlóné*nak készítette a művész.

A SZLOVÁK KÖNYVTÁROSOK folyóirata, a *Cítatel* ez évi 5. számában kétoldalas megemlékezést közöl *Szabó Ervín*ről. *Mezei György* tollából, majd ezt követően ugyancsak két oldalon fényképekkel il-

lusztrált cikkben bemutatja a Fővárosi *Szabó Ervín* Könyvtárt.

ROBERT ESTIVALS, a *bordeaux-i egyetem* könyvtárosképzéssel is foglalkozó tanára magyarországi tar-

tózkodása során tanulmányozta a Könyvtártudományi és Módszertani Központ olvasáskutatási osztályának tevékenységét, és javasolta, hogy a két intézet folytasson közös összehasonlító kutatásokat.

Előadás a szakirodalmi ellátottság vizsgálatáról

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének központi előadásorozata keretében május 24-én *Sonnevend Péter*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa a szakirodalmi ellátottság kérdéseinek hazai és külföldi vizsgálatáról számolt be.

Előbb a század elején — elsősorban az Egyesült Államokban — végzett vizsgálatokat ismertette, s rámutatott azok társadalmi gyökereire, majd áttért azokra a felmérésekre, amelyek olyan nagyszabású, országos programok kidolgozásához szolgáltattak alapot, mint a *Farmington-terv* vagy újabban a kanadai országos könyvtári rendszer. Ezt követte az első hazai elemzések során felmerült kérdések bemutatása, végül pedig annak a hat szakirodalmi ellátottsági vizsgálatnak az eredményeit tárta fel, amelyeket a legutóbbi időkben a KMK végzett az illetékes szakkönyvtárak közreműködésével.

Az előadás után kialakult kötetlen, élénk eszmecsereben sok érdekes nézet kapott hangot. Az egyik vélemény szerint a szakirodalmi ellátottságot vizsgáló felmérések légüres térben mozognak, ha nem kapcsolódnak egyúttal igénykutatásokhoz és olvasásszociológiai vizsgálatokhoz, a másik vélemény szerint tanácsos volna azt is megvizsgálni, hogy milyen az egyes szakkönyvtárak ellátottsága a könyvtárusi forgalomba nem kerülő könyvekből. (F.)

Egy könyvtáros naplójából

III.

Úgy vélem, hiányos lenne az olvasónaplóm, ha nem foglalkoznék a *szocialista brigádokban* rejlő lehetőséggel. A termelés fontosságán és elsődlegességén nem vitatkozik senki, de tudomásul kell végre venni, hogy ha a termelés minőségi és mennyiségi fejlődésével nem növekszik egyenes arányban az *átlagember kultúrája* is, akkor az — előbb vagy utóbb — visszahúzó erőként hat a termelés mennyiségi és minőségi fejlődésére. E folyamatot sajátosan emelkedő (spirális) mozgásnak nevezhetnénk, amelyben a *termelésnek és a kultúrának állandó kölcsönhatásban* kell lennie, ellenkező esetben törés áll be.

A brigádtagok szocialista szerződésben megfogalmazott önképzése, valamint az új és korszerű technikai feltételek megértése és alkalmazása nem képzelhető el könyvek, tanulás, olvasás, tehát művelődés nélkül.

A szocialista brigádmozgalom ragyogó lehetősége a neveléssel foglalkozók kezében, „éppen csak” *tartalommal* kell megtölteni. Ez a tény engem arra figyelmeztetett, hogy helyesen teszem, ha az *adott kis közösség* szintjére építem fel a továbbfejlődéshez szükséges következő lépcsőfokot, valamint ha a művelődési folyamatok és módszerek megtervezésével egyidejűleg „betervezem” az egy-egy brigádban rejlő nevelőerőt is. De még egy kis közösség műveltségi színvonalának megállapítása is nehéz feladat. Az iskolai végzettség nem teljesen mérhető. Például 1946 és 1950 között tömegével iratkoztak be az emberek a dolgozók iskolájába; és nemcsak a tanári kar liberalizmusa, hanem a kor szükséglete is magával hozta, hogy könnyen engedték át őket a vizsgán. Az így végzett egyén is azt írja a kérdőívre: 8 általános; és ugyanezt írja az is, aki 4–5 évvel ezelőtt a nappali tagozaton végezte el az általános iskolát.

A brigád művelődési tervét azonban mégiscsak el kell készíteni — és ez az üzemekben legtöbbször a könyvtáros feladata (vagy: is). Én azt a módszert alkalmaztam, hogy az általános és a szakmai műveltség felmérése után az *értéklődési köröket* vettem alapul. A

brigádtagok kb. 70 százalékának van valamilyen közös értéklődési köre, ami rendszerint közel áll a szakmához, illetve a vállalat profiljához. Az emberek nagy többsége egy adott munkahelyen akarja egyéni boldogulását megtalálni, ehhez kívánja meglévő ismereteit továbbfejleszteni. Erre építke tehát a brigád-művelődési vállalkozások kialakításában, de jól tudom, hogy ezzel az általánosítással (mint minden általánosítással) vigyáznom kell. Ezért, hogy a művelődési terv megvalósítása minden ember érdeke legyen, az egyes, vagy a különleges eseteket is figyelembe kell vennem. Mind az *általános*, mind a *különleges* esetre elmondok egy-egy példát.

Pató Pálék köszöntése

Egy 18 fős brigád az értékelések során mindig hátul kullogott. Hiába volt a szép szó, a beszéd, a tagok művelődési vállalkozásuk sablonszövegén nem akartak változtatni. A brigádnaplóban így írtak: „Műveltségünket emeljük, mindent megteszünk azért, hogy...” Nekem eleve gyanús volt ez a „minden”, mert rendszerint e mögé bújt el a „semmi”. Újra és újra megpróbáltam alkalmazni a nevelés különböző módszereit, de minden kísérletem falra hányt borsó volt. A brigád tagjai bólogattak, helyeseltek, dehogyan akartak vitatkozni! Sőt! „Tessék csak jönni máskor is — mondta a brigádvezető —, olyan szépen tetszik mondanivaló, hogy öröm a szívünknek, ha hallgatjuk!” Határozottan művelődési vállalkozást azonban sem örömmel, sem bánatos szívvel nem tettek. Már-már ott tartottam, hogy elismerem tehetetlenségem — bár kegyetlen és nyomasztó érzés —, de hogy *egy egész brigádról lemondjak*, az még ennél is rosszabbnak látszott! Mit tehetnék? — töprengtem magamban.

Karácsony előtt történt, hogy egy pályázaton több száz forint értékű könyvtalványt nyertem. Ez adta az ötletet. Megvettem Galabárdi Zoltán „Móres” c. könyvét egy példányban a brigádnak és Petőfi Sándor összes költeményeit 18 példányban külön-külön a tagoknak. A könyvjelzőket a „Pató Pál úr” c. vers-

hez helyeztem és feladtam a 18 könyvet a 18 címre (a Galabárdi-kötetet pedig a brigádvezető részére) egy-egy levél kíséretében, mely így szólt: „Mivel eddig minden közeledésnek »hősiesen« ellenálltak, karácsony napján leteszem a fegyvert. Patópálok ellen, sajnos, nem tudok harcolni. Igen boldog ünnepeket és tiszta lelkiismeretet kívánok az *ellenállási mozgalom legújabb formájához*.” Feszülten vártam a hatást, ami nem késett sokáig. Újév után a brigád teljes létszámban megjelent a könyvtárban, kezükben szegfű és egy doboz deszszert. A brigádvezető beszélt: „Tudja, elvtársnő, amíg mindegyikünk külön-külön azt hitte, hogy csak ő kapott egy egy Petőfi-kötetet, addig ki-ki igen jól nevetett magában; de amikor találkoztunk, a 18 kötet Petőfi és a „Móres” megszólaltatta a lelkiismeretünket. Befejezzük az ellenállási mozgalmat.” Megtört a jég. Délutánonként feljötték a könyvtárba, zenét hallgattak, beszélgettünk, még színházban, sőt hangversenyen is voltunk együtt. A következő évben a brigádból négyen marxista középiskolába, ketten gimnáziumba iratkoztak be; hárman színházberletet vettek, másik kettő velünk járt a Beethoven-hangversenysorozatra. Továbbra is olvasóim maradtak.

A kertész könyvei

Másik példa: az egyik brigádtag — értelmes, gondolkodó ember, választott szakszervezeti tisztségviselő, aki szakközépiskolában érettségizett és előző évben elvégezte a marxista középiskolát — a brigád művelődési tervének elkészítése közben megkért, hogy „legyek tekintettel az ő hobbyjára”, ami ugyan nincs kapcsolatban sem a munkájával, sem a vállalat profiljával; de ő feltétlenül e téren szeretné továbbképezni magát. Ez a hobby a *kertészkedés* volt.

Hetenként eljött a könyvtárba, ápolta a növényeket, kertészettel foglalkozó könyveket kért, közben lelkesen beszélt rózsáiról, ablakban nevelt liliomairól, vegyszerekkel locsolt szegfűiről és egyébektől. Pár hónapig nem volt semmi baj. Köztudomású azonban, hogy az üzemi szakszervezeti könyvtárak nem bővelkednek kertészeti szakirodalomban, emiatt csakhamar én is a kölcsönkérések sorozatához folyamodtam azért, hogy kívánságait ki tudjam elégíteni. Igen ám, de az idő múlásával elérkezettünk oda, hogy tanácsi könyvtárs kollégáim is tehetetlenül tárták szét karjukat — *nincs több kertészeti könyv!* Ettől kezdve az én kedves olvasóm egyre ingerültebb lett, miközben elítélő megjegyzéseket tett a továbbképzés lehető-

ségeire. Hiába küldtem szakkönyvtárba, hiába javasoltam, hogy első alkalommal elkísérem — nem akart menni. Fáraasztó vitáink során egy alkalommal összeszedtem a biológiával foglalkozó irodalmat; letettem elé az asztalra s így szóltam: „K. elvtárs, én magát nagyon becsülöm és nagyon tisztetem, de mivel a kertészkedés a biológia egyik ága, kérem szépen, ne jöjjön ide addig, amíg ezeket a könyveket kívülről meg nem tanulta, mert különben megszököm innen.” K. rámnézett, tempósan és szótlatlan törölgette szemüvegét; látszott rajta, hogy most szeretne valami „nagyot” mondani nekem, de hallgatott. Én is hang nélkül írtam ki részére a könyveket, közben bizonyos voltam abban, hogy úgysí ott hagyja az egészet. Ő azonban kis ácsorogás után felkapta a csomagot és elment. Éppen csak kifújtam magam és tán indultam volna utána, amikor nyílt az ajtó és K. bedugta a fejét a nyíláson, így szólt: „Én megtanulom ezeket a könyveket, elvtársnő, ezen már ne múltjon... de csak akkor, ha maga elkészíti hozzá a *tanulási tervet*.” Ezt már nem lehetett nevetés nélkül megállni. Kölcsönösen elnézést kértünk egymástól és megbeszéltük, hogyan is lehetne a helyzeten javítani. K. is megnyugodott, belátta, hogy egy bizonyos határon túl nem ragaszkodhat elképzeléséhez, szakkönyvtárba kell mennie. Az ismeretterjesztő biológiai könyvektől olyan lázba jött, hogy azóta a biológia széles területén keres-kutat. Most már meg kell küzdenie egy-egy oldal tartalmának megértéséért, nem elég, ha a könyvet csak átlapozza. Nem egyszer hallottam, amikor a brigádtagoknak úgy magyarázta a sejtek rendszerét és az átöröklődés törvényét, ahogy mások a sporteredményeket beszéltek meg. Sőt, a későbbiekben, hogy megértsen egy bonyolultabb kérdést, már kémiával foglalkozó könyvet kért. Ez az út a *csatlakozó tudományokba való kalandozásokhoz* vezet.

Ízlés és művészet

Könyvtáros kollégáim tapasztalják, hogy általában nagyon kevés azoknak az olvasóknak a száma, akik művészeti könyvet kérnek. Azt esetleg még el lehet érni, hogy valaki egy-egy művész életét bemutató könyvet elolvasson (különösen a nők pl. az „Aranyecset”-et), de száz közül kilencven esetben legfeljebb átlapozzák a művészetről szóló könyveket.

Akinek alkalma van egy-egy lakásba benézni, tapasztalhatja, hogy nem egy középkorú nőt tesz boldoggá, ha konyhájába vásári, festett „kézimunkát”, szí-

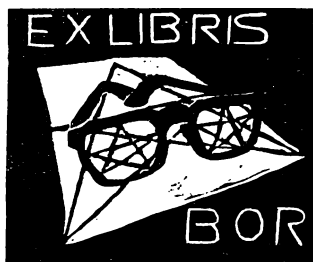
rupos szövegű falvédőt tehet, ha szobája padlóját sok szőnyeg, a székeket-bútorokat apró horgolt terítőcskék borítják. Türelmetlenül vesszük tudomásul. Miért? Nem más ez, mint leányálmainak (sokszor a nagyon szegény sorban élt leány álmainak) megvalósulása. Ül a rádió, a tévé előtt és hallgatja az izlésről szóló okos magyarázatot, vitát. Talán még igazat is ad az előadónak, de a *saját lakását más szemmel nézi*. Az az övé! Azt ő valamikor megálmodta, és keserves munkával, lemondással megvalósította...

Nehezíti helyzetünket, hogy a fizikai dolgozók általában fáradt emberek, és csak azt az élményt fogadják be, ami áttör ezen a fáradságon. (Valamivel egyszerűbb a dolgunk a műszakiakkal és az adminisztratívok rétegével, náluk azonban más gátló tényezőkkel kell megküzdenni.) A fenti jelenségek ellenére is érdemes elgondolkodni azon, hogy miért nő egyre azoknak a száma, akik *lakásukban virágot nevelnek*? Vagy miért indul egyre több ember szabad idejében a vízpartra, a hegyekbe? Miért vásárolnak fizikai dolgozók pár négyzetgözl szőlőt? Miért vesznek tévékészüléket, vagy színházbérletet?

Lehet-e cselekedetek okát divatban és mozgásigényben vagy a vagyonyűjtésben keresni? Minden bizonnyal. De ennél sokkal döntőbb az, hogy *az ember öntudatlanul is keresi a szépet, és menekül az egyhangúság, a szürkeség elől*. Otthonában a bútorok egyformaságát oldja fel egy-egy furcsán nőtt ággal, amit séta közben talált; akváriumban halat, függő tartóban virágot nevel, mert szabad idejében gyönyörködni akar. Ezek a nem tudatos cselekvések az egyéni izlés igazi kifejezői, megnyilvánulásai, a művészeti nevelés során *ezekre lehet építeni* — csak előbb fel kell figyelni rájuk.

Zene az ablakból

Hosszú volt az út, amíg ezt a helyzetet így felmértem, és elkezdtem gondolkodni a művészi érték befogadásának és

Bor István ex librise

megszerettetésének másféle megközelítésén.

Elmondok három példát — két szocialista brigád életéből —, melyekből az első eset (miért mondanám?) véletlen, a másik kettő tudatos tevékenység eredményeként jött létre. Egyik nap késő estig dolgoztam a könyvtárban és délután, hogy fáradságomon enyhítsek, fel tettem a lemezjátszóra Dvorzsák *Új világ szimfóniá-ját*. Jó idő lévén az udvar felőli ablak nyitva volt. Pár perc múlva azt vettem észre, hogy a délutános műszakból három szerelő megáll az ablak előtt és hallgatja a zenét. Amikor az utolsó hangok is elhaltak, az egyik beszólt: „Eltvársnő, nem lehetne még egyszer visszatenni a lemezt?” Teljesítettem kérését és dolgoztam tovább, míg az előbbi dolgozó ismét megszólt: „Tessék mondani, mi ez?” Az ablakon kihajolva elmondtam, hogy kitől, mit hallottak és hogyan született ez a mű. Majd kértem őket, jöjjenek vissza vacsoraszünetben, szívesen felteszem újra a lemezt, de esetleg más, hasonlóan szép zenét is hallgathatnak. Így is történt. Ezek a szerelők addig messze ívbén elkerülték a könyvtárat; ezután munkájuk végzetével többször bejöttek hozzám. Könyvet még hosszú ideig nem kértek, csak folyóiratokban lapozgattak, lemezeket hallgattak, beszélgettünk. Később művészetekkel foglalkozó könyvekből olvastam fel pár sort, majd a zenéhez ugyanabból a korból származó képzőművészeti alkotás reprodukcióját tettem eléjük. *Hónapokon át tartott ez a lassú, óvatos lepegetés*, nehogy elriasszam őket. Nem kellett sietnemp: láttam, hogy jó úton vannak.

A cigányzenétől a kórusig

Egy másik alkalommal (nyereségosztás volt) X szocialista brigád meghívott, hogy vegyek részt a brigád közös vacsoráján, amit az egyik jönevű vendéglőben rendeztek. Húzódoztam, mert nem szeretem a cigányzene melletti sírva vigadást; végül is nem térhettem ki előle. Valóban: a primás hegedűjén egyforma átéléssel „zokogott” a Trubadur, a Csárdáskirálynő, az Akácós út... Ráadásul az egyik brigádtag megszólt: „Hej, eltvársnő, de szép is ez a magyar muzsika...” Ilyen körülmények között teljesen felesleges akárcsak ellenvetést is tenni. „Várjatok — gondoltam magamban —, majd adok én nektek szép magyar muzsikát!”

Férjemmel — aki karnagy —, megbeszéltem, hogy egyik kórusának klubnapjára meghívjuk ezt a brigádot is (természetesen feleségestől és ki-ki fogyasztási alapon). Férjem a kórusát jó előre

felkészítette, átismételte velük a népdalok tucaját és őszintén azt is elmondta, hogy miért kerül sor erre a találkozóra, *mit vár a kórustól*. A klubnap várakozáson felül jól sikerült. Igen gyorsan alakult ki a fesztelen hangulat, és a kórus időnként elénekelt egy-két népdalt, kórusművet. És bár a találkozót belenyúlt a késő estébe, még mindig volt tartalékuk. A brigád tagjai időnként ugyan kezdték volna fújni a „szép magyar muzsikát”; de a kórustagok valamelyike ilyenkor közbeszólt: „Ne azt az óbégátosat, te, inkább ezt énekeljük...” és kiderült, hogy *milyen sok népdalt ismernek* a dolgozók maguk is; csak talán soha fel sem mérték a dalok értéke közötti különbséget. Búcsúzáskor a kórus, a vendégek tiszteletére, elénekelt Liszt „Magyar ünnepi dal”-át, miközben nem egy vendégnek csillogott könny a szemében. Szép barátság szövődött a két közösség között, azóta már többször is találkoztak.

Most már lehet beszélni is velük a zenéről. És eljön az idő, amikor könyvet is olvasnak róla. Egy szóval sem állítom, hogy közülük senki, soha többé nem hallgatott „szép magyar muzsikát”. De azt igen, hogy valami olyan *többletet kaptak a szépségből* azon az estén, ami maradandó élményt jelentett számukra, amire lehet építeni. Ne felejtjük: baráti társaság ülte körül az asztalt és nem színpadról és kötelezően énekeltek nekik Bartókot, Kodályt! Az országban (szerecsére!) igen sok kórus van; de az már szomorú, hogy némelyiknek alig akad fellépési lehetősége. Nem egy kórus hovatovább temetési brigádnak érzi magát, mert csak a temetéseken és a társadalmi ünnepeken léphet fel. Meghirdetett hangversenyeiken vagy van közönség, vagy nincs. Pedig a nevelésnek ez a formája a fent elmondottakon kívül feloldhatja a manapság oly divatosá vált bezártságot, befeléfordulást is.

Aki megkívánta a könyvtáros otthonát

Egy harmadik példa: névadó ünnepség utáni vacsorára kaptam meghívást az egyik brigádtaghoz. Tudtam, hogy saját házában lakik; könyvcseré közben nem egyszer mesélte, hogy milyen drága bútort vett, mennyi festményük van. Ezekről a „mennyiségi tényezőkről” tehát tudtam, de *a minőség olyan alacsony szintjére* még álmomban sem mertem volna gondolni, annál kevésbé, mert az olvasásra elvitt könyvek színvonala messze meghaladta mások ízlését: nevezettnek színházbérlete volt, és nem egyszer tőlem kért tanácsot, hogy milyen hanglemezt vegyen a feleségének. A vele való beszélgetés után min-

dig megnyugtatóan jó érzés vett rajtam erőt. Nos, amit a maszek bútoringar drága pénzért „stílbútor” címen el tudott adni, az mind ott volt a lakásban, hogy szinte mozdulni sem lehetett. A vitrin tartalma szemléletes bemutatója lehetett volna üveg- és porcelániparunk *giccs-termékeinek*. A falakon „rádlis” minta aranszínnel, a képeken pedig a patakban szomjukat oltó őzikek. Ugyan mit válaszolhat a vendég, aki először jön és megkérdezi tőle: hogy tetszik a lakásunk? Últünk a virágos huzatokkal gondosan beborított kényelmetlen székeken, én kínosan mosolyogtam, aztán hirtelen eszembejuttott, hogy pár hét múlva lesz a névnapom. *Meghívtam vendéglátóimat névnapon uzsonnára*, amit látható örömmel el is fogadtak.

Már megérkezésük pillanatában elcsodálkoztak a *sima falak és a kevés bútor* láttán. A fiatalasszony a kisbabával a „pihenő sarok”-ba telepedett le és onnan nézegette kíváncsian a sok népi hímzéses párnát; a tálast, melyen hazai és külföldi utazásaink emlékeként cserépkancsók, korsók, majolika edények, faragott evőeszközök lógnak. Végignézte a zsúfolásig telt könyvespolcokat, amiket meg-megszakít egy üresen hagyott hely, ahol zöldnövények fonják körül a gyönyörű rajzolatú ágakat. Végül felsóhajtott: „Milyen szép fizetések lehet, hogy ilyen lakást tudtál berendezni!” Ezzel elárulta, hogy tetszik neki a lakás, jól érzi magát benne és saját fogalmai szerint is értékesnek találja. A tárgyak árának összehasonlításánál mindig az én javamra billent a mérleg: *az izléses olcsóbbnak bizonyult*. Pár hét múlva a férj — könyvcseré alkalmával — *lakberendezési könyveket* kért tőlem. Kérdésemre nevette-dühöngve elmesélte, hogy a felesége elhívta a Használtcikk Ktsz becsületét, eladja a bútorokat, mert olyan szobát szeretne, mint amilyent nálam látott. (Túl gyors volt az eredmény, izgalmamban még a hátam is vizes lett.) „Amit az egészért kapunk,

EX LIBRIS

Katona Pál

Andruskó Károly ex librise

azon csak a legszükségesebbet tudjuk megvenni — panaszkodott —, de az asszony megőrült.” Pár hét múlva összeszedtem bátorságom és elmentem hozzájuk, a kisbabát megnéztem. Két modern, sima heverő, egy étkezőasztal, kényelmes székek, két pihenésre hívogató fotel és dohányzóasztal volt az egyik szoba minden bútora. A másik szobában egy falat beborító garderober-szekrény és a gyerekágy volt az összes berendezés. A férj akkor készítette a falra szerelhető könyvespolcot, a virágállvány már készen állt. A padlón hatalmas üvegben borókaág színesedett és összesen három szőnyeget hagytak meg. Óvatosan kérdeztem a fiatalasszonyt: „Mit szolt a férjed, hogy ezt az átalakítást csináltad?” Ő harciasan válaszolt: „Csak mert volna szólni azok után, amikor megértettem nálatok, hogy milyen vacakokkal töltötte meg a lakást!” Lenyeltem egy mosolyt a felelősség ilyen könnyen áthárítása láttán; hisz minden bizonynal együtt vásárolták a bútortokat és a többi tárgyat is. A vitrin tartalmát — a férj kérésére — együtt válogattuk át. Mikor kimentem a mellékhelyiségbe, nem hittem a szememnek: a falakon körben ott lógtak a szobából száműzött „művészi festmények”. Mondhatom, ennél furcsább látványban alig volt még részem. Nem tudtam megállni, hogy erről is meg ne kérdezzem a fiatalasszonyt. „Hát hova tegyem — csodálkozott el —, az az öt festmény majdnem 4000 forint volt... Jövő hónapban lesz az unokahúgom esküvője, majd nekik adom.” Mást nem tehettem, csak nagyon kedvesen megsimogattam az arcát és megkérdeztem: „Julika, azt adod ajándékba, amit magad is kido-básra ítéltél?” Piros lett az arca, úgy felelt: „Te aztán mindenre tudsz válaszolni... a fene egye meg, mit csinálnak... sajnáltam kicsobni... na jól van, már mindegy, odaadom az öszeresnek... igazad van... mondd, van ott a könyvtárban olyan könyv, amiből megtanul-

hatom, hogy mi a szép, meg az értékes?... Van? Akkor kérek, küldjél olyant a férjemmel.” Ezután olvasta ezeket a könyveket, és még hosszú ideig megbeszélte, ha valamit nem értett. Ez az eset természetesen nem általános; de azért írtam le részletesen, hogy bizonyítsam előbbi állításom: Az ember sokszor jó példával nagyobb eredményt érhet el, mint szavakkal, vagy a könyv azonnali ajánlásával. Hogy mikor mit lehet eredményesen alkalmazni, az az a többlet, amit a könyvtárosnak önmagától kell felmérnie.

Nem volna teljes ez az írás, ha nem mondanám el, hogy a munkámban nagyon sokszor a *könyvtáram légköre* segített hozzá az emberek megismeréséhez. A zöld növényekkel tele sarok, a kényelmes ülőhelyek, a népművészeti terítők, a cseréphamutál, a halkan szóló zene — tehát a környezet maga — készítette szólásra az olvasót. S ha egyszer elkezdett beszélni, akkor már csak figyelni kellett türelmesen, és egy-egy szóval, mosollyal biztatni: tovább... Az így megismert emberrel kötött baráti kapcsolatot tartóssá, szilárdá válik és kiállja az idő, a fáradság, sőt még a más munkahelyre való távozás okozta ellenhatások próbáit is. És végül az olvasó szinte észre sem veszi, hogy maga a *könyvtár, a könyvek sokasága vált a barátjává*.

Pályafutásom során tapasztalhattam, hogy benyújthatom ugyan igényemet korszerű könyvtár építésére, berendezésére (és ezért harcolnom is kell), de közben a *megelevő lehetőségeket sem szabad elszalasztanom*.

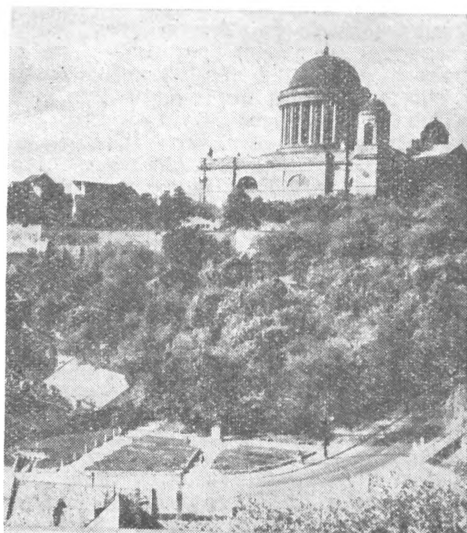
Azt tapasztaltam, hogy amikor következetesen ragaszkodtam elképzeléseimhez, de közben megtettem mindent, hogy az adott körülmények között is szülesse- nek eredmények, akkor előbb vagy utóbb belátták kérésem jogosságát. Idő- lőzben persze érik az embert jogos és jogtalan sérelmek is; *van amikor mindent újra kell kezdenünk*, bár úgy ére- zük, hogy nem érdemes... Nálam is volt ilyen. Aztán arra gondoltam (mi- ilyen könnyű így leírni!), hogy évszázadok során mennyi önfejelem, türelem, bátorság és szüntelen továbbképzés kel- lett ahhoz, hogy új utakat keressen az ember. Ma még inkább így van. És még egy: az időnként elénk dobott, megál- lása készítő sorompóknál feltétlenül el kell gondolkodnunk azon, hogy vajon a sok betű között nem felejtettük-e el a *legfontosabbat: az embert?*

Póka György ex librise

P. Tóth Béláné

Az ezeresztendő Esztergom

A magyar államalapítástól a tatárjárásig, mintegy kétszázötven éven át Esztergom volt Magyarország fővárosa. A múlt örökségét őrző Esztergomot nemcsak ó- és középkori múltjának történeti emlékei, hanem műemlékei, múzeális, könyvtári, levéltári gyűjteményei és az ország legtekintélyesebb vidéki múzeuma, a Keresztény Múzeum műemléki várossá avatják.

Az elmúlt századok

Esztergom környéke, a Duna bal partjával együtt már a honfoglalás idején magyar telepekkel népesült be, de a város nem a honfoglalással egyidőben, hanem csak jó fél századdal később vált az ország központjává. A hagyomány szerint a Várhegy Szent István szülőhelye, tehát fejedelmi szálláshelynek kellett lennie. A XI. században Esztergom érsekei a Várhegyen építették fel az érsek lakóhelyét, éppúgy mint a Szent Adalbertről elnevezett főszékesegyházat.

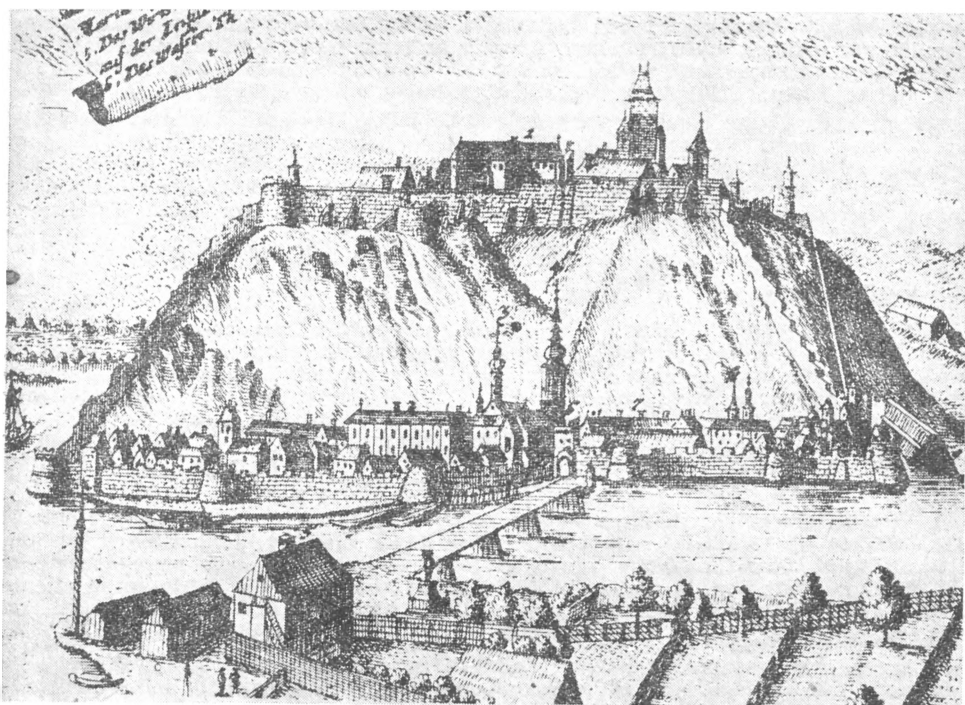
A XI. században Esztergom nemcsak az egyház, hanem az államigazgatás főhelyévé is vált. Az esztergomi érsekség megalapításával a város lett a korai magyar kereszténység központja. A felnégyelt Koppány tetemét ugyanekkor szegezték a város kapujára, amikor fenn a Várhegyen megkezdték a Szent Adalbert bazilika építését. Anyagi kultúrája, virágzó kereskedelme már ekkor a magyar műveltség messze sugárzó központjává tette Esztergomot. Építészetete a román kori Magyarország építőművészetére gyakorolt nagy hatást. Az Anonymus-gesta mellett Perugiai Bernátnak, Imre király nevelőjének máig Esztergomban őrzött kódexe a XII. század végi esztergomi kódexíró műhelyére mutat, s egyben azt is igazolja, hogy az esztergomi főszékesegyházi könyvtár Magyarország legrégebb, folyamatosan továbbfejlesztett könyvtári intézménye. Műiparunk kezdetiben jelentős szerepe volt Esztergom Árpád-kori pénzverőinek, éremvésőinek, ötvöseinek.

Barbarossa Frigyes császár esztergomi fogadtalását nemcsak krónikások énekeltek meg, hanem VI. Henrik is megfestette még palermói palotájában, az atyja életéről szóló freskók legnevezetesebb jelenetei között.

Az esztergomi ferences kolostorhoz fűződik Temesvári Pelbártnak, majd Laskai Osvátnak hosszas tanítói tevékenysége, s innen szólítja II. Lajos király küldötté, Szerémi György királyi káplán, Mohács előtt, Kalocsa érseki székére a zárda virágos kertjében kapálgató Tomori Pált. Bél Mátyás 1790 körül jegyzi föl a rommá lett ferences kolostor maradványairól, hogy falai nagyobbak, mint az azokra akkoriban ráépülő plébánia templom falai. IV. Bélának, aki a tatárjárás után esztergomi várát az érseknek átadta, itteni sírját állítólag a XVIII. században megtalálták, de hollétét azután újra elfeledték.

Az egyetlen magyar alapítású rendnek, a pálosok rendjének eredete is Esztergomhoz fűződik. Az esztergomi Eusebius kanonok a Pilis barlangjába vonulva gyűjti össze remetetársait. Az Eusebius alapította pilisszentkeresztzi zárda a török korban vált néptelenné.

Róbert Károly politikájával kapcsolatban Telegdi Csanád érsek helyreállítja az esztergomi várát, s újra építi a romladozó főtemplomot. Hunyadi János, majd Hunyadi László halála után V. László Esztergom várában veti fogságba Vitéz János nagyváradi püspököt, a Hunyadi-párt fejét. Vitéz utóbb mint Esztergom érseke tér vissza fogsága egykori színhelyére. Vitéz, csakúgy mint elődje, Széchy Dénes, az itáliai kora reneszánsz neveltje. Humanista körükből emelkedett ki Garázda Péter és Vitéz unokaöccse, Janus Pannonius. Vitéz Jánosnak a Corvina könyvtárral vete-

Esztergom a XVI. század végén

kedő esztergomi bibliotékája volt, levelezése és a pozsonyi egyetemnek saját költéségén való megalapítása éppoly híressé tették személyét, mint esztergomi építkezései.

Esztergom a Mátyás halálát követő évtizedekben gazdagabb és fényesebb, mint a budai udvar. Budán már tékozzolják a Corvinákat, amikor Vitéz János hagyatékát Bakócz Tamás még pompás kódexekkel gazdagítja. A kor építészetéről a Bakócz-kápolna tanúskodik.

A mohácsi csata után az érsekség már 1530-ban Ferdinánd védelme alá adja a várat, és a káptalannal, a kincstárral, a könyvtárral, a levéltárral együtt a Felvidékre menekül. Esztergom akkori módszeres kiürítésének köszönhetjük azt, hogy e gyűjtemények megőrizhették középkori műveltségünk egyedülálló remekait, míg Budán a királyi kancellária, a könyvtár és a kincstár jó része teljesen tönkrement.

Az 1543. évi eléstét követően Esztergom — az 1595—1606 közötti évek kivételével — 140 éven át török végvár. A török hódoltság során Esztergom vidékének virágzó Árpád-kori kultúrája és magyar lakossága szinte teljesen elpusztult.

1594 tavaszán a későbbi II. Mátyás király alatt egyesült császári keresztény seregek Esztergom ostromához fognak. Balassi Bálint, a magyar végvári világ reneszánsz költője és katonája életét áldozta Esztergom — sajnos csak tíz évig tartó — fölszabadulásáért. Az ostromló seregben Balassi Bálint mellett nemcsak Rimay Jánost találjuk és Magyar Istvánt, a prédikátort, hanem Claudio Monteverdit, az olasz muzsika megújítóját is, mint Mátyás főherceg udvari karmesterét. Az Esztergom környéki fölszabadító harcokban hadmérnökként részt vesz Descartes, a nagy francia filozófus is. Az 1863-as felszabadítást követően alig 400 lakos élt Esztergomban.

A kuruc időkben a város jobbagy eredetű magyar polgársága, Bottyán Jánossal együtt a szabadságharc mellé áll, és ennek visszahatásaként indul meg a bukás után az erőteljes német betelepítés. A szatmári béke után a császári kormány Esztergomban hatvankilenc kuruc család vagyonát kobozta el, és juttatta labanc kézre, köztük a Bottyán-házat, a mai Tanácsház épületét.

Esztergom újkori kialakításában nagy hátrányt jelentett, hogy a vár és város egyetlen országos hatalmassága, az érsekség és a káptalan nem a török kiűzése után, hanem csak jóval később tért vissza. Amíg más egyházmegyékben, például Egerben, a püspökség a török eltávozása után nyomban elfoglalta székhelyét és azt az

ország legszebb barokk városává építette ki, addig Esztergomban a visszatelepüléshez 140 esztendőnek kellett eltelnie. A rendi országgyűlések ismételt sürgetését csak I. Ferenc parancsa váltotta valóra. Az érsekség és a káptalan 1820-ban Nagyszombatból, illetve Pozsonyból költözött vissza az 1530-ban elhagyott városba.

Esztergom városképeinek barokk és rokokó jellege így csak a szerény gazdasági erejű városi polgárságnak és a helyi város lakó nemességnek köszönhető. A nagy egyházi építkezések pedig már a XIX. századi magyar klasszicizmus jegyében jöttek létre. A tervezett Bazilika felszenteléséhez 1823-ban Beethoven felajánlotta Missa Solemnisét, de a felszentelésre csak 1856-ban került sor Liszt Esztergomi miséjével.

A város hangulata

Az ozmán hódító egyedül a csodálatos, reneszánsz Bakócz-kápolnát kímélte meg. A Bazilikát a régi Árpád-kori, töröktől elpusztított templom helyén alapozták, majd négy hercegprimás alatt épült föl Hild tervei szerint. Rudnay kezdte, Kopácsy folytatta, Szcitovszky szentelte föl és Simor fejeztette be. Akkor, a felszenteléskor itt járt I. Ferenc József, a „császár”, akinek a megjelent országnagyok Szcitovszky János hercegprimás vezetésével föliratot nyújtottak át, melyben az eltiprott magyar alkotmány visszaállítását kérték. Ferenc József részt vett az ünnepségen, s aztán elutazott anélkül, hogy a kérést teljesítette volna.

Az ódon érseki városban ma is él a múlt, és a századok visszajárnak. A palotát III. Béla francia építészei építették és Vitéz János olasz festői díszítették később. Itt volt Vitéz János könyvtára is egykor, melyről Babits oly szép esszépárbeszédet írt. A török alatt ezek a román stílus királyi termek börtönök lettek, majd ellepte őket a föld, s kihajtott fölöttük a gyom. Szinte összeszorítja a szemlélő szívét, mi mindent temetett itt el a török pusztítás.

Az egykori jezsuita rendházból alakított primási palotában van a Keresztény Múzeum, a leggazdagabb vidéki múzeum, amelynek képeit és falait most több milliós költséggel restaurálták. A budapesti Szépművészeti Múzeum mellett az egyetlen hazánkban, amelynek festményeit az európai művészettörténeti irodalom is ismeri. Korai magyar és olasz festményekben, gobelinekben és delfti fayence-okban különösen gazdag. Kiemelkedő darabjai vannak még a korai németalföldi festők műveiből és igen értékes a korai német festményanyaga is.

Mint primási képtárat Simor János primás alapította és 1878-ban adta át a nyilvánosságnak. Simor 1878-ban Rómában megvette az egész Bartinelli-gyűjteményt, mely XIV—XVII. századi olasz mesterek műveit foglalta magába. Az esztergomi múzeum később az Ipolyi és San Marco gyűjteményekkel gazdagodott. Ipolyi Arnold, a magyar művészettörténet egyik megalapítója, besztercebányai, majd nagyváradi püspök volt, hagyatéka szerencsésen egészíti ki Simor primás gyűjteményét, elsősorban a középkori magyar táblaképekkel, a régi olasz, főleg trecento, korai német és XIX. századi magyar festményekkel, régi magyar ötvösművekkel és szőnyegekkel. A San Marco gyűjtemény legnagyobbreszt iparművészeti tárgyakból áll.

A későbbiek folyamán jelentékeny darabokkal gyarapodott a múzeum, köztük számos XV. századi magyar táblaképpel, teljes szárnyasoltárral.

A legtöbb külföldi látogató, aki Esztergomban jár, ezt a múzeumot keresi fel elsősorban, majd a Bazilikában elhelyezett kincstárat, ahol annyi más nagy érték között a Francesco Francia által készített apostoli keresztet és Mátyás király kálváriáját, Follaiuolo ötvösremekét őrzik. Nemhiába nevezte Babits Mihály Esztergomot a magyarság Firenzejének, az arányok megtartásával nem méltatlan jelzőt használt. Vallombrosoja is van a városnak: a Búbánat Völgye.

Tulajdonképpen két Esztergom van. Az egyik, amelyiket szinte Wells időgépére ülve, elmúlt századokba visszatérve kell megkeresni. Ez a nagyobb, az értékesebb. Itt élnek a holtak. De van egy másik is, az élőké, serényen munkálkodó virágzó mezőgazdaságával és nagy gyáraival. A város legfontosabb gyarai: a Labor Műszeripari Műveknek három gyára közül kettő Esztergomban van; továbbá a Szerszám-gépipari Művek esztergomi marógépgyára, a Látszerészeti Eszközök Gyára és az Elektronikus Mérőkészülékek Gyára. Ezek szerény kezdetekből az elmúlt évtizedekben fejlődtek ki fontos, nagy kapacitású üzemekké. Az úgynevezett Kerektemplom mögött, melyet Rudnay primás valamikor a Bazilika modelljének emelt és amelyet Kazinczy Ferenc megcsodált, esténként gyárkapuk nyílnak: a munkások ezrei özönlenek ki rajtuk, új színt, tartalmat, lendületet adva az ősi kövek városának.

Írók Esztergomban

Esztergom a XVIII. században iskolavárossá vált. A Kis-Duna-part egyik házában írta meg Katona István a *Historica critica* köteteinek jórészét 1784—1790 között. Utóbb íróink és tudósaink közül Esztergom iskoláiban tanult s részben tanított Szeder Fábrián, Czuczor Gergely, Ipolyi Arnold, Knauz Nándor, Fraknoi Vilmos, Pór Antal, Forster Gyula, Némethy Lajos.

Esztergom indította életútjára Révész Bélát, Ady életíróját, Kárpáti Aurélt, Sebők Zsigmondot, a gyerekek kedvelt Mackójának íróját és Bányai Kornélt. MórícZ Zsigmondot családi szálak is fűzték Esztergomhoz. Mint fiatal író, ő írta meg 1907-ben az Esztergom vármegyei monográfiának a megye népét s a város újkori történetét ismertető fejezetét. A két világháború között Esztergomban az Előhegyen építette fel nyaralóját Babits Mihály. Marcus Aurelius Garam parti Vallomásaitól Babits Mihály esztergomi verseiig, Előhegyi naplójáig, a Jónás könyvéig csaknem kétezret évet fog át a humanista Esztergom művelődéstörténete.

Az Esztergomban keletkezett mintegy 18—20 Babits-vers mind azt az életérzést sugározza, amit a költő így fejezett ki: „Sötét kor ez barátaim! Szörnyű rabságból ébredünk és áttalunk a szabadságért küzdeni.” (Szent király városa)

A ház, rövid karácsonyi intermezzót kivéve, telente lakatlan volt, és amikor tavasszal a költő kitérte ajtaját, az első vendég, aki megelőzi, akit maga előtt bocsát be, a fénypalástú Nap. Nyájas magasságban csüng a dombtetőn a ház, de mint „Holt próféta a hegyen”, mordan ül benne az új Jeremiás. A posta hozza a leveleit: menyinyi rossz madár. Be jó, hogy csőrük csapása már egy csöppet se fáj. Azazhogy nagyon is fáj...

Rest galambok tanítják a költőt a béke és a restség nagy titkára. „Mit ér a sok tett és törtetés? Vér lesz abból, szenny és szenvedés...” Így tündöklik, de aztán mégis izgalom fogja el: nem, nem menni. cselekedni kell! Harcot a harc ellen és a tett gyilkos lelkét tettel ölni meg. Így alakul át esztétikai humanizmusa harcos humanizmussá.

A vihar, a háború vihará majdnem teljesen letörölte az Előhegyen a kicsi házat, mely azóta megújodott, Babits Mihály Múzeum lett, de régi lakójára már hasztalan vár. Babits Mihály 1941 nyarán örökre eltávozott onnan abba a tartományba, ahonnan nem tér meg az utazó.

Katona Jenő

IRODALOM

Gerevich Tibor: Magyarország románkori emlékei. 1938. Egyetemi Nyomda

Genthon István: Esztergom műemlékei I. 1948. Egyetemi Nyomda.

Lepold Antal: Szent István király szülőhelye. Szent István emlékkönyv. 1938. Szent István Társulat

Balogh Jolán: Az esztergomi Bakócz-kápolna. 1955. Képzőművészeti

Pálinkás László: Esztergom XVIII. századi művészeti emlékei. 1937. (A szerző kiadása)

Edvi Illés Gyula: Az esztergomi főszékesegyház. 1929.

Dercsényi Dezső — Zolnay László: Esztergom. 1956. Képzőművészeti

Wojciech Jakubowskinak, a kiváló lengyel rézmetszőnek, az ex libris művészet sok nemzetközi kiállításon díjazott és kitüntetett alkotójának munkáiból kiállítást rendezett az Egri Megyei Könyvtár. Az itt közölt ex libris az ízléses meghívóról való, amely bemutatja a művészt (magyar és angol nyelven), és közli Andrzej Ryszkiewicz esztétikai méltatását.

A magunk emberségért

Beszélgetés Ratkó Józseffel

Ratkó József a felelősségteljes, fontos szavú, elkötelezett költők közé tartozik, nemzedékében élen jár azok között, akik költészetünknek ezt a sok százados örökségét átveszik az elődöktől. A népi és egyéni sors megpróbáltatásait a maga gyötrelmeiben élte át: sokgyermekes, nagyon szegény család fiaként került állami gondozásba; az ötvenes évek elején, példaképét, József Attilát ebben is követve, támadt súlyos nézeteltérése a szegedi egyetemmel, amely tanulmányainak egy időre szóló megszakítását is magával hozta; volt munkás, intézeti nevelő, lett könyvtáros utóbb; és maradt közben, s változatlanul örök ifjú „garabonciás”, lobogó indulatú, türelmetlen hevületű, népéért perlő, haragos költő, akinek szavára oda kell figyelni, s aki ha szól, ezt sohasem önmagáért teszi, nem azért, hogy saját bánatát s örömét eldalolja.

— Három verseskötve jelent meg. A kritikusok szerint József Attila a mestere. Érezhetően a magyar költészet többi nagy alkotójától is tanult. Mi az igazság?

— *Elődöm és mesterem, apám József Attila, akit a még hívő gyermek konokságával és hitével szeretnék feltámasztani magamban. Költői létem tőle ered, miként a testi apámtól s édesanyámtól. Gyökerem, ha van, belé kapaszkodik, őt markolja erővel, hogy dolgom közül ki ne szaladjon, mint édesanyám a fegyvergyárba s onnan a halál műhelyébe, ahol immár nem ő dolgozik, hanem az ő szerveit szedi szét a férgek és növények éjjel-nappal működő gépezete. Ő, aki beleépült már az időbe, felel a kiáltozónak, mint kicsi fiának Kőmives Kelemenné. De nem ő az egyedüli Felelő. Ha van hited kérdezni, kiáltani, sokan fölfelelnek a romló kövek közül — Balassi éppúgy, mint Ady. S nemcsak a költők. De Móricz és Kemény Zsigmond is, és a parasztok, a mesteremberek is.*

— Mai lírikusaink közül kiket tart példának, és milyen szellemi, művészi rokonságot érez velük?

— *Ilyés Gyulát, Nagy Lászlót, Juhász Ferencet. Szeretem Weöres Sándor műveit is. Az ő költészete szépséggel és emberséggel teljes költészet, formai összegzője a hét-nyolc évszázados magyar költészetnek, s ezzel egyben előkészítője is a bartóki szintézis irodalmi megvalósításának, amit véleményem szerint Juhász Ferenc és Nagy László végeztek el. A rokonság, ha egyáltalán szabad hivatkoznom rá, nem a stílus-azonosságból következik elsősorban, hanem az eszmék azonosságából s ebből származóan a tennivalók azonosságából és vállalásából.*

— Kiknek és miért ír?

— *Irok, mert erre kényszerülök. Irok, mert szabad akarok lenni.*

— Milyen a közérzete?

— *Nem jó. Azt vártam, amit József Attila is, hogy majd „finomul a kin”. Finomult is. De én, az ember, mintha gyorsabban finomodtam volna. „Karóba nem húznak ma már”, de két és félmillió gyerekként, a Magyarországon lakó magyarság egynegyedét tizenöt év alatt elkapartuk, elégettük, mint Dózsát, és szemébe kerültek, mint a kacatok, mint a democskolt kenyérkedarabok. Épül a szocializmus, de a gyárakkal és az iskolákkal párhuzamosan megépül-e a lélek, megőrzi-e legalább mai épségét, nem fertőzik-e el ostoba szóval?*

— A fővárosban született, régóta falun él. Mi az oka ennek? Miért vállalta ezt az életformát?

— *Falun élnem előny és munkából adódó kötelességem. Minden jó, amit gyerekkoromtól örök, faluról való. S ebből származik az a szeretet, ami a faluhoz fűz máig, s el nem enged. Előny azért, mert föld- és valóságközelben élhetek, búvási lehetőség nélkül, fegyelemre és munkára szorítva. Kötelességem azért, mert én hitelben nőttem fel, elsősorban falusi szegények kenyerén, s törlesztenem kell. S arról is szó van, hogy épp a jövő érdekében föl kell mérni, meg kell vizsgálni elfogulatlanul a kívülálló, a más osztálybeli higgadságával a parasztság múltbéli és mai*

szerepének lényegét, következtetni jövőjére, jövőendő tennivalóira. S ehhez nekem, aki születésem, osztályhelyzetem szerint városi vagyok, falun kell élnem.

— Az éرتeljes iparosítás miatt egyre csökken a parasztság létszáma. Miért érdeklí kiváltképpen a parasztság?

— A parasztság történelmi kategória, annak is szüntelenül változó tartalmú. Engem az érdekel, ami a parasztságban állandó és közös más osztályokkal: az ember, a magyar.

— Mit jelent ma: „ember és magyar”?

— Ember és magyar egyet jelent. Mint ahogy egyet jelent ember és francia, ember és román, és így tovább. Ha arról gondolkozom, hogyan lehetnék szabadabb és hasznosabb ember, akkor arról gondolkozom, hogyan lehetnék szabadabb és hasznosabb magyar. Furcsállom, hogy nálunk gyanakvással fogadják, ha a költő a magyarságról beszél. Kiknek az előítéletei vagy szorongásai hívják elő ezt a gyanakvást? „Kit magyarrá tett értelem, Parancs, sors, szándék, alkalom” — annak a magyarság természetes állapot, bárhol él. Az általános emberinek egyik, a magyarok számára egyetlen kifejeződése, megfogalmazódása. Bartókra hivatkozom, akit Lendvai Ernő zseniális könyveiből értettem meg igazán. Bartók éppen azért óriás, mert a magyar nép-(paraszt)-zenében föllelhetette és zenéjében fölmutatta azt, ami közös a magyarságban nemcsak a többi néppel, hanem az egész élő világgal.

— Költészetében is állandóan jelen van a falusi élet élménye. Nagykállóban lakik, dolgozik. Mikor vált tudatos vállalásává a Nyírség?

— Csak annyira vagyok idevalósi, ahogy az akácfa vagy a kő. Kívághatóan, elhajíthatóan. Nem a Nyírséget vállaltam én, nem a különbséget, hanem a hasonlót. Mindenkinek keresnie kell egy fix pontot a világban, amelyen lábát megvetve kimozdíthatja, elmozdíthatja helyéről az embert. Ennyit, s nem többet jelentett, jelent számomra ez a vidék. A szegények rengéseit, a gondok epicentrumát innen is be lehet mérni.

— Ma sok szó esik a közösségek szerepéről, a közösségben élő ember, férfi, nő kötelességéről? Hogyan vélekedik erről?

— Bármilyen közösségben éljen is az ember, írott és íratlan törvényekben meghatározott jogai és kötelességei vannak. Ilyen kutyakötelesség nálunk a munka, akit kibújik alóla, büntetik, a közösség, a társadalom érdekében. És ilyen kötelesség a közösséggel szemben a szülés is. Aki ez alól kibújik, válhat pillanatnyilag szabaddá, szabadabbá, de hosszú távon veszélyeztetni önmaga és a közösség sorsát is. A mi nyugdíjunktat gyermekeinknek kell megtermelniök, az ölebek, az ondolált szörű szobakutyák nem foghatók munkára. A nők szabadsága sem egyéb a felismert szükségszerűség irányába ható cselekvésnél. Egy közösség, egy nemzet életerejének, fenntartó erejének rombolása a tömeges kaparásokkal szocialista társadalomban nem szükségszerű.

— Az elmúlt két évben írott verseiben sokat foglalkozik a halottakkal. Mi az oka ennek?

— Igen, sokat írok a halottakról. Negyedik kötetem, a Törvénytelen halottaim is róluk és talán a szerelemről szól majd. Nem a halál izgat, gyűlölöm, és félek tőle — azokról beszélek én, akiket háborúra ítélték és rákra ítélték, infarktusra és tüdővészre ítélték, a korahalottakról, a zabi-halottakról, törvénytelen halottainkról akarok én beszélni, katonákról és parasztokról, a földbe és égbe temetettekről, s azért róluk, mert rosszul bánunk azzal az örökséggel, amit ránk hagytak. Történelmünk legmeggrázóbb tanulsága, tanítása: Mindenütt lehet élni. Mindenütt kell élni. El kell foglalni, meg kell hódítani ezt a hazát, magunkévá kell laknunk ezt a hazát, meg-lakni minden talpalatnyi helyét, s művelni azzal is, hogy belehalunk.

— Munkaköre: járási könyvtárigazgató. Könyvet ad, olvasóvá nevel. Véleménye szerint a művészet, a könyv szerepe változott-e? Mi a helyzet az otthon adó megyében?

— Véleményem szerint a könyv szerepe semmit sem változott a könyvnyomtatás fölatalálása óta, mindössze annyi történt, hogy a könyv kommunizálódott, közösségibb lett. Feladata ugyanaz, mint kezdettől: hordozni, felmutatni azokat az emberi normákat, törvényeket, amelyekről a tudomány, a politika nem tudott vagy nem akart beszélni. S ezért nagyobb az írástudó, de a kiadó felelőssége is. A mi megyénkben nagyon nagy a szomjúság az emberi szóra. S noha könyvtáraink, kultúrházaink anyagi feltételei rosszak, sokan és szívesen olvasnak. Annyi szellemi éhséget sehoh nem tapasztaltam, mint Szabolcsban. Országos statisztikák szerint ez a megye élen jár a könyvkölcsönzésben. Azt hiszem, ez ennek a „leg”-megyének legszimpatikusabb vonása.

— Mind több művész — különösen a fiatalok közül — vesz részt a közművelődésben, közéletben. Új kezdeményük az olvasótábor. Ennek a munkának is részese. Mi a véleménye erről?

— Az író közéleti szerepléséhez, tevékenységéhez a jogot nem íróságából, hanem állampolgári mivoltából nyeri. S ezért efféle tevékenységét, még ha irodalomcentrikus is, e szemszögből kell mérni, vizsgálni. A fiatal írók olvasótábori munkáját fontosnak tartom. Nagy hiányt pótolnak a módszeres olvasásra, gondolkodásra neveléssel. Ebben az évben Szabolcsban is szerveztünk két olvasótáborot. Kállósemlében a tanyasi gyerekek, Tiszadobon az állami gondozottak számára.

— Többször emlegette József Attilát, most hadd kérdezzem vele: még ma is „fegyvert kellene veretni az arany öntudatból”? Kik ellen?

— Magunk ellen, a bennünk megszorult embertelenség ellen, a magunk emberségéért.

Varga Csaba

M Ű V E I

Félelem nélkül. 1968. Magvető (Új termés)
Fegyvertelenül. 1968. Magvető
Egy kenyéren. 1970. Magvető

Erdélyi János könyvművész-tipográfus kiállítása Miskolcon

„A jó könyvet örömmel veszi kézbe az ember, a szép könyvet féltő csodálattal, mert a tartalom szépsége a forma szépségében, a nyomdai-tervező-grafikus-i tevékenységben a legmagasabb fokon tükröződik” — olvassuk a vendégkönyvben Erdélyi János könyvművész-tipográfus kiállításán, a Miskolci Városi Könyvtár József Attila Könyvtárában.

A városi könyvtárhálózat művészi fogékonyságú, ambiciózus vezetője, Győri Erzsébet munkatársaival együtt nem csupán a tudás terjesztésére törekszik,

hanem a Miskolci művésztelep alkotói-val összefogva nagyszabású izlésnemesítő munkába is kezdett. A modern kiállítási teremben gyorsan változó program szerint a könyvvel kapcsolatban álló művészek, műfajok kiállításait rendezik meg. Úttörő kezdeményezésük a vendégkönyv bejegyzései szerint nem marad hatástalan az olvasókra, munkájuk nyomán a könyvtár jelentékeny kulturális központtá válik. Érdemes céltudatos törekvéseiket a bemutatott kiállítások magas színvonalú művészplakátjain át követni: 1971. november 5. Reich Károly, 1971. december 12. Irodalmi Arcképcsarnok, 1972. február 18. Würtz Ádám, 1972. március 31. Kass János, 1972. május 25. Mai Magyar Rajzművészet, 1972. október 10. Csohány Kálmán, 1973. március 2. Ex libris. A rangos bemutatók sora egy modern galériának is dicséretére válnék.

A könyvtár a magyar könyvnyomtatás 500. évfordulójának ünnepi eseményeit Erdélyi János könyvművész-tipográfus kiállításával indította meg. A nyomdai művészetünk formai kialakítóinak vezérkarához tartozó, műveinek háttérébe szemérmesen visszahúzó művész ez évben ünnepli 60. születésnapját. A bemutató életének első kiállítása. Nagy adósságból törleszt ez a tárlat. Könyvvel foglalkozó művészeinknek, tipográfusainknak majd félévszázadot kellett várniuk, míg a magyar nyomdászat 500 éves jubileuma megteremtette számukra is a minden művész számára életető kapcsolatot a közönséggel. A magyar könyv művészeti forradalma ugyan már az 50-es évek végén megalkotta a kor színvonalán álló, 'külföldön is elis-

mert szép magyar könyvet, de formálónak — még várniuk kellett a felfedezésre.

Kik e késő utódai a középkori kódexmásoló barátoknak? Magas kultúrájú, korszerű művészek. Közös bennük fiatalságuk élményvilága, mindannyian a küszködő szegénység mélyvilágából emelkedtek fel, a szedőgép mellől jöttek, a nyomdagépek zakatolása ivódott sejtjeik mélyébe mindazokkal a kézműves kismesteri munkafolyamatokkal együtt, melyeknek művészi tökélye évszázadok hagyományait közvetítette számukra. A szakma szeretete, a „céhes remek” mûgondja emelte őket az átlag fölé, mint Kner Imrét is, tette őket művésszé és közösségi emberré a két háború közötti időszak embertelen küzdelmeinek, hányódásainak közepette.

Erdélyi János is józsefatillai mélységekből érkezett. A sokgyermekes család fiának — akit szerencséjére a nagy hírű Egyetemi Nyomdába vettek fel kifutónak, majd nyomdászinasnak — a könyvek világa az elérhetetlen szépség, bölcsesség és szerencse bűvös szelencéje volt. Vasszorgalommal, megfeszített akarral tanult, figyelt, képezte magát. Felszabadulása után az Egyetemi Nyomda, majd Bíró Miklós nyomdájának szedője, később művezetője lett. 1943-tól a felszabadulásig a Terézvárosi Nyomdában dolgozott. A felszabadulást követő politikai-társadalmi változások során a Zrínyi Nyomdába került, ahol nagy szakmai tapasztalatai és kitűnő szervezőképessége folytán gyorsan emelkedett. Előbb művezető, majd a gyártáselőkészítő osztály vezetője, 1957-ben főmérnök, 1972 áprilisában a nyomda vezérigazgatóhelyettese lett. Igényes munkája a Zrínyi Nyomda nagyüzemének fejlődésében az egész üzemre rányomta bélyegét.

A szakmai előrelépés egyben a szélesebb körű tervezési és kivitelezési lehetőségeket is meghozta számára. A két háború között a kis nyomdáknak az ún. apró tipográfiai feladatok (levélpapír, cégkártya, embléma, üdvözlő kártya, reklámlap) szűkre szabott határai ugyan csak próbára tették a tipográfusi fantáziát, ha igényesebb megoldásokra tört. Erdélyi János fantáziája itt szokta meg a korlátok szabályozó erejét, itt ismerte meg az anyag, a funkció át nem hágható törvényeit. Itt alakult ki gazdag variációs képessége.

A különféle nyomdai pályázatokon egyre nagyobb igényű pályamunkákban remekelt, míg Bíró Miklós nyomdájában könyvtervezésre is alkalma nyílt. Munkássága ma már sok száz könyvre és borítóra terjed, a nyomdai művek széles skálájának avatott művésze a folyóirat-

tól és katalógustól kezdve a könyvön át szívének melengedett kedvenceiig, az új reneszánszukat élő „mini”-könyvekig, melyeknek virtuóza. Megbízásai főleg a politikai és az ismeretterjesztő művekre szólnak, munkái között ezért kevés a szépirodalmi jellegű. Munkásságában a legnagyobb szerepet a csupán tipográfiai eszközöket alkalmazó megoldások játsszák, szabadabb kompozíciókra képzőművészeti katalógusaiban volt módja, melyekben sajátos, modern hangvételű stílust alakított ki.

Eszköztára kevéssel mond sokat. Szín-harmóniái általában visszafogottak. A sok apró tipográfiai feladat a kötöttségek művészevé tette. Munkásságában sehol sem találunk látványos lázadást sem a formátum, sem a használt betűtípusok területén, sem a gyakran alkalmazott képzőművészeti vagy más, tartalomra utaló elem montázként applikált felhasználásában, de a korszerű kifejezési eszközöket munkáiban előszeretettel alkalmazza. Már pályakezdése elején elhatározó befolyást gyakorolt felfogására az ún. Bauhaus tipográfia. Ehhez az irányzathoz az ötvenes évek végén újra visszatért. Minden stílustörekvésre érzékenyen reagál, s ami belőlük hajlamaival összezseng, művészetébe olvasztja. Így a neo-avantgarde, a szecesszió szín- és formatörekvései saját tapasztalatain átszűrve, a hazai hagyományokkal gazdagodva jelennek meg művein hol a betűk rajzában, kompozíciójában, hol a formátumban, hol a színelhelyezésben, a belső tipográfiában,

vagy a tartalomra utaló grafikai elemekben. Borítóin és kötéstervein mindig találunk egy fix pontot, egy tartalomra utaló, figyelemfelhívó ötletet, mely megindítja az emlékezetben az asszociációk sorát. Ez lehet a szerző nevének színnel vagy méretben megkülönböztetett kiemelése (Plehanov válogatott filozófiai írásai), vagy a tartalmat jelképező, de művészileg átalakított szimbólum, mint az ötágú csillag a Kommunista és Munkáspártok Nemzetközi Tanácskozása című könyv címlapján vagy egy aszimmetrikusan elhelyezett kristályszerkezet, mint Lakatos B.: Bevezetés a komplex vegyületek kristálytér és ligandumtér elméletébe c. művének borítóján, vagy raszterpontokra bontott képzőművészeti ábrázolás, mint Ady: Költészet és forradalom c. művének borítóján, esetleg Vasarely négysszögei és körei, mint azt

Fehér Lajos Agrár- és szövetkezeti politikánk időszzerű kérdései, vagy a Cikkgyűjtemény a fiatalok bűnözéséről c. művek burkolója mutatja. Borítóira általában jellemzőek a nagy grádusú címsorok aszimmetrikus elhelyezésben, a rajzolt betűk és betűkompozíciók gyakori használata. Színmegválasztásában általában a tört harmóniák kedvelője, az ötvenes évek végétől kezdve ezeket a feketével állítja kontrasztba — frappáns, figyelemfelhívó hatást kelte.

Az utolsó években stílusa kiteljesedett, nagyléptékűvé vált. Sikereit a nemzetközi könyvművészeti pályázatokon elért kitüntetései is jelzik. Erdélyi János művészete ma a modern irányzatok és a hazai hagyomány sajátos, megkapó szintézise.

P. Brestyánszky Ilona

Navigare necesse est

Bognár Sándor a falu legvégén lakik. Az ő háza után már a szántók következnek, s mögöttük, ahol szőlők kaptatnak föl az enyhén hajló dombra, a Bakony. Nagyvelegen, a Perczel Mór utca utolsó házánál véget ér az út: az erre járónak vissza kell fordulnia.

A könyvtár a régi kastélyban, néhány kanyargós utcával arrébb, talán egy kilométerre van innen. Ha nem siet az ember, fiatalos lábbal is negyedóra a járás. Nem sokkal több kell ehhez Sanyi bácsinak, aki az elmúlt tizenkét esztendő alatt ki tudja, hányszor megtette ezt az utat, hetenként legalább háromszor, s volt, hogy naponta kétszer. Ha nem is épp kölcsönzési napon, de nagyon kellett a könyv. Ha este volt, ha reggel. Amikor csak hívták. Nem panaszkodott, szívesen ment, maga szoktatta rá az olvasni szeretőket. Arra is, hogy kicsiben házhoz szállította a könyvtárt: néhány kötetet azoknak, akik csak így juthattak hozzá, a mozgásképteleneknek.

— Meghalnék, ha nem tehetnék valami hasznosat itt az emberekért — mondta még 1960-ban, amikor hazajött nyugdíjba.

Néhány hónapja már, hogy Bognár Sándornak nincs gondja se a leltárkönyvre, se a különféle nyilvántartásokra; azon a bizonyos három napon már más fogadja a régi olvasókat. Kedd, csütörtök, szombat — azelőtt ezeken a napokon ült a kölcsönzőpulthoz. Most elég, ha lemegy hetenként egyszer vagy

kétszer, amikor ott találja az utódját. Mert a kulcsokat már át kellett adni. Megy mégis, mint aki szívében meg soha nem nyugodhat. Megy új könyvekért, másoknak, magának is. Kezét táská, hatalmas szatyor húzza, könyvekkel megrakottan. Pedig nem könnyen emeli a lábát. Kicsit meggörnyed most is, ahogy lassan fölemelkedik a díkóról.

— Hajós betegség — mondja —, reuma a víztől. A víz idővel az ember csontjáiig hatol. Sanyi bácsi, aki 1916-tól volt uszálykormányos, az idén lesz hetvenhárom éves.

Az ősszel, hogy beállt a lucskos, influenzás idő, kályhacső híján sokáig nem lehetett fűteni a könyvtárban. A gyerekek, emberek meg csak jöttek, majd szinte futottak el a könyvekkel, de neki a statisztikát és a leltározást is meg kellett csinálnia. Nem maradt el egyetlen kölcsönzés és könyvrendelés sem, amíg rá nem tört a láz. Nyomta az ágyat három hónapig, mozdulni is alig tudott. Orvosa megmentette az életnek, de az ő akarása is sokat segített: folytatnia kell, még nem hagyhatja abba.

Amikor meghallottam, nem akartam elhinni: igaz lehet, hogy nem Sanyi bácsi már a falu könyvtárosa? Más sem hitte el, így érzik ezt a nagyvelegiek mind. Odakünn, a rendbe tett kis udvaron az első meleg tavaszi nap hegyezi a gyümölcsfák kedvét.

— Mostanában sokat álmodom — mondja. — Bolyongok szerte idegen ki-

Neményi László felvétele

kötőkben, hajókkal, könyvekkel bibelődöm hosszan. Valahogy nem tudok a végére jutni egyiknek sem. Most már szerencsém, hogy korán világosodik, és a jó melegre, mint a légy, kezdek éledni.

És mosolyog. Szemének fekete tüze, kemény vonásai egy pillanatra eszembe juttatják az idős Kassákat. És értem már, hogy ez az ember, aki Regensburgtól Izmailig, negyvennégy éven át járt-kelt a vízen, miért nem maradhat meg ültőhelyében. Csak a Perczel, a Dózsa és a Táncsics utcában tizenhét családnak viszi ma is a könyveket személyesen, és

legalább hatvan embert segít így rendszeres olvasáshoz vagy nyolc esztendeje. Sérült bányászok, mozgásképtelének, magányos öregek áldják érte.

Lefelé, a könyvtárba menet sorra be-köszön az udvarokba. Az asszony-nép, gyerek tüstént összekaparja a visszavinni valót, amit már elolvasott a család. Hívják be mindenütt, lélegzetvételnél pihenőre. Ha siet, a kerítés fölött veszi át a könyveket, darabonként. Bár tudja, mit hozzon nekik visszafelé, illendősegből mégis megkérdezi. Ahogy közeledik a könyvtárhoz, a táská, a nagy szatyor mind nehezebb. Ugyanezen az úton, meg visszafelé, az új könyvekkel portánként fokozatosan lesz könnyebb és könnyebb.

A faluvégi gyerekek a lakására mennek könyvért.

— Most ezt törvényesítjük — mondja örömmel Sanyi bácsi. — Nyitunk egy fiókot a faluvégen, a Perczel Mór utca 44-ben. Ez lesz a helyisége — mutat a konyhára.

A fia, aki majd motorral, hátizsákban szállítja ide a könyvtárból a frissítést, segít a könyvvállvány elkészítésében. Persze, az anyag kiválogatását nem bízza senki másra, ez az ő dolga Bognár Sándor uszálykormányos könyvtárosé.

És kész az új hajó. Igaz, kisebb, mint az első, az ezt megelőző, de indulni lehet vele. Navigare necesse est. Hajózni „muszáj”!

Bognár Sándor a falu legvégén lakik. Az ő háza után már a szántók következnek, s mögöttük, ahol szőlők kaptatnak föl az enyhén hajló dombra, a Bakony. Nagyvelegen, a Perczel Mór utca utolsó házánál végetér az út: az erre járónak vissza kell fordulnia. Arra, amerre Sanyi bácsi oly gyakran elindul. Az emberek felé.

N e m é n y i L á s z l ó

AZ IRODALMI ÍZLÉS VÁLTOZÁSA A MUNKÁSOK KÖRÉBEN címmel közli a Társadalmi Szemle májusi száma Simon Zoltánnak, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársának tanulmányát, melyben a szerző a harmincas években végzett felmérésekkel veti egybe mai vizsgálatok eredményeit, s ezek alapján szűri le a következtetést; „... az irodalmi ízlés módosulása minimális. Döntően továbbra is a szórakozási igény határozza meg a válogatást, s ezért elsősorban azok a művek népszerűek, amelyek változatos meseszövevéssel, izgalmas cselekménybonyolításukkal megragadják, lebilincselik az olvasó figyelmét, s amelyeknek szerkezete csak kismértékben tér el a köznapi gondolkodás idő—tér szemléletétől.” — „A minőségi változásnál markánsabban jelentkezik a mennyiségi növekedés.” A tanulmányból azt is megtudjuk, hogy az olvasó munkások százalékarányát tekintve előkelő helyezést értünk el: a francia, illetve a nyugatnémet munkások körében 8—10 százalékkal **alacsonyabb az olvasók aránya**, mint a magyar munkásságban. Érdekes megállapítása a tanulmánynak, hogy míg a prózában nincs nagy különbség a munkások és az értelmiségiek olvasmányai között, a líra, mely a mi irodalmunkban oly fontos szerepet tölt be, változatlanul „értelmiségi műfaj” maradt.

Miért volt sikeres a debreceni gyermekrajz kiállítás?

Az irodalmi mű befogadására úgy nevelünk a legeredményesebben, ha az összetett lelki folyamatokat több oldalról próbáljuk megközelíteni. Ez az úgynevezett „bejárató” módszer (vetélkedők, bábozások, irodalmi művel azonos tartalmat kifejező zene hallgatása a gyermekfoglalkozásokon). Az irodalmi mű mélyebb befogadását eredményezheti az is, ha illusztráltatunk a gyermekekkel. Az általános vizuális nevelés következőjében fejlődik a fantázia is, mely minden emberi alkotás kezdete. A vizuális látásmód fejlesztésének tehát igen fontos szerepe van az ember alakításában és olvasóvá nevelésében.

Az író „művészi látomássá” alakítja saját élményeit, tapasztalatait. Az olvasónak elsődleges élményt a mű ad, annak olvasásakor újraalkot, ez viszont csak akkor lesz eredményes, ha az írónak szavakban kifejezett gondolatait reprodukív képzelete útján képes újra élővé tenni. Az ilyenfajta látásérzékelés a már korábban elraktározott emlékképekre, élményekre épül. Ez jellemzi az olvasottakra való későbbi visszaemlékezés folyamatát is. Pszichológiai szempontból tehát nemcsak újraképzelésről, hanem újraalkotásról van szó, így a műalkotás részesévé válik az olvasó.

A rajzzal, festéssel egybekötött gyermekfoglalkozások kiváló lehetőséget nyújtanak arra, hogy a gyermek az irodalmi mű újraalkotásában kétszeresen is részt vegyen, és ennek folyamatában az író szellemiségével érzelmileg is azo-

nosuljon. Ha nevelési szempontból jól megválasztott irodalmi alkotást veszünk a foglalkozás tárgyául, a gyermekek érzelmi és értelmi fejlesztéséhez lényegesen hozzájárulunk.

Mindezeket szem előtt tartottuk, amikor a debreceni Benedek Elek gyermekkönyvtárban „Petőfi gyermekszemmel” címmel egyhónapos programsorozatot állítottunk össze. A rajzoltatáshoz kiválasztott verseket természetesen igyekeztem összhangba hozni az egyes korcsoportoknak az iskolában tanított irodalmi tananyagával. Petőfi-programunk öt rendezvényből állt. Ebből három alkalommal festettek is a gyerekek.

Az első foglalkozás témáját a debreceni Közgazdasági Szakközépiskola irodalmi színpadának „Hajnalban megszólalnak a dobok” című műsora adta, mellyel az együttes a Magyar Rádió által meghirdetett „Szóljatok szép szavak Petőfi Sándorról” című pályázat második helyezését érte el. Az irodalmi műsor Petőfi utolsó napját és halálát drámai kifejező erővel ábrázolta a költő szabadságharcos és forradalmi verseinek felhasználásával.

A következő hét foglalkozásán 7. és 8. osztályos gyerekek készítettek illusztrációkat főként a műsoron látottak és hallottak alapján. A rajzolás megkezdése előtt mindössze tizenöt percet vettem igénybe az irodalmi műsor hangulati és tartalmi felelevenítésére. Az elkészült rajzok és festmények nagyszerűen kifejezték Petőfi verseinek a gyerekekre gyakorolt hatását. A képeken az 1848-as márciusi események és a segesvári csata drámai módon elevenedtek meg. A Nemzeti Dal, A nép nevében, a Föltámadott a tenger című versekről is változatos illusztrációk készültek.

A harmadik foglalkozás a János vitéz témáját jelenítette meg. A résztvevő 5. és 6. osztályos gyerekekkel a János vitéz keletkezésének körülményeit ismerttettem, majd a mű szerkezetét és formai elemeit beszéltük meg. Kacsóh Pongrác János vitéz című daljátékának részleteit hallgatva, megfelelő hangulatban fogtak munkához a gyerekek.

A negyedik foglalkozás anyagát Petőfi Anyám tyúkja című gyermekversekből álló verseskötete képezte. A verseken kívül Bartók és Kodály gyermekdalai is fokozták a 3. és 4. osztályos olvasók hangulatát. A „bejárató” módszer hasznosságát igazolja az a tény, hogy az elhangzott négy versből (Mi kék az ég, Arany Lacinak, Anyám tyúkja, A tintásüveg) a jelenlevőknek hatvanöt szá-

Rudas István felvételei

zaléka az általuk bábokkal is megjelentetett A tintásüveg című verset illusztrálta. Készült jó néhány kifejező kép az ürgeöntésről is. Az utolsó foglalkozást a gyermekrajzokból és a festményekből összeállított kiállítás megnyitása jelentette március 14-én, ezzel ünnepelte a könyvtár 1848 márciusának 125. évfordulóját. A megnyitáson a műveket értékeltük és a kiemelkedő alkotásokért jutalmakat osztottunk szét. Gyerekek, felnőttek és pedagógusok meglepő érdeklődése kísérte a két hétig látható kiállítást. A gyerekek időnként rögtönzött vitában bizonyították be egymásnak a figyelmüket jobban megragadó képek

erényeit és hibáit. Jó meglátásaik voltak. A könyvtárban *nagyobb lett az érdeklődés*, sok gyerekre a kiállítás olyan ösztönzőleg hatott, hogy újabb rajzfoglalkozásokat és kiállítást kértek.

Így próbáltam az Olvasó népért mozgalom megalapítójának mondatát vezérelvként megvalósítani: „Az igazi könyvtár hódít, kifelé fordul a maga munkájával, új olvasó tömegeket szervez és nem elégszik meg egyszerűen az olvasó tömegek számszerű gyarapításával, hanem az ízlés nevelésének is szívvós, állandó munkása.” (Darvas József)

Kilián Istvánné

AZ UNNEPELT címmel igen rangos füzetet bocsátott ki a könyvtárosok közreműködésével a veszprémi Petőfi Színház, Illyés Gyula ugyanezt a címet viselő, Petőfi választási bukásáról szóló drámájának előadása alkalmából. A kiadványt Simon István költő szerkesztette, illusztrációinak egy részét Bartha László rajzolta, a fotókat Szepsi Szűcs Levente készítette. Simon István bevezető sorai után Illyés Gyula mutatja be röviden a dráma „coriolanusi helyzetét”, majd a szabadszállási választás dokumentumai következnek. A továbbiakban Könczöl Imre számol be Petőfi Veszprém megyében tett útjairól, ehhez kapcsolódik a megyében született Petőfi-írók bibliográfiája; végül az utolsó fejezet a költő színészpályájáról nyújt áttekintést.

Könyvtári meghívók — a félévezredes jubileum jegyében

A kisnyomtatvány mint sajátos műfaj éppúgy tükrözi a kor nyomdászatának, mi több: könyvművészetének állapotát, mint az irodalomét a prózában a karcolat vagy a lírában a négy soros és az epigramma. Az idei — az ötszáz éves magyar könyvet ünneplő — könyvhét könyveiről sokat és sok helyen olvashatunk, de nem mehetünk el szó nélkül a meghívók mellett sem, amelyek a rendezvényekre, író—olvasó találkozókra hívják az érdeklődőket, mert parádés kivitelezésük, izléses formájuk, szép illusztrációik valóban méltóak az ünnepi alkalomhoz.

Néhányat azonban különösképpen ki kell emelnünk, mivel a „méltatásra ki-

500 ÉVES A MAGYAR KÖNYV NYOMTATÁS

váltképp részolgálnak helytörténeti utalásaikkal, azzal a jellegzetes helyi többlettel, amely a gazdag áradásban sajátos színezetet ad nekik.

A veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár meghívója nemcsak nagyon szép címlapot visel, s nemcsak bibliográfiáinak élén ábrázol régi nyomdáműhelyt, de válogatást is közöl a Veszprém megyében régen kiadott értékes könyvek jegyzékéből. Ez a felsorolás művelődéstörténeti szempontból is érdekes és értékes.

Hasonlóképpen a Pápai Városi-Járási Könyvtár meghívója is: kitűnően reprodukált illusztrációi a régi város látképeit, az ó- s az új kollégiumot, s a hajdani papirmalmot varázsolják elénk; a szövegben pedig időrendi áttekintést kapunk a pápai nyomdászat történetéről, majd kis bibliográfiát a könyv, a betű s a nyomdászat történetéről szóló könyvekről.

Helyi vonatkozás nélkül, de igen jól sikerült hasonmás-illusztrációkkal utal az évfordulóra ugyancsak a Veszprémi Megyei Könyvtár másik, a TIT-tel és a Petőfi Színházzal közösen kibocsátott meghívója, amelyen Misztótfalusi Kis Miklós Mentségének címlapja, a kolozsvári nyomda első nyomdászjele s egy régi műhely ábrázolása látható.

Az igen színvonalas kiállítású Hajdú-Bihar megyei meghívó most csak az „irodalmunk őrhelyei”-n lezajlott rendezvényekkel emlékeztet helytörténeti vonatkozásokra, mivel ezt a feladatot a 400 éves debreceni könyvről szóló szép kiadvány már ellátta; viszont eredeti ötletről ad hírt: a debreceni „könyvutcaban” két (egy régi, s egy mai) nyomdagép „üzemelt”: ex libriseket nyomott a helyszínen a vásárlók számára. Vonzásukat könnyen elképzelhetjük, mivel az ember — s kivált a könyvbarát — „homo ludens” marad, míg csak él.

A jubileumra Hess András nyomdájának rövid bemutatásával az Egri Megyei Könyvtár meghívója is utal; s megteszi ezt — egy mutatós metszet közlésével a Pest megyei meghívó is.

A többiek beérik az évforduló emlélmájával. Kár. Fél évezred olyan nagy idő — s milyen hányatott, viharos a honi körülmények között! —, hogy méltán büszkék lehetünk rá. A helytörténeti vonatkozások kiemelése pedig nemcsak a múlt örökségének megbecsülését jelenti, hanem azt, amire oly nagyon törekszünk: a vidéki művelődési központok, a provincializmustól mentes helyi öntudat és táji kultúra kibontakoztatását. (B. É.)

A helyismereti irodalom felvirágzása

Az *Orosháza története és néprajza* c. kitűnő mű ismertetésekor (Könyvtáros, 1966. 5.) azt írtuk, hogy „Budapest történetének bibliográfiája mellett a fenti mű tanuskodik a helytörténetírás kezdődő virágkoráról”. Valóban, az Orosházáról írott kétkötetes munka egyrészt jelezte a kibontakozó igényt, másrészt jó példa volt egy település korszerű helytörténeti, néprajzi feldolgozására.

Ha most már a *hetvenes évek elejének* helyismereti irodalmát vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy a nyolc évvel ezelőtti jóslat bevált: virágzó helytörténeti irodalom bontakozott ki napjainkra. Bár mindjárt jeleznünk kell, hogy korántsincs módunkban a teljesség igényével bemutatni ezt az irodalmat. Ugyanis még a helyismereti irodalmat tervszerűen gyűjtő könyvtárak is csak sok nehézség árán tudják megszerezni a kívánt műveket. Egy-egy helytörténeti kiadványért sokszor fél évig is kénytelenek levelezni. Így volt ez legutóbb a Csomor Tibor-féle Magyarország c. honismereti bibliográfia esetében is, amelyből a Könyvtárellátó nem kapott eleget, a kiadók közül a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak nem maradt terjesztésre példánya, a Hazafias Népfront pedig honismereti bizottságainak osztotta szét a köteteket. Emiatt fontos, *nagy könyvtárak maradtak e mű nélkül*. Ha ez így van egy nagy, központi kiadvánnyal, mennyivel inkább így történik a helyi tanácsok, üzemek által kiadott kötetekkel. Márpedig a helyismereti művek többségét *nem hivatásos kiadók*, hanem helyi testületek jelentetik meg. Ezért mi is csak azokról a művekről tudunk mostani összefoglalónkban beszámolni, amelyeket kiadók megküldöttek nekünk.

Vajon mi lehet annak oka, hogy méltán beszélhetünk a szemünk előtt terebélyesedő helyismereti irodalom növekvő népszerűségéről? Nyilván nem véletlenről vagy múltó divatról van szó, hanem egy erőteljesen jelentkező *társadalmi igény* kielégítéséről. Eljutottunk a szocialista építés fejlődésének arra a fokára, mikor a szocializmus általános igazságainak érvényességén belül *konkrét vizsgálódás és számvetés* is szükséges lakhelyünk és munkahelyünk körül, hogy honnan indultunk és hova jutot-

tunk. A helyismereti igény elsősorban nem a régmúltra vonatkozik, hanem annak nyomon követésére, hogy *hétköznapjaink életének változásai hogyan válnak észrevétel nélkül történelemmé*. Városban, falun minden változik. A helyismereti igény az egyetemes emberi és a nemzeti világon belül egységben kívánja szemlélni az ember mikrovilágát, amelynek szerves tartozéka a múlt, jelen és jövő, a természet és társadalom, az egyén és közösség. A helyismereti igény *„emberközpontú állandóság a változásban... olyan igénye az embernek, amelyet ki kell elégítenie, különben ostromba képzelgések törnek rá”* — írja *Gulyás Mihály* a Napjainkban.

Ez az igény hozta létre a *Magyarország felfedezése* sorozat új köteteit is. A sorozat indulásáról már írtaunk s beszámolunk majd a folytatásról is. Mostani szemlénkben azonban főként a helyismereti feltárás *helyi műhelyeinek ter-*

TAPÉ
története és néprajza

mésével kívánunk foglalkozni. Kialakultak ugyanis ezek a műhelyek, elsősorban az arra leghivatottabb intézmények: a múzeumok, levéltárak és könyvtárak körül, vagy éppen ezek összefogásából. Monográfiák, összefoglaló munkák, tanulmánykötetek, hasznos bibliográfiák és a helyismereti kutatást és feltárást segítő módszertani segédkönyvek jelentek meg e műhelyek tevékenysége nyomán.

Budapesten a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a Fővárosi Levéltár a központi műhelye a főváros helyismereti kutatásának. *Budapest Történetének Bibliográfiájáról* készül a befejező mutató kötet. *Csomor Tibor* nagy honismereti bibliográfiájának elkészítése is az országos igényt dokumentálja. Ennek a műnek elemzése azonban külön tanulmányt kíván. A Fővárosi Levéltár kiadványairól *Csomor Tibor* írt a Budapest centenáriumára megjelent kiadványok ismertetésekor (Könyvtáros, 1972. 12. sz.). Egy évvel korábban (1971. 12. sz.) pedig ugyanő mutatta be a főváros kerületeit tárgyaló helyismereti műveket. Ismertetéseink után jelent meg a *Forráskor Budapest történetéhez* sorozat 3. kötete, melyet Szekeres József szerkesztett s amely az 1919—1945 közötti évekre vonatkozó dokumentumokat tartal-

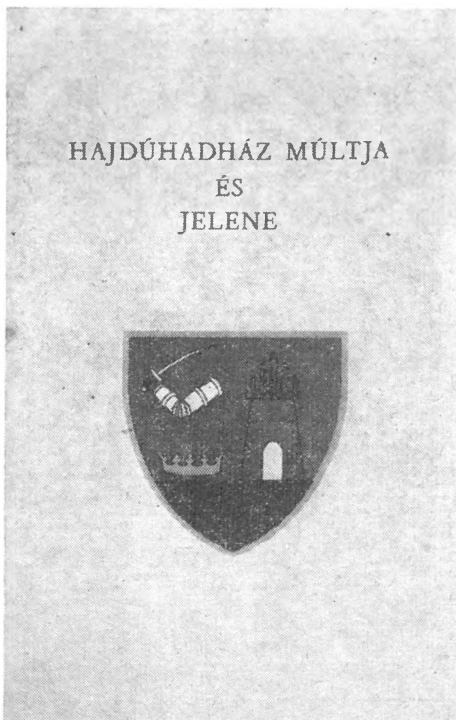
mazza. Ezzel a kötettel a Buda 1686-os felmentésével kezdődő gazdag forrásgyűjtemény a felszabadulásig egészült ki.

A vidéki kiadványok sorát az évtized elejének legrangosabb, legigényesebb helytörténeti könyvével: a *Tápé története és néprajza* c. művel illik kezdenünk. A községi tanács kiadásában megjelent kötet a több mint 800 éves község parasztságának rendkívül színes, érdekes életét mutatja be lenyűgöző gazdagsággal. A természeti viszonyok, a történet, a lakosság embertani képe, a néprajz, népnyelv s a község életének irodalmi tükré alkotják a kötet fejezeteit. Orosháza után Tápé monográfiája hordozza leginkább magán a teljesség jegyét, ez a két mű a legutóbbi két évtized helyismereti irodalmának reprezentatív alkotása.

A megyei műhelyek közül a leggazdagabb kiadványtermést Hajdú-Bihar teremtette. Itt szembetűnő a levéltár, múzeum és könyvtárak arányos, egymás munkáját kiegészítő szerepe. A Hajdú-Bihar megyei Levéltár közleményeinek immár sok kötetre kiterjedő sorozatából az elsőket a Déri Múzeum Baráti Köre adta ki. Később a helyi tanácsok is előléptek kiadókká. A megye régi kéziratostérképei, forráskiadvány, *Hajdúhadház, Hajdúdorog, Sarkad* múltjának feltárása, végül a *Barcsa Jánosról* készült emlékkönyv és bio-bibliográfia és az általunk már ismertetett *Tanulmányok és források Hajdú-Bihar megye munkásmozgalmának történetéhez* c. kiadvány jelzik a debreceni műhely munkáját, nem beszélve a *Debrecenről* és a *Hortobágy mellyékének költészetéről* napvilágot látott két pompás antológiáról.

Szolnok megyéből *Törökszentmiklós* 1918/19-es hónapjainak és a legutóbbi 25 évnek történetét dolgoztatta fel a városi tanács, míg *Tiszaroff* történetét, *Csepentő Miklós* munkáját a szolnoki múzeum adta ki. Tolnában, a megyei levéltár kiadásában megjelent a *Tanulmányok Tolna megye történetéből* c. sorozat 3. kötete. Nagyon igényes, színvonalas írások vannak ebben a kötetben, köztük Csányi Lászlónak *Babits és Szekszárd* c. tanulmánya, melyet nem kisebb író, mint *Illyés Gyula* lektorált. A megyei művelődésügyi osztály adta ki *Sebestyén Ádám* munkáját: *A bukovinai andrásfalvi székelyek élete és története* c. kötetet.

Somogy megye helytörténeti műhelyének igen változatos és gazdag terméséről külön írtunk már (*Fodor András: Kiadványok Somogyból*. Könyvtáros, 1972. 7. sz.). Meg kell említeni azonban a *Somogyi Gyűjtemény* c. kiadványsorozat 5. számát, a megyei helyismereti törzs-

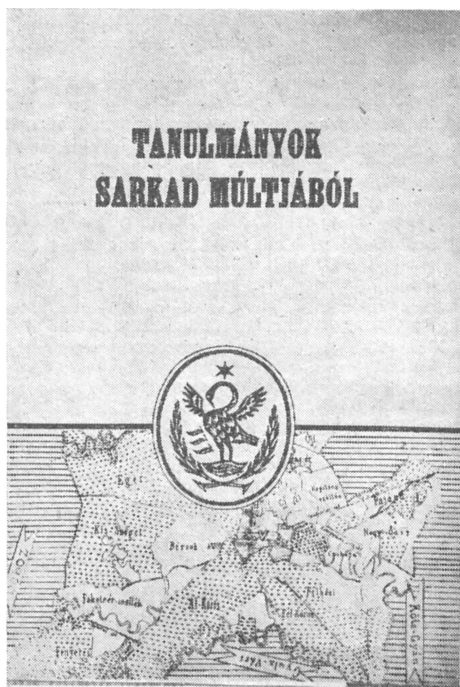

anyagjegyzéket, amelyet a megyei könyvtár adott ki s amely 110 könyvet ajánl az újabb keletű, még beszerezhető helyismereti munkákból.

Zalából rendszeresen kapjuk a Göcseji Helikon c. honismereti antológiát, amely 4. kötetét Kisfaludy Sándor emlékének szentelte. A megye különben *Zalai Tükör* címmel újabb évkönyvsorozat megindítását tervezi. Nógrádban Salgótarján története címmel a várossá alakulás 50. évfordulójára jelent meg szép, ünnepi könyv. Pest megye történetéből gazdag okmányközlést adott ki a párt és a megyei tanács.

Veszprém megyéből a Bakony Múzeum kiemelkedő helytörténeti kiadványait kell említenünk. Elsősorban *A Veszprém megyei múzeumok közleményei* c. évkönyv-sorozat kelt elismerést, melynek már 10 testes kötete jelent meg, s értékes tanulmányai egy új típusú megyei monográfia készítéséhez nyújtanak rendkívül gazdag és színvonalas anyagot. A Veszprém megyei múzeumok műhelyeiben készült el az Akadémia kiadásában megjelenő *Magyarország régészeti topográfiája* c. kiadványsorozat első négy kötete, ez egyúttal Veszprém megye teljes régészeti topográfiája. Készen van tehát már az első megyei régészeti topográfia, mint ahogy a megyei községtörténeti lexikonok sorában is a Veszprém megyei kötet jelent meg elsőként jó 15 éve, de ennek még mindig késik a folytatása. A megyei tanács művelődésügyi osztálya adta ki Veszprém-ben, az író halálának 125. évfordulójára a megyében született *Vajda Péter* válogatott műveit. Végül említeni kell a *Veszprém megyei honismereti tanulmányok* 1. kötetét. Ebben amatőr honismereti kutatók munkáiból kapunk szemelvényeket.

A *Magyar Nemzet* május 11-én meg-

jelent számának beszámolójából (Környei Elek írása) tudunk a Békés megyei helytörténeti műhely kitűnő munkájáról, megjelent s kiadásra váró értékes könyveiről.

Ezekről, különösen a kiváló megyei olvasókönyvekről, más alkalommal fogunk megemlékezni.

Ez a vázlatos és sok tekintetben hiányos ismertetés is jelzi, hogy valóban gazdag helyismereti termésnek lehetünk érdeklődő olvasói.

Páldy Róbert

AZ ISMERTETETT MŰVEK

- Budapesti helytörténeti konferencia 1971. Fővárosi Népművelési Tanács — Hazafias Népfront: Budapesti Bizottsága, 150 old. (Soksz.)
- Források Budapest történetéből. Szerk.: Ságvári Ágnes. Fővárosi Levéltár.
I. 1686—1873. (Bácskai Vera) 1971. 331 old. 45 Ft.
II. 1873—1919. (H. Kohut Mária) 1971. 522 old. 63 Ft.
III. 1919—1945. (Szekeres József) 1972. 646 old. 70 Ft.
- Tápé története és néprajza. Szerk.: Juhász Antal, Illa Mihály. Községi tanács, 1971. 911 old. 100 Ft.
- Hajdú-Bihar kéziratos térképek. Szerk.: Komoróczy György. Déri Múzeum Baráti Köre, Debrecen 1972. 937 old. +19 térkép. A Hajdú-Bihar megyei Levéltár közleményei 1.
- Helytörténeti források 1848-ig a Hajdú-Bihar megyei Levéltárban. Szerk.: Komoróczy György. Debrecen, 1972. 550 old. (Soksz.) A Hajdú-Bihar megyei Levéltár közleményei 3.
- Hajdúhadház múltja és jelene. Szerk.: Komoróczy György. Déri Múzeum Baráti Köre, a községi tanács támogatásával. Gyula, 1972. 475 old. A Hajdú-Bihar megyei Levéltár közleményei 2.
- Hajdúdorog története. Szerk.: Komoróczy György. Községi tanács, 1971. 341 old. A Hajdú-Bihar megyei Levéltár közleményei 13.
- Tanulmányok Sarkad múltjából. Szerk.: Komoróczy György. Sarkad nagyközség Tanácsa é. n. 544 old.+47 old. fénykép.
- Barcsa János emlékezete. Hajdú-Bihar megyei Múzeum Debrecen, 1971. 147 old.
- Kerek Béla: Tetteik fényesen ragyognak. Törökszentmiklós forradalmi eseményei 1918—1919-ben. MSZMP városi biz. és Városi Tanács 1969. 123 old.

- Kerek Béla, Nagy Endre, Tóth Gyula: Törökszentmiklós negyedszázados története. Városi Tanács 1970. 145 old.
- Cseppentő Miklós: Tiszaroff története. Szolnok, 1971. 311 old. Soksz. A Damjanich János Múzeum közleményei 28—30.
- Tanulmányok Tolna megye történetéből III. Szerk. Puskás Attila. Tolna megyei Tanács Levéltára Szekszárd, 1972. 322. old.
- Sebestyén Adám: A bukovinai andrásfalvi székelyek élete és története Madéfalvától napjainkig. Szerk. Vadóc Kálmán. Tolna megyei Tanács V. B. művelődésügyi osztálya Szekszárd, 1972. 279 old.
- Somogy megye múltjából. Szerk. Kanyar József Kaposvár, 1972. 284 old. Levéltári évkönyv 3.
- Király Lajos: Helyismereti törzsanyagjavaslat a járási, a községi és az iskolai könyvtárak számára. Megyei Könyvtár 1972. Somogyi Gyűjtemény 5.
- Göcseji Helikon Kisfaludy Sándor emlékszáma. Szerk. Fülöp István. Járási Hivatal Zalaegerszeg, 1972. Honismereti közlemények 4.
- Salgótarján története. Szerk. Szabó Béla. Városi Tanács 1972. 407 old.
- Iratok Pest megye történetéhez 1918—1919. Szerk. Dr. Lakatos Ernő. MSZMP Pest megyei Biz.—Pest megyei Tanács, 1969. 482 old.
- A Veszprém megyei múzeumok közleményei 10. Szerk. Uzsoki András Veszprém, 1971. 483 old. 2 t.
- Magyarország régészeti topográfiája 4. A pápai és zirci járás. Szerk. Torma István Akadémiai, 1972. 330 old. + 4 térkép.
- Vajda Péter válogatott művei. Szerk. Lukácsy Sándor, bev. Fenyő István. Megyei Tanács Műv. oszt. Veszprém, 1972. 291 old.
- Bíró József: Hajók a Balatonon. Szerk. Éri István, Veszprém megyei Múzeumok Igazgatósága. Tihany, 1971. 87 old. 14 Ft
- Rómer Flóris: A Bakony. Szerk. Éri István. Veszprém megyei Múzeumok Igazgatósága. Veszprém, 1971. 101. old. 14 Ft.
- Veszprém megyei honismereti tanulmányok I. Szerk. Raffai István. TIT — Hazafias Népfőnt Veszprém, 1972. 119 old.

bibliográfiák

A magyar sajtótörténet irodalmának válogatott bibliográfiája

(1705—1944)

A sajtótörténet az utóbbi években nálunk is örömdetes felvirágzásnak indult. Mind gyakrabban esik szó róla, egyre többen foglalkoznak vele, igyekeznek meghatározni helyét és jelentőségét a történeti diszciplínák rendszerében. Komoly előmunkálatok kezdődtek a régóta hiányzó összefoglaló magyar sajtótörténeti kézikönyv létrehozására, a munkálatokat a Magyar Újságíró Szövetség és az MTA Irodalomtudományi Intézete szervezi, illetve támogatja, s részt vesznek benne az MSZMP KB Párttörténeti Intézetének és az MTA Történettudományi Intézetének munkatársai is.

Az eddig végzett munka első látható eredménye az a most megindított kiadványsorozat, a *Sajtótörténeti könyvtár*, amelynek első kötete a hazai sajtótörténet irodalmát feltáró bibliográfia. A kiadvány, amelynek szerkesztője József Farkas, összeállítója: József Farkas, Kókay György, Sinka Erzsébet, H. Törő Györgyi, az önálló műveken kívül felleli a folyóiratcikkek és a napilapok cikkeit is. A kötet négy nagyobb fejezetre oszlik, az első közülük az „Össze-

foglaló művek, segédkönyvek” címet viseli, és sajtótörténeti műveket, történelmi és irodalomtörténeti kézikönyveket, lexikonokat, sajtóbibliográfiákat, valamint ún. „*forráskiadványokat*” (valójában szöveggyűjteményeket, antológiákat, egyes szerzők cikkeiből készült válogatásokat, gyűjteményeket), évkönyveket, almanachokat, emlékiratokat, végül „*egyéb források*” elnevezéssel különféle típusú kiadványokat sorol fel.

A második fejezetbe került a tulajdonképpeni sajtótörténeti irodalom, és pedig három korszakra tagolva: 1705—1849, 1849—1900, 1901—1945. A korszakok élén a korszak sajtótörténetét tárgyaló művek találhatók, majd újabb, kisebb korszakokra bontva következnek a címek. Az első nagy korszakot három (1705—1806, 1806—1848, 1848—1849), a másodikat két (1849—1867, 1867—1900), a harmadikat ismét három (1901—1918, 1918—1919, 1919—1945) kisebb periódusra bontották. A történeti irodalom felsorolása után az időszakos kiadványokról (újságokról, folyóiratokról) szóló könyvek, cikkek sorakoznak a tárgyalt perio-

dikumok címének betűrendjében. Ezeket külön alcsoportban követi az almanachok és kalendáriumok irodalma, valamint a hazai idegen nyelvű sajtó és a külföldön megjelent magyar nyelvű sajtó irodalma, végül a szerkesztőkről, újságírókról szóló írások a tárgyalt szemlélyek betűrendjében.

A harmadik fejezetben, szintén három korszakra tagolva, a sajtó elvi kérdéseivel (a sajtó és a társadalom kapcsolata, sajtó és közönség, sajtó és irodalom stb.), továbbá a módszertani, műfaji, nyelvi és technikai kérdésekkel foglalkozó írásokat találjuk meg.

A negyedik fejezet sajtójogi, cenzúra-történeti anyagot tartalmaz, továbbá az újságírók társadalmi és gazdasági helyzetének, a lapkiadásnak és -terjesztésnek, valamint a szervezeti és egyesületi kérdéseknek irodalmát tárja fel.

A kötetet névmutatató egészíti ki, de feltétlenül el kellett volna látni földrajzi mutatóval is, ennek hiányát fájdalmasan fogja érezni a bibliográfia sok használója.

A feltárt anyag gazdagságát jól érzékeltetik az alábbi számadatok: kb. 850 újságról és folyóiratról sikerült irodalmat felkutatni, közülük mintegy 150 a külföldön megjelent magyar nyelvű kiadvány; a személyi részben kb. 350 újságíróról, szerkesztőről talál irodalmat a kutató, aki kétségkívül örömmel állapítja meg: nem is gondolta, hogy ilyen nagy irodalma van ennek a témának. Igaz, az összeállítók kiterjesztették a gyűjtést az „érinkező tudományterületekre” is; emiatt — és az általános részben felsorolt művek címei láttán — alighanem feltámad majd egyesekben a gyanú: olykor mesterségesen igyekeztek felduzzasztani, megszorítani az anyagot, jónéhány olyan cím is bekerült a könyvészetbe, amelynek semmi keresnivalója sincs ott.

A kötet bevezetése szerint „a bibliográfia szakbeosztásánál a világos szerkezeti áttekinthetőségre” törekedtek, az első fejezetben azonban ez a törekvés nem járt sikerrel. Ennek a résznek az összefoglaló műveket és a segédkönyveket kellene tartalmaznia, tehát nem szerencsés néhány történelmi és irodalom-történeti kézikönyv felsorolása, még akkor sem, ha — amint a bevezetés mondja — e művek „segítségül szolgálhatnak a sajtótörténészeknek egyes korszakok történelmi-társadalmi és kulturális összképének felvázolásához, a légkör megteremtéséhez” (10. l.). Ha a könyvészet ilyen összeállítással is szolgálni kíván, akkor sokkal gazdagabb anyagot kell nyújtania, nem érheti be hét történelmi és tizenhat irodalom-történeti művel (Pintértől a hatkötetes iro-

dalomtörténetig), átgondolt válogatásra, nem öletszerű címléírásra lett volna itt szükség. A lexikonok esetében nem lett volna szabad a megjelenés időrendjét követni a felsorolásban, így színes kavalkádban követik egymást általános lexikonok, életrajzi lexikonok, álnévlexikon, szaklexikon (fotólexikon!), névtárak. Még zavaróbb ez az elrendezés a „sajtóbibliográfia” csoportban, itt könyvtári katalógusok, másodfokú bibliográfiák, cikk-repertóriumok, személyi bibliográfiák, irodalomtörténeti szakbibliográfiák keverednek össze valódi sajtóbibliográfiákkal, és valahonnan idétevédt még egy levéltári leltár is.

Kimaradt viszont a segédkönyvek közül a Szentmihályi—Vértessy-féle bibliográfiái kézikönyv, Kosáry Domokos történeti bibliográfiája az „egyéb források” csoportba került, I. Tóth Zoltáné pedig a „sajtóbibliográfiák” közé. Az „egyéb források” között a „levelezések” alcsoportban megtalálható Ady és Petőfi levelezése, Arany Jánosé nem.

Kétségkívül helyes, ha a több korszakot tárgyaló vagy különböző témakörökkel foglalkozó művek több csoportban is helyet kapnak, a leírások felesleges ismétlése azonban nemcsak helypazarlás, de a kiadvány használatát is nehezíti. Kókay György igen értékes műve, „A magyar hirlap- és folyóiratirodalom kezdetei”, például megfelelő helyen van az 1705—1849 közötti időszakról szóló kiadványok között (49. l.), de semmi keresnivalója az „Összefoglaló sajtótörténeti művek” sorában (25. l.), ráadásul önkényesen — és meglehetősen — lerövidített címmel (és eltérő terjedelem-megjelöléssel: egyszer 551, máskor 513 lap!). Úgy tűnik, hogy mivel aránylag kevés az összefoglaló sajtótörténeti mű, ezek számát mesterségesen gyarapították, így lett József Farkas „A Magyar Tanácsköztársaság sajtója” és Dezsényi Béla „A magyar hirlapirodalom első százada” egyaránt összefoglaló sajtótörténet (25. l.).

A címléírások általában pontosak, formailag azonban nem mindig következetesek. Az újságcikkek esetében többnyire szerepel a megjelenési éven, hónapon és napon kívül a sorszám és a lapszám is, máskor viszont az utóbbi kettő elmarad, de akad olyan címléírás is, amelyik csak az évet és a lap sorszámát tünteti fel. A könyvekről készült leírásokban a lapok száma mellett megtaláljuk a „p.” jelzést, a cikkek esetében csak a pusztá számok szerepelnek. Az újságok sorszámanak feltüntetésénél is eltérő a gyakorlat, egyszer a folytatólagos sorszámat közlik (pl. PN. 1853. 1062. sz.), máskor az évenként újrakezdődőt (pl. PN. 1853. 112. sz.).

Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy nem üdvözljük örömmel a rendkívül hasznos adatgyűjtés eredményét. Noha kénytelenek voltunk felemlegetni bizonyos szerkezeti gyengeségeket (ezek egy részével maguk a szerkesztők is tisztában vannak, az előszó és a bevezetés egyaránt hangsúlyozza, hogy csupán „első szerény kezdeményezés”-ről van szó), mégis nyugodtan elmondhatjuk: az

értékes címanyag közreadására még ebben a kissé elstetett formában is szükség volt, igen nagy segítséget nyújt a sajtótörténeti szintézisen dolgozóknak, az időszaki kiadványokkal foglalkozó könyvtárosoknak, az irodalomtörténészeknek, a helytörténet kutatóinak. (1972. MUOSZ, 427 l. 75 Ft — Sajtótörténeti Könyvtár 1.)

Pálvölgyi Endre

Bényei Miklós: Ajánló bibliográfiák készítése

„Az ajánló bibliográfia olyan rendszerző irodalomjegyzék, amely a tárgykör legjobb, viszonylag könnyen hozzáférhető irodalmát tárja fel, azzal a céllal, hogy az olvasók szélesebb rétegeinek (egy-egy nagyobb csoportjának) az olvasását befolyásolja, irányítsa. A kritikai (bíró) és szelektív (válogató) bibliográfia egyik válfaja, vagyis az irodalmat kritikai szempontok érvényesítésével válogatja, rendszerezi és ismerteti.” Az idézet — Bényei Miklós füzetének első mondatai — röviden és velősen foglalja össze a műfaj legfontosabb jellemzőit.

A gödöllői konferencia ajánlásai — annak hangsúlyozásával, hogy ne legyen olvasóréteg, melynek számára nem készül ajánló bibliográfia — a következőkben határozták meg a legfontosabb tennivalókat: kialakítani az ajánló bibliográfia tematikai rendszerét; valamint kidolgozni az azok típusaira, szerkezetére, annotációira vonatkozó irányelveket.

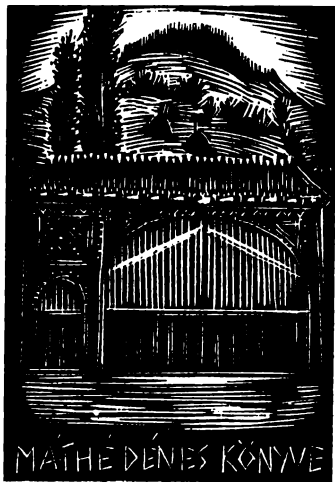
Ennek a régen megfogalmazott igény-

nek a kielégítésére vállalkozott a Debreceni Megyei Könyvtár Bényei Miklós dolgozatának a közreadásával, amely foglalkozik az ajánló bibliográfia fogalmával, funkcióival, sajátosságaival; a tartalom és a forma, valamint a feltárás szintje alapján annak különböző fajtáival. Röviden szól az ajánló bibliográfia használoiról is, majd az ajánló bibliográfiai készítésének folyamatát elemzi. Ennek keretében tárgyalja a tevékenység egyes mozzanatait: a témaválasztás, a tervekészítés, az anyaggyűjtés, a címleírás, a tartalmi feltárás kérdéseit, valamint a megszerkesztés (előrendezés, válogatás, formábaöntés) fázisait. Külön részt szentel a mutatók elkészítésének, s nem feledkezik meg a lektoráltatás szempontjairól sem.

Felsorolván és elemezvén a bibliográfiai készítés minden csínját-bínját, minduntalan figyelmeztet a célnak és a feladatnak megfelelő módszerek megválasztására, az egyéni kezdeményező erő fontosságára. „Egyedül üdvözítő, egyedül helyes módszer nincs, mindig az adott ajánló bibliográfia tárgya, célja, a felhasználható források köre, mennyisége, színvonala határozza meg, melyiket választjuk, illetve szükség van-e kombinálásokra.” (17. l.) Kőhalmi Béla ezt így fogalmazza meg: „Arra még szükség lehet, hogy az apparátus minimumára... vonatkozó követelményeket összeállítsuk, de egyebekben hagyjuk meg a *járulékos ötletek szabad játékát*”. (Kőhalmi: A tudományos tájékoztatás fejlődése hazánkban 1945—1965.)

A füzet elsősorban Hajdú-Bihar megye hálózati tagkönyvtárai számára készült — néhány tanácsa, megjegyzése is erre utal —, azonban tartalma és feldolgozásmódja révén az ország minden könyvtárában haszonnal forgathatják. 650 példányban jelent meg, talán elegendő lesz. (1973. Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, 35 l.)

Reguli Ernő

Gy. Szabó Béla ex librise

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A KÖNYVTÁRI FIGYELŐ idei első számában a könyvtárak kategorizálásáról olvashatunk nagyobb cikket: *Papp István* ebben a dolgozatában, mely előadasként a szocialista országok könyvtári módszertani központjainak 6. nemzetközi tanácskozásán (Szófia, 1972. okt.; ld. a Könyvtáros 1972. 12. számában) hangzott el, a könyvtárak típusjegyeinek újabb meghatározását a könyvtári funkciók módosulásával, a könyvtárügyben érvényesülő differenciálódási és integrálódási törekvésekkel, a távlati tervezéssel, a könyvtári ellátás jogi szabályozásával és a nemzetközi együttműködés kibontakozásával indokolja. A könyvtársképzési reform előkészítő munkálataival három írás is foglalkozik: *Futala Tibor* a tervezett képzési rendszer egész koncepcióját körvonalazza, *Szepesváry Tamás* és *Vajda Erik* a könyvtársképzés tartalmi kérdéseit foglalja össze — elsősorban a szakkönyvtárosok szempontjából —, *Szabó Sándor* pedig a szakképesítést nem igénylő munkakörök képzési problémáit összegezi. — Az IFLA-kongresszusra készült dokumentumok közül a Figyelő most a könyvtár-elméleti és kutatási bizottság elé került tizenegy tanulmányt ismerteti tömörített formában; továbbá az IFLA gyermekkönyvtári normáit hasonlítja össze az 1971. decemberében kiadott hazai irányelvekkel. — Minden intézményt és könyvtári kutatót érdekelhet az a jegyzék is, amelyet a Könyvtár tudományi és Módszertani Központ tett közzé az 1971—72. évi könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatásokról.

A KÖNYV ÉS NEVELÉS idei 3. számának vezércikke az „500 év — 500 könyvtár” mozgalom indításával kapcsolatban nemcsak a nagyvonalú program reménykeltő lehetőségeiről szól, hanem arra is felhívja a figyelmet, hogy az egyszeri adakozással a társadalom nem veheti le válláról az iskolai könyvtárügy fejlesztésének gondját. A cikk befejező mondata különösen megfontolandó: „Jó lenne mindig szem előtt tartanunk, hogy csak az igazi könyvtárak lesznek méltók az évfordulóhoz”. A folyóirat „Ifjúság és irodalom” c. rovata könyvnyomtató diákokat mutat be: a békéscsabai Rózsa Ferenc Gimnázium és Szakközépiskola nyomdaipari szakközépiskolás tanulóit — akik a tartalmi és bibliofiliai értékében egyaránt kiváló „Bibliotheca Bekesiensis” c., helyismereti vonatkozású sorozat hét kötetét nyomtatták ki 1967 és 1972 között *dr. Papp János* tanár-helytörténész vezeté-

sével —, és érdekes interjút közöl *Szántó Piroskával* a gyermekkönyvek illusztrálásáról. Az „Elmélet és gyakorlat” rovat a Budapest V. kerületében levő Münnich Ferenc utcai iskola könyvtárának a szaktermi oktatási rendszerbe illesztésével kapcsolatban szerzett tapasztalatokat ismerteti, valamint a csoportos leltárkönyv bevezetésének Bács-Kiskun megye középiskolaiban alkalmazott formáját mutatja be. A *Könyvespolc* rovat az általános iskolai szakköri füzetek c. sorozattal foglalkozik, és a legfontosabb tudománytörténeti könyveket tekinti át.

A MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMI-SZERIPARI KÖNYVTÁROSOK TÁJÉKOZTATÓJÁ-nak 1973/1. száma a gyűjtőkori együttműködés időszzerű kérdéseiről közöl cikket abból az alkalomból, hogy az 1968. évi gyűjtőkori utasítást tavaly újabb rendelkezés egészítette ki, s ez a profilok ismételt összehangolását tette szükségessé. A rendezés nemcsak a hálózaton belüli egyeztető tanácskozásokat követelte meg, hanem a kötelespéldány válogatási jog módosítását is elkerülhetetlenné teszi. Az *Agroinform* nyugati kiadványcsere-tevékenységéről szóló áttekintésből megtudjuk, hogy az intézménynek 500 cserepartnere van a nem szocialista országokban; a csere alapja a Magyar Agrárirodalmi Szemle c. angol, német és orosz nyelvű negyedéves kiadvány, amely igen gazdaságossá teszi a tőkés beszerzést. A cserekapcsolatok eredményességére jellemző, hogy az *Agroinform*nak járó 2000 féle folyóiratról 611 nyugati cserepéldányként érkezik, a nem periodikus kiadványok esetében pedig a vétel útján beszerzett mennyiség több mint kétszerese származik a cseréből. A hálózatot érdeklő cikkeken, közleményeken (NSZK-beli tanulmányút, folyóiratgyarapodási jegyzék) kívül a folyóirat évforduló-naptárára külön felhívjuk a figyelmet: ez az adatgazdag összeállítás egy-egy adaléka miatt a megyei könyvtárak helyismereti tevékenységében is jól felhasználható.

A KÖNYVTÁRI JEGYZÉSEK címmel kiadott Békés megyei híradó 1973. 1. számában *Balogh Ferenc* Petőfi békési kapcsolatait tekinti át (ne feledjük: a megyében van Mezőberény). A híradó könyvtörténeti érdekességgel is szolgál: a megyei könyvtár régi anyagának rendezése közben olyan kötetre bukkantak, amely a tulajdonosi bejegyzés szerint *Czvittinger Dávidé*, az első magyar írói életrajzgyűjtemény, és bibliográfia szerzőjéé volt. — A paraszt olvasókörök tör-

ténetéhez érdekes adalék az a közlés, mely szerint az 1860-as években Békésen ún. „zúgolvasó-egyletek” is működtek; ezek elnevezése onnan ered, hogy az eleve megnevezített egyesülési feltételek miatt nem juthattak hatósági engedélyhez. Számuk a múlt század utolsó évtizedeiben 10—20 között ingadozott. — Közli a híradó a tanácsi könyvtárhálózat törzsgárda szabályzatát, valamint az elmúlt évi statisztikákat is: ezek érdekessége, hogy táblázataik minden fontos statisztikai mutatóval kapcsolatban tükrözik a könyvtárak sorrendjét, mégpedig abszolút számok szerint és külön a viszonyszámok sorrendjében is. (Érdeemes lenne megvizsgálni néhány feltűnő különbséget az azonos típusú, pl. önálló, illetve félműszakos könyvtárak között.) — A Könyvtári Jegyzések formailag és tartalmilag sokat fejlődött az utóbbi időben: nemcsak a történeti feldolgozások megjelenése bizonyítja ezt; hanem például a színes hasonmás oldalak feltűnése és az egyszerű, de izléses új címlap is. A továbbhaladás útját részben a sokszorosított szövegoldalok tisztább nyomásában látjuk, részben a gépelési hibák és az adatbeli pontatlanságok alapos kigyomlálásában, a szövegrendezésben, de mindenképp felett abban, hogy minél hamarabb jelenjenek meg oldalain az iskolai és a szakszervezeti könyvtárakról szóló írások is.

KÖNYVTÁRI JEGYZETEK címmel megjelent Heves megye könyvtárosainak tájékoztatója annak az ígéretnek alapján, melyet még tavaly tettek a megyei könyvtár vezetői a leányfalusi tanácskozás után az egri járási híradó megyei híradóvá fejlesztéséről. Az 1973. I. jelzésű szám bizonyossága szerint a híradó jó folyóirattá válhat, mert minden van benne, ami megyei híradót tartalmassá és érdekessé tesz: *interjú* (beszélgetés a megye leendő negyedik városának, Hevesnek pedagógusból lett tanácselnökével, *Nagy Zoltánnal*, aki a járás megszűnése után imponáló gyorsasággal megoldotta a korábban gyalázatosan rossz körülmények között tengődő járási könyvtár elhelyezési gondjait, s aki ezen felül a munka megjavításáért is sokat tett); gyakorlati, sőt adott esetben segédlet jellegű írások a *műhely*-rovatban (középiskolás irodalomórák és önképzőkori foglalkozások a megyei könyvtárban, a kötelező olvasmányok jegyzéke, gyermekkönyvtári könyvtárhasználati játék forgatókönyve, állománygyarapítási és katalógusszerkesztési munkálatok a megyében); történeti és helyismereti dolgozatok a *Heves megyei téka* c. rovatban (Eger dualizmus-kori könyvtárügye, Hatvan város nevének eredete);

olvasók fóruma; könyvtárosok kislezikona (a digest, mass media, paperback-livre de poche stb. fogalmak magyarázata); *Mit olvasson a könyvtáros?* c. tanácsadó rovat; *hírek; statisztikai táblázatok* az elmúlt évi tanácsi és szakszervezeti könyvtárügyi eredményekről. A kis alakú, szépen sokszorosított híradó szerkesztésbeli gondosságának jele a jól válogatott „könyves” idézetek elhelyezése a tördelési hézagokban, valamint néhány oldal üresen hagyása jegyzetek számára a füzet végén. Formai kifogásunk: változtatni kell a címsorok gépelésén, mert a fő- és alcímek összemossódnak; a tartalmi fejlesztés érdekében pedig javasoljuk a nem tanácsi hálózatok problémáinak rendszeres szerepeltetését. Megjegyezzük azt is, hogy a híradó címe túlságosan hasonlít egy másik híradó címéhez, az imént ismertetett „Könyvtári Jegyzések”-hez.

A **PEST MEGYEI KÖNYVTÁROS** 1973. évi első száma érdekes cikksorozat közöl a Petőfi-évforduló könyvtári megemlékezéseiről. A három rövid írás ötletpályázatnak sem rossz. Az egyikből például megtudjuk, hogy a ceglédiek által az általános iskolák két felső osztálya számára kiírt pályázat („Petőfi egy napja”) dolgozatait csak akkor fogadják el, ha a tanuló felsorolja a felhasznált irodalmat, mellékeli a jegyzeteit és igazolja, hogy a városi-járásai könyvtárban kutatómunkát végzett. A másik írás a Petőfi nevet viselő brigádok vetélkedőjének előkészületeiről számol be. A döntőre augusztusban kerül sor a Pest megyei szakszervezeti napok keretében. — A híradó közli a tanácsi és a szakszervezeti hálózat olvasómozgalmi adatainak statisztikai táblázatait is, amelyeket mindkét hálózat szöveges értékelése egészít ki. Az olvasók száma a tanácsi hálózatban 769-cel, a szakszervezetiben 2611-gyel nőtt. Ez utóbbiban azonban igen sok a bizonytalanság, amit a szöveges értékelés sem tüntet el. Nemcsak arra gondolunk, hogy az olvasók számában a szakmáknál egyik évről a másikra sok százas fel- és lefelé hullámlás tapasztalható, hanem olyan eset is előfordul (az orvosegészségügyi szakszervezet könyvtárainál), hogy 1971-ről 1972-re a dolgozók száma 4196-ról 3749-re csökken, az olvasók száma viszont 3354-ről 7974-re (!) nő. (Összeadtuk az oszlopot, az egyező végeredmény kizárja a sajtóhibát a részadatokban.)

A **TAPOLCAI KÖNYVTÁROS** 1973. évi első száma közli a járás 1972. évi könyvtárstatisztikai táblázatait és ezeket kiegészítő szöveges helyzetelemzést. Mivel a tapolcai járás a *közzeti könyvtárak szervezésében országosan is élenjár, ért-*

hető, hogy a tapolcai híradó minden számában ez a témakör áll a könyvtárosi figyelem fókuszában: Most a zánkai tanácselnök mondja el véleményét a Zánkai Körzeti Könyvtárról; a sümegi kör-

zeti könyvtáros pedig a könyvtártípus tízéves fejlődéséről emlékezik meg abból az alkalomból, hogy 1963. ápr. 1-én — az országban elsőként — megalakult a Kővágóörsi Körzeti Könyvtár.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

RÖVID ÚTON című pedagógiai folyóirat-szemléjének 1973/1. számában a Szolnoki Megyei Könyvtár az elmúlt év utolsó négy hónapjának termését referálja 39 folyóirat feldolgozása alapján. Az előző a felhasználók tudtára adja, hogy a Köznevelés szemléje megszűnik, mivel a hetilapok feldolgozása kiesik a „Rövid úton” vizsgálódási körén. A Notheisz Jánosné és Szurmay Ernő szerkesztésében megjelenő digest jól tükrözi a közoktatás szempontjából lezajlott fontos eseményeket, illetve a pedagógia időszerű problémáit.

AZ ISKOLÁK ÁLLAMOSÍTÁSA a helyi sajtó tükrében címmel ajánló bibliográfiát adott ki a Szolnoki Megyei Könyvtár a negyedszázados évforduló alkalmából. A rövid annotációkkal ellátott címléírások elsősorban a Tiszavidék című hetilap 1948. májusától 1949. áprilisáig megjelent cikkeit sorolják fel — a lap teljes anyaga ma már csak a megyei könyvtár mikrofilm-tárában található meg. A kiadvány ismertető néhány más, főként helytörténeti munkát is, végül függetlenében a téma országos feldolgozásaiból mutat be pár könyvet, illetve könyvrészletet.

PEDAGÓGUSOKNAK NEVELÉSRŐL címmel ajánl könyveket a GANZMÁVAG Művelődési Központ Könyvtára ízelésesen illusztrált kiadványában,

melyet Egresi István állított össze az utóbbi tíz év terméséből válogatva. A 218 tételes bibliográfia néhány pszichológiai művet is felsorol, majd a nevelésemleleti, illetve módszertani fejezet után az egyes tantárgyak kézi- és segédkönyveinek felsorolása következik. A kiadvány a művelődési központ és a VIII. kerület számos oktatási intézménye között lérejtött szerződés alapján született, hogy a könyvtár lehetőségeivel is szolgálja az együttműködést.

A CSALÁD KÖNYVESPOLCA című ajánló bibliográfiáját bővített és átdolgozott kiadásban újra megjelentette a Tatabányai Me-

gyei Könyvtár. Az első kiadásról lapunk 1970. 1. számában (56. l.) beszámoltunk, s föltételezve a hasznos és ötletes jegyzék új kiadását, néhány kritikai megjegyzést is tettünk. Az összeállító, Tóth Istvánné az említett hibákat, hiányokat az új kiadásban helyrehozta, pótolta. A füzet célja elsősorban az, hogy a családi könyvtár alapozásához tanácsot adjon, tehát a vásárlást irányítsa, közben azonban — mivel a családi könyvtár apránként gyarapodik — érdeklődést keltsen olyan könyvek iránt is, melyeket az olvasó a könyvtárban találhat meg. A füzetnek mintegy negyed részét tekinthetjük „családi törzsanyagának” (családi élet, nevelés; háztartás, egészségügy, házunktája), azután következik a különféle „hobby” alapkönyvek felsorolása, majd bőséges válogatás a gyermek- és ifjúsági irodalomból, végül rövid helyismereti összefoglalás, a fontosabb sorozatok jegyzéke és közhasznú tudnivalók (pl. a családokat érdeklő címjegyzékek) zárják a kiadványt.

PEDAGÓGIAI IRODALOM címmel közölt annotált válogató bibliográfiát 1972-ben beszerzett pedagógiai, pszichológiai és népművelési tárgyú könyveiből az Egri Megyei Könyvtár, füzetsorozatának 31., pedagógiai összeállításának 3. kiadványaként. Az összeállító, dr. Sipos Istvánné külön fejezetbe csoportosította anyagát. A füzetet név- és címmutató zárja.

Trojan Marian József ex librise

KOROK ÉS EMBEREK címmel életrajgyűjteményt és bibliográfiát állított össze Sipter Gézáné, a Szekszárdi Megyei Könyvtár helytörténésze. A munka azokról a jeles emberekről tájékoztat, akik a történelem menete során fontos szerepet játszottak Tolna megyében. Ilyen részletes megyei életrajzi feldolgozás még nem jelent meg. A kb. 700 nevet tartalmazó kötet megmutatja, mit ért el és hol tart a megye múltjának feltárásában, s újabb kutatásokra is serkent. A kiadvány előreláthatólag 1974 első negyedében jelenik meg. (P. L.)

ÚTRAVALÓ címmel a ballagó középiskolás és szakmunkás tanulók számára ajánló bibliográfiát készített a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár a világirodalom klasszikusainak és a magyar irodalom kiemelkedő alkotóinak műveiből. A 269 tételből álló jegyzék célja az, hogy a szervezett iskolai oktatás köréből kikerülő, valamint a nem human pályán továbbtanulni szándékozó diákok figyelmét az igényes szépirodalomra felhívja. A könyvtár szeretné elérni, hogy a hagyományos ballagó tarisznyából az elkövetkező években az életre szóló útravalók közül ne hiányozzék az olvasási tanácsadó sem. A bibliográfiát Győri László, a megyei könyvtár szakreferense és Miklós József, a komáromi városi művelődésügyi osztály vezetője állította össze. (T. A.)

ZENESZERZŐ ÉS KÖZÖNSÉGE című tallalkozó-sorozatának harmadik rendezvényén Bozay Attilát látta vendégül a szegedi Somogyi Könyvtár, s ez alkalommal is bibliográfiát mellékelte meghívójához. A zeneszerző műveiről szóló tanulmányok és kritikák idézetekkel bővített jegyzékét Skalliczki Józsefné állította össze.

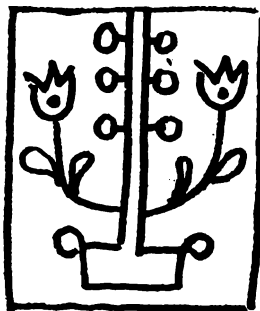
VÖRÖSMARTY KÖNYVTÁR 1973. — Ezzel a kissé megtévesztő címmel jelent meg a Dunai Vasmű szakszervezeti könyvtárának gyarapodási jegyzéke az elmúlt évben beszerzett könyvekről. A bevezetőből megtudjuk, hogy a könyvtár 1972-ben 5617 könyvet vásárolt 146 ezer forint értékben. Állománya az év végén 59 ezer kötet volt, folyóiratolvasójának 110 felle periodika járt. A gyarapodási jegyzék, amely minden évben megjelenik, szépirodalmi anyagát betűrendben, a tudományos, illetve ismeretterjesztő műveket szakrendben sorolja fel.

VEZETŐK TÁJÉKOZTATÓ-jának kibocsátását kezdte meg a Pest megyei Könyvtár. Az első szám bevezetője kifejti, hogy a kiadvány a megye párt-, tanács-, tömegszervezeti és intézményvezetőinek kíván segítségére lenni a számukra fontos és hasznos folyóiratcikkek, illetve a témákhoz kapcsolódó könyvek ajánlásával. Mindez hajszálra egyezik a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár Tájékoztató jegyzék vezetőik számára címmel már több éve szerkesztett, jól bevált, más könyvtárak által is felhasznált kiadványának rendeltetésével. Kérdés, nem lehetett volna-e együttműködést teremteni a két kiadvány megjelentetésében?

FOLYÓIRAT- ÉS HÍR-LAPJEGYZÉKET tett közzé az Állami Gorkij Könyvtár Terebess Gábor összeállításában. A jegyzék az 1973. évre rendelt angol, bolgár, cseh, eszperantó, francia, lengyel, magyar, német, olasz, orosz, román, spanyol, szerb-horvát, szlovák, ukrán, valamint a több nyelvű periodikákat sorolja fel rövidített címleírással.

MAGYAR SZOCIALISTA IRODALOM oroszul 1921—1945 címmel jelent meg az MTA Könyvtárának kiadványai c. sorozat 68. füzeteként Botka Ferenc bibliográfiája, mely a két háború közötti időben a Szovjetunióban élő és ott orosz nyelven publikáló magyar írók alkotásait gyűjti össze, s a könyveket, valamint a korabeli napilapokban és folyóiratokban megjelent, magyar szerzőtől származó vagy a magyar irodalommal foglalkozó írásokat sorolja föl. A bibliográfiában az egyes művekhez kapcsolódó kritikai irodalom is helyet kapott.

A **SZAVAK MEGMÉRADNAK** címmel jelent meg az európai ellenállási mozgalmak irodalmának bibliográfiája a Heves megyei Könyvtár füzetek c. sorozat 28. számaként. A kiadvány Markovits Györgyi munkája, aki a füzet első felében bemutatja a különböző országok földalatti sajtóját, irodalmát, tiltakozást kifejező műalkotásait, majd röviden ismerteti a magyar szellemi ellenállásról megjelent műveket. A bibliográfia előbb időrendben, majd az országok szerint betűrendben közli a címleírásokat a mű eredeti nyelvén. A bevezető tanulmány érzékletes képet ad az ellenállás szellemi tevékenységéről.

A Somogy megyei Kuntelep Petőfi-emlékkönyvtára, melyet az ünnepi könyvhéten avattak fel. Alsó képünkön: állandó Petőfi-kiállítási sarok a könyvtárban. Beszámlónkat lásd a 406. oldalon. (Gerő Gyula felvételei)

Ára 6,— forint